విషయసూచిక.

[illegible]

ఈశ్వరైక్యము

సనాతన మతమును ద్వైతభావముతోఁ గొందఱు జూచుటకును గ్రొత్త మతంబుల స్థాపించుటకును గారణములుగాఁ జెప్పఁబడుచున్న వానిలో, సనాతన మతప్రకార మీశ్వరు లనేకులు కలరన్న పిచ్చి నమ్మక మొకటి యై యున్నది. హిందూమత గ్రంథముల నిష్పక్షపాత బుద్ధితోఁ బరిశీలించిన పక్షమున నీశ్వరతత్త్వ మొక్కటియే యున్నదని కాన్పింపక పోదు. మిక్కిలి ప్రాచీనమైనదిగా నంగీకరింపఁ బడిన ఋగ్వేదమున నిట్లున్నది—

"ఇంద్రం మిత్రం వరుణమగ్ని మాహురథో దివ్యః స సుపర్ణో గరుత్మాన్ । ఏకం సద్విప్రా బహుధా వదన్త్యగ్నిం యమం మాతరిశ్వానమాహుః"

(ఇంద్రుఁడని, మిత్రుఁడని, వరుణుఁడని, అగ్ని యనియుఁ జెప్పుదురు; మఱియు నాతఁడు మంచి రెక్కలుగల ప్రకాశించు గరుత్మంతుఁడు. ఒక్కనినే విప్రులు పెక్కుభంగులఁ బల్కుదురు. ఎట్లన, అగ్నియనియు, యముఁడనియు, మాతరిశ్వుఁడనియుఁ జెప్పుదురు)

మరియు, మనుస్మృతియందు,

"ఆత్మైవ దేవతాః సర్వాః సర్వమాత్మన్యవస్థితం"

(సమస్త దేవతలాత్మస్వరూపులై యున్నారు; సర్వము నాత్మయందే నిలచియున్నది)

అని చెప్పఁబడినది. మనుస్మృతియందే మఱియొక చోట,

"ఏతమేకే వదంత్యగ్నిం మనుమన్యే ప్రజాపతిం ।
ఇంద్రమేకే పరే ప్రాణమపరే బ్రహ్మ శాశ్వతం"

(వానిఁ గొందఱగ్నియని నుడువుదురు, మఱి కొందఱు మనువని, ప్రజాపతియని, యటులనే కొందఱింద్రుఁడని, మఱికొందఱు ప్రాణమని, కొందఱు శాశ్వతంబైన పరబ్రహ్మమనియుఁ జెప్పుదురు)

అని వచింపఁబడినది. కాఁబట్టి యనంతములైన శ్రుతిస్మృతి ప్రమాణములవలన భగవంతుఁ డొక్కఁడే భిన్నవ్యాపారములను భిన్నములైన పేళ్లఁ దాల్చి లీలగా నిర్వర్తించుచుండుటఁబట్టి నామభేదములు గలిగియున్నవని తేలుచున్నదికదా. కొందఱు భగవద్గీతలవల్ల నింద్రాదిదేవతలకును బ్రహ్మమునకును వస్తుత

భేదమున్నదని చెప్పెదరు. అదిసరికాదు. ఏల యన, భగవద్గీతలలోని తొమ్మిదవయధ్యాయము యొక్క 23, 24 శ్లోకములందు, బరమాత్మకును దేవతాదులకును వస్తుభేదము లేదని చెప్పఁబడె నది. అందు 23 శ్లోకము నిచ్చుచున్నాఁడను—

"యేప్యన్యదేవతాభక్తా యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః।
తేపి మామేవ కౌంతేయ యజంత్యవిధిపూర్వకం॥"

(ఓయర్జునుఁడా! ఏజనులితర దేవతాభక్తులైన వారలై శ్రద్ధతోఁ గూడినవారై పూజించుచు న్నారో యాజనులు తెలియకుండ నన్నే పూజించుచున్నవారు)

శ్లోకములోని 'మామేవ' అను దానిని గుర్తింపుఁడు. కాఁబట్టి యింద్రాది దేవతలఁ బూజించువారుతద్దేవతలకంటెఁ బరమేశ్వరుఁడు భిన్నుఁడై యున్నాఁడని భ్రమపడుచున్నను వాస్తవముగా నా పరమేశ్వరునే పూజించుచు న్నారని శ్లోకతాత్పర్యము.

శ్రీకృష్ణభగవానులీవిధముగా గీతల యందానతిచ్చియున్నారు—

"యాయాయాం యాంతనుంభక్తః,"

అంతియగాని, తద్దేవతావిగ్రహమందలి నమ్మె

కముఁగూడ భగ్నముఁజేసి 'ఇతో భ్రష్ట స్తతో భ్రష్టః' అన్నట్లధోగతిపాలు మాత్రము వాని నెన్నఁడుఁ జేయనని శ్రీకృష్ణుని శపథము. ఈయభిప్రాయమునే భగవద్గీతలయొక్క నాల్గవ యధ్యాయమందలి 11 వ శ్లోకములో స్పష్టతరముగాఁ దెల్పియున్నారు. ఆశ్లోకమేదియన—

“యేయథామాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవభజామ్యహం।
మమవర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థసర్వశః॥”

(ఓయర్జునుఁడా, యెవరేప్రకారముగా నన్ను శరణొందుచున్నారో వారల నాలాగుననే యనుగ్రహించుచున్నాను. ఏలయన, మనుష్యులు సర్వప్రకారములచేతను నాయొక్క మార్గమునే యనుసరించుచున్నారు.)

శ్రీకృష్ణుని హృదయంబునకు నభినవ మత నిర్మాతల హృదయంబులకుఁ బర్వత పరమాణ్వంతరమున్నది. కావునఁ బెద్దలిట్లనిరి,

“ఆకాశాత్పతితంతోయం యథాగచ్ఛతిసాగరం।
సర్వదేవనమస్కారః కేశవం ప్రతిగచ్ఛతి॥”

(ఆకాశమునుండి పడు జలము 'సముద్రములో నికిఁ జేరుమాడ్కి నన్ని దేవతలకుఁ జేయు నమస్కారము కేశవునే చెందుచున్నది)

యాథార్థ్యము

కొందఱుమహానుభావు లద్వైతమతమునకు విగ్రహారాధనము సరిపడదనివాదించుచున్నారు. అదికల్ల. ఏలయన, నద్వైత సిద్ధాంతమునుబట్టి జగత్తుమిథ్యయై రజ్జువునందు సర్పంబుభ్రాంతి భాసించునదియైయున్నది గావున నీశ్వరుని దృశ్యపదార్థముగా భావించుట భ్రాంతియై, యీశ్వరు నీశ్వరుఁగా భావించుట, (అనఁగా దృశ్యమయినదానిని భగవంతునిఁగా భావనచేయుట) జ్ఞానమైయున్నది. ఆహేతువుచేత విగ్రహము భగవంతునికంటె భిన్నమయినది కాదు. విగ్రహమును విగ్రహమనుకొనుటయే భ్రమ. ఏలయన, నది వాస్తవముగాఁ బరమాత్మయేయైయున్నది.

ప్రపంచమును బ్రపంచముగాఁ దలంపవలదు; బ్రహ్మముగాఁ దలంపవలయును. పాషాణమును బాషాణముగాఁ జూడఁదగదు; పరమాత్మగా గ్రహింపనగు. కాన, విగ్రహమును బ్రహ్మముగా నెంచుటవలన నేమిహాని? విగ్రహము వాస్తవముగా భగవంతునికంటె నన్య

మయిన పక్షమున, దానిని భగవంతునిగా భా వించుట తప్పు. కాని, తద్వ్యతిరిక్తంబుగాదు గావున నట్టి భావనతిరిదై యున్నది.

ఇట్టి భావనవలన నేమిప్రయోజనం బని ప్రశ్నింపవచ్చును. ప్రతిమనొక శిలగాఁజూచునట్టి భ్రమకావధమగునట్లు దానిని భగవంతునిఁగా భావించుట నభ్యసింపవలయును. ఇట్టి యభ్యాసము తదభేదబుద్ధితోఁ గూడియున్నది. త్రాడుపాముగాఁ దోఁచినప్పుడు భయమునకలుగును; దగ్గరనున్నవారది యొక త్రాడని చెప్పుదురు. అప్పుడు,సర్పమువలెఁ బ్రకాశించునది సర్పముకాదని యపవాదప్రక్రియఁ బ్రయోగింపవలసియున్నది. మఱియు, నాసర్పంబు యథార్థముగా రజ్జువేయైయున్నదని పెక్కుసారులు భావింపవలయున్నది. ఇది యారోపప్రక్రియ. ఈ విధంబున, అపవాదముచే, విగ్రహము పాషాణముకాదనితలంపవలయును, ఆరోపమార్గముచేత, భగవద్విగ్రహములకు రెంటికి నేకత్వంబును సాధింపవలయును. ఇది యుపాసనకాదా? విగ్రహము భగవంతునికంటె భిన్నమయినదను

భేదబుద్ధిపూర్తిగా నశించువఱకును, రెండును నొక్కవస్తువేయను నభేదబుద్ధి దృఢమగువఱకును, నారోపాపవాదాత్మకం బయిన యభ్యాసమగత్యమై యున్నది. కాన విగ్రహము యెడల విగ్రహము దురాగ్రహము.

సఫలభ్రమ

“ఒకవస్తువును మఱియొకవస్తువుఁగా భావించుట భ్రాంతికాదా?” యని శంకించిన యెడల, భ్రాంతియైనను భంగములేదని సమాధానము. భ్రాంతిని నిర్మూలించుటకు భ్రాంతి కావలసియున్నది. సర్వభ్రమలును నుపద్రవకరములే యనుటతప్పు. ఏలయన, సంవాదిభ్రమవలన నష్టము లేక పోవుటయేగాక, లాభము చేకూరును. గోదావరినిఁజూచి గంగానదియని భ్రమచే సేవించిన వానికిఁ బుణ్యములేదా? వేదాంతపంచదశియందీయర్థము తెల్పఁబడి యున్నది. (ప్ర. 9. శ్లో. 8.): “గోదావర్యుదకం గంగోదకంమత్వావిశుద్ధయే । సంప్రోక్ష్య శుద్ధి మాప్నోతి నసంవాదభ్రమో మతః॥” (గోదావరియుదకమును గంగోదకమని భ్రమించి వి

శుద్ధికొఱకు సంప్రోక్షణముచేసి శుద్ధినిబొందుచున్నాఁడు. ఇది సంవాదిభ్రమయని యెన్నఁబడుచున్నది.). గోదావరికి మాత్రము పవిత్రతశాస్త్రముచేఁ జెప్పఁబడుట లేదా యనిశంకించినయెడల, గంగకుఁ జెప్పఁబడినంత లేకపోవచ్చునని యు, నొక వస్తువును మఱియొక వస్తువని తలంచుట భ్రమయగుట వలన గోదావరినిఁ జూచి గంగయని తలంచుట భ్రమయేయగుచున్నదనియుఁ దెలియవలెను. గోదావరి దక్షిణగంగ యనిస్తుతింపఁబడుచున్నది; గంగానది యుత్తర గోదావరియని పిలువఁబడుట లేదుకదా; వలయ వ, జాహ్నవి యుపమాన స్థానమలంకరించుచున్నది.

ఏది విశుద్ధికి హేతువని యాగమమువలన సిద్ధించుచున్నదో, యట్టి గోదావరీజలమును జేర్కొనుటవలన గ్రంథకారుఁ డనాగమసిద్ధములయిన రైన్ (Rhine,) థేమ్సు (Thames) మున్నగు నదులం దనాదరభావమును సూచించుచున్నాఁడు. సర్పమును జూచి పుష్పమాలయను భ్రమకులోనై దానిఁబట్టుకొనుటవలన

హానికలుగును- దీపమును బుష్పమనియెంచి యాఘ్రాణించుచో నాసాపుటము దగ్ధమగును. మృత్తికాదారు శిలాదిమయములయిన విగ్రహములు దేవతాబుద్ధితో నుపాస్యములని శాస్త్రము వక్కాణించుచున్నది. కావున వాని యారాధనము దోషావహము కానేరదు. చైత్యవందనాదు లనాగమసిద్ధములును నిషిద్ధములునై యున్నవి కావున నవి దోషయుక్తములగుచున్నవి. నిషేధావిషయములయిన భ్రమవిషయములు మాత్రమే సంవాదిభ్రమ గోచరములని గ్రహింపనగు. ఇట్టి భ్రమవలన నష్టము కలుగునందు లేని, లాభము కలుగునని బోధించు శాస్త్రమును ధిక్కరించిన వారగుదురు. కాఁబట్టి పంచదశి యిట్లు నుడువుచున్నది. (ప్ర. 9. శ్లో. 11):

"అన్యథామృత్తికాదారుశిలా స్స్యుర్దేవతాఃకథమ్।
అగ్నిత్వాదిధి యోపాస్యాఃకథంవాయోషి దాదయః॥"

(అట్లుకానిచో, మన్ను, కఱ్ఱ, ఱాయి, మున్నగువానితోఁ జేయఁబడిన విగ్రహములు దేవతలెట్లు కాఁగలవు? పంచాగ్ని విద్యాదులం

దాఁ జెప్పఁబడిన స్త్రీయున్నగు వస్తువులగ్ని యున్నగు వస్తువులని యెట్లుపాసింపఁదగు? అట్టి యుపాసనలు బ్రహ్మలోకాది ప్రాప్తిఫలకంబు లెట్లుకాఁగలవు?) ఇక్కడ, మృత్తికాదారు శిలలకును దేవతలకును సామానాధికరణ్యమువలన నభేదబుద్ధి బోధింపఁబడుచున్నది; అంతర్యామిత్వము పరామర్శింపఁబడుటలేదు; అనగా, మృత్తికాదారుశిలాదులే దేవతలని తెల్పఁబడినవి; మృత్తికాదారు శిలాదులందు గూఢముగానున్న పరబ్రహ్మము మాత్రమే దేవతగా భావింపఁదగినదని యభిప్రేతంబుకాదు.

మఱియు, నుపాసనయందు, నిర్దిష్టమైన వస్తువుమాత్రమే నిర్దిష్టమయిన వస్త్వంతరముగా భావింపఁదగు. ఉదాహరణమందలి స్త్రీనిమాత్రమే యగ్నిగాఁజూడవలయును--కొబ్బరిపెట్టునుగాదు; నిర్దిష్టపంచకమందుఁ బురుషాదుల నగ్నిగాభావింపవచ్చును.

అనిర్దిష్టమైనవిగాఁ గూడ భావింపఁగూడదు. స్త్రీని కల్పవల్లిగానుత్ప్రేక్షించుట కవులకుచితమగుఁగాక. అది యుపాసకులకనుచితం

ము. మఱియు, నివేదనకర్మంబులయిన పదార్థములు నిర్ణయింపఁబడిన చందమున, నుపాసనకు యోగ్యములయిన విషయంబులును నిశ్చయింపఁబడియున్నవి, అట్టి విషయములందును దారతమ్యము వచింపఁబడియె: వినాయకవ్రతమందు సువర్ణవిగ్రహము బూజించుట ముఖ్యమనియు, మట్టితోఁజేయబడిన విఘ్నేశ్వరునిఁబూజించుట యధమమనియు నుడువఁబడినది. తులసీదళములతో శివునిఁ బూజించుటయు, బిల్వపత్రములతో విష్ణునారాధించుటయుఁ, దులసితోఁ జేయఁబడిన మాలికతో శివమంత్రమును జపించుటయు, రుద్రాక్షమాలికతో విష్ణుమంత్రమును స్మరించుటయుఁ, గూడని యట్లు శివవిగ్రహమందు విష్ణుభావనయు విష్ణువిగ్రహమందు శివభావనయుఁ గూడవు. ఏలయన, వివిధదేవతలకు వివిధవిగ్రహాకృతులు శాస్త్రముచేనిర్ణయింపఁబడినవి. పార్వతీ పరమేశ్వరుల నొక్కసారిగా నుపాసింపఁ దలపెట్టినవాఁ డర్ధనారీశ్వర విగ్రహమును గ్రహింపవచ్చును. శివకేశవుల సంపుటిని ధ్యానింపఁదలచినచో హరిహరనాథ విగ్రహము పనికివచ్చుఁగాక. అంత

మాత్రమునఁ బ్రతినియత విగ్రహవత్త్వము కే
శవాదులకు లోపింపనేరదు. కేవల కేశవుఁడు
వలయువారలు కేశవోచిత విగ్రహమును మా
త్రమే స్వీకరింపవలయును. మఱియు, దేవతల
కు రూపాంతరమునొందు శక్తి యున్నను, స్వా
భావిక రూపములు లేవనుటకువీలులేదు, ఏల
యన, మృత్తునకు ఘటశరావాద్యాకృతి భేద
ప్రాప్తి యున్నను, గంధవత్త్వాది నైసర్గికస్వరూ
ప హానిలేదు, నటునకు యుధిష్ఠిరాదివేషధారి
త్వము యాదృచ్ఛికమైనను, తాత్కాలికమై
యున్నది, నాటకాంతమున యజ్ఞదత్తుఁడు మ
రల యజ్ఞదత్తుఁడే యగుచున్నవాఁడు. ఇది యి
ట్లుండనిండు. కావున శాస్త్రీయ భ్రమవలన
లాభముగలదు.

తాదాత్మ్యభావన

విగ్రహములను భగవంతునిఁగా భ్రాంతి
చేత మనముగ్రహించి యారాధించుచున్నార
మని మన ప్రతిపక్షులాక్షేపించినపుడు మనలోఁ
బండితమ్మన్యులు కొందఱీరీతిగాసమాధానముఁ
జెప్పుచున్నారు. ‘‘మేము పిచ్చివారమాని మా

నవనిర్మితములై జడములయిన విగ్రహములకును, నిత్యుఁడును సర్వజ్ఞుఁడునగు సర్వేశ్వరునకును, భేదము మాకుఁ దెలియదా? విగ్రహములు పరమేశ్వరుని స్ఫురింపఁ జేయుటకును, ధ్యానమువలనఁ జిత్తైకాగ్ర్యము సిద్ధించుటకును, నుద్దేశింపఁబడినవి; విగ్రహమే భగవంతుఁడని భావించుటకుఁ గాదు. కావున మేము విగ్రహారాధకులము కాఁజాలము''

కాని, యుక్తియుక్తమై శాస్త్రసమ్మతమయిన పనికిమనమేల సిగ్గుపడవలెను? మఱియు, మనము యథార్థముగాఁ జేయుచున్న విగ్రహారాధనము విగ్రహారాధనము కాదనుట బొంకుకాదా?

విగ్రహము భగవంతుఁడను విషయము పంచేంద్రియగోచరము గాకపోయినను శాస్త్రసిద్ధమగుటవలన, విగ్రహత్వ బుద్ధినశించి బ్రహ్మత్వబుద్ధి విగ్రహమందు జనించువఱకును విగ్రహమును బ్రహ్మంబుగా ధ్యానింపవలయునని శాస్త్రములందుబోధింపఁబడలేదా? పాషాణాది మయములయిన ప్రతిమలంతః శాస్త్రప్రోక్తములయిన చతుర్భుజత్వాది భగవద్రూపము

లనారోపించి, చతుర్భుజత్వాదిబుద్ధిచేఁ బాషాణత్వాదిబుద్ధిని బాధింపవలయును.

శ్రీ సురేశ్వరాచార్యులు తైత్తిరీయవార్తికమున నిట్లానతిచ్చియున్నారు.

"శాస్త్రోక్తదేవతాబుద్ధ్యా తాదాత్మ్యాభిమానతః।
చిరాసనం బహిరత ఉపాసనముచ్యతే"

(శాస్త్రముచేతఁ జెప్పఁబడిన దేవతయను భావముతో నొక యుపాస్యవస్తువును బొంది యట్టి వస్తువే దేవతయను నభేదబుద్ధి జనించు వఱకును జిత్తమద్దానియందుఁ జిరకాలము నిలుచుటయే యుపాసన మనఁబడుచున్నది.)

ఈయభిప్రాయమునే శ్రీ విద్యారణ్యులు తైత్తిరీయ భాష్యమున (శిక్షావల్లి అను.౩) నిటుల విస్తరించి యున్నారు—

"యద్యపి శ్రుతిశ్చరణే హోమజప్య మంత్రావృత్తి సంఖ్యాత ప్రతీత్యయావృత్తేరియత్తా నవ్యాచిచ్ఛ్రితా, తథాపి యస్మిన్ ప్రతీకే యద్దేవతా దృష్టిర్విహితా తత్ప్రతీకం తద్దేవతా రూపమితి నిరూఢోభిమానః యావత్సంపద్యతే, తావదావర్తయేత్. అతఏవ వార్తికకారైరుక్తం— 'శాస్త్రోక్త ధియో...ఉచ్యతే' ఇతి. యథా ప్రబుద్ధాః అహమాత్మాః కంచిదాత్మకారం కాలం రాజ్యాభిషిచ్య, యావతా కా

తేనపర్యాప్తాంప్రతిజ్ఞామయం రాజేత్యభిమానేన తదాజ్ఞానువర్తిత్వం సంపద్యతే తావదప్రమత్తాస్తం ప్రయత్నేన పరిపాలయంతి, తద్వత్. సంస్కృతే ప్రతీకవిషయే దేవతాభిమానే న పునస్తద్దృష్టిరపైతి. యథా జీర్ణదేవతాలయే స్థితాం కాలావాకభ్య పూజారహితామపి ప్రతిమాం దృష్ట్వా దేవతా బుద్ధిరనువర్తతే తద్వత్. తస్మాత్ప్రతీకే దేవతాభిమానదార్ఢ్యపర్యంతమనుపాసీనస్య యథోక్తఫలంసిద్ధ్యతీతి'

(పురశ్చరణమందు హోమ జప్యమంత్రము లెన్ని పర్యాయములు జరుగవలెనో వాని సంఖ్య నిర్ధారింపఁబడిన రీతిగాఁ బ్రతీకము నెన్నిమాఱులు దేవతగా ధ్యానింపవలయునో యట్టి మితి యెచ్చటను శాస్త్రమున వినఁబడకపోయినను, నే ప్రతీకమందే దేవతయను బుద్ధి విధింపఁబడినదో, యాప్రతీకమా దేవతారూపమై యున్నదను దృఢమైన నమ్మక మెంత కాలమునకుఁ గలుగునో యంతదనుక భావన జరుగుచునే యుండవలయును. అందువల్లనే శ్రీసురేశ్వరాచార్యులచే 'శాస్త్రోక్త...' అని బోధింపఁబడినది. తెలివిగల మంత్రులొక బాలుఁడైన రాజకుమారుని రాజ్యమునకుఁ బట్టముగట్టి, యెంత కాలమునకాతఁడు రాజను నభిమానముచేతఁ

ప్రజలందఱు నాతని యాజ్ఞకు లోఁబడువారలెవ్వరో యంతవఱకును నాతనినెట్లు జాగరూకతతో సంరక్షించుచునేయుందురో, యటులనే ప్రతీకమందు దేవతాబుద్ధి స్థిరపడువఱకును ప్రతీకోపాసన మావశ్యకంబు. ప్రతీకము దేవత యను నమ్మకము కలిగినయెడల నిఁక నట్టి భావము తొలఁగనేరదు. ఎట్లన, శిథిలమైన దేవతాలయమునఁ జిరకాలమునుండి పూజలేకయున్న ప్రతిమనుజూచినను, నిది దేవతయే యను బుద్ధి కలుగుచునే యుండును. అటులనే. కావునఁ బ్రతీకమందు దేవతాభిమానము దృఢమగువఱకును నుపాసించువానికి శాస్త్రోక్తఫలంబు సిద్ధించునని యెఱుంగవలయును.)

ప్రత్యక్షమువలన నొకవిగ్రహము జాడ్యాది దోషోపేతమై పొడకట్టును. కాని, యాగమ ప్రమాణమువలన, దానిని సర్వజ్ఞత్వాది విశిష్టమైన పరమేశ్వరుఁగా మనము స్వీకరింపవలయును.

ద్వివిధప్రశ్నము.

ఈశ్వరునకు రూపము లేదు గావున విగ్ర

హారాధనము కూడదని కొందఱు వాదించుచు
న్నారు. ఈవాదము సరియైనదికాదు. ఏలయన,
నాతఁడు నిర్గుణుఁడును సగుణుఁడును నై విలసి
ల్లుచున్నాఁడు. సగుణ బ్రహ్మముఁ జూచుటకుఁ
బ్రతిమార్చనము కావలయును. నిర్గుణ బ్రహ్మ
ము నెఱుంగుటకుజ్ఞానముమాత్రమే సాధనమగు
చున్నది. శ్రీ శంకరాచార్యు లిట్లానతిచ్చియు
న్నారు (బ్రహ్మసూత్రభాష్యము)

"ద్విరూపం హిబ్రహ్మ అవగమ్యతే, నామరూపవికార
భేదోపాధివిశిష్టం తద్విపరీతంచ సర్వోపాధి వివర్జితం"

(బ్రహ్మమిఱుతెఱంగులఁ బరఁగుచున్నది. నామ
రూప భేదోపాధులతోఁ గూడినది, దానికివ్యతి
రేకమై సర్వోపాధి రహితమైనది)

విష్ణుపురాణ (1-22 53) మిటులఁ దెలు
పుచున్నది—

"ద్వేరూపే బ్రహ్మణస్తస్య మూర్తంచా మూర్తమేవచ।
క్షరాక్షర స్వరూపేతే సర్వభూతేషు చస్థితే
అక్షరం తత్పరం బ్రహ్మక్షరం సర్వమిదం జగత్"

(మూర్తము నమూర్తమునని యీ బహ్మము
నకు రెండు రూపములున్నవి. అవి క్షరాక్షర
స్వరూపములు; సర్వభూతములందును నిలచి

యున్నవి. అక్షరమనఁ బరబ్రహ్మము. క్షరమీ సమస్త జగత్తునై యున్నది.)

సోపాధిక బ్రహ్మోపాసనము నిరుపాధిక బ్రహ్మజ్ఞానమునకు సాధనమగును. శ్రీపతంజలి సమాధి రెండువిధములని వాక్రుచ్చియున్నాఁడు—సంప్రజ్ఞాత సమాధి, యసంప్రజ్ఞాతసమాధి. మొదటిదానియం దుపాసకునియొక్కయు, నుపాసింపఁబడుచున్న దేవతయొక్కయు, నుపాసనయను క్రియ యొక్కయు జ్ఞానముగలదు. రెండవదానియందీ త్రిపుటియును సుఖాంబుధి యందు లయమగును. కావున, జ్ఞాతృజ్ఞేయ జ్ఞానంబు లింకను గలవారు నిర్గుణ బ్రహ్మంబు ననుభవించుట కల్లయేగదా. ఉట్టికెగరలేనివారు స్వర్గమున కెగరఁగలరా? సంప్రజ్ఞాత సమాధి నైనను సాధింపఁజాలనివా రసంప్రజ్ఞాత సమాధి నందుట యసంభవముకాదా?

పరమేశ్వరున కెట్టిరూపమును లేదనియు భక్తుండే రూపమును ధ్యానించిన భావనవలన వాఁడారూపమునే జూచునట్లు భ్రమించుచున్నాఁడనియు, గొందఱు వాదించుచున్నారు. ఇదినరికాదు. ఏలయన, నీశ్వరునకు రూపములు

కొన్ని వాస్తవమైనవి గలవని శాస్త్రము ఘోషించుచున్నది. ఎట్లన విష్ణునకునాలుగు భుజములు గలవు, శివునకు మూఁడునేత్రములున్నవి. ఈరూపములు కేవలభావనయొక్క కార్యములుగావు. అవి భక్తుని మనస్సుచేతఁ గల్పింపఁబడినవిగావు; విష్ణునకుఁజతుర్భుజములు భక్తుఁడొకఁడట్లు భావించుటవలనఁబుట్టినవి కానేరవు. మఱియేమన, విష్ణుదేవుండారూపమును దాల్చుట కుద్దేశించెను గాన నవి సిద్ధమైనవి. అట్టియుద్దేశము భక్తులలో ననేకుల వాంఛ కనుగుణమైనదిగా నుండిన నుండుఁగాక. కాని యాతని సంకల్పము పరాయత్తమైనదిగాదు. ఈశ్వర సంకల్పము మానవసంకల్పముకంటె వాస్తవము నమోఘము నై యున్నది. ఈశ్వరుఁడు సత్య సంకల్పుఁడు; ఆతని కోరిక సఫలమైనది.

ఈశ్వరుఁడిట్టి నియతరూపములలో మాత్రమేగాక రూపాంతరములతోఁ గూడ భక్తులకు దర్శనమీయవచ్చును. భక్తుఁడే రూపమును గోరిన, భగవంతుఁ డాతనికా రూపముననే ప్రత్యక్షమగును. కాబట్టి శ్రీకృష్ణుండిటుల గీతయందు (అ. 7 శ్లో. 21) వాకొనియున్నాఁడు:-

"యోయో యాంయాంతనుంభక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి।
తస్యతస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవవిదధామ్యహాం"
(ఏయేభక్తుఁడేయే విగ్రహాముసు నమ్మకముతో సేవించుటకుఁ గుతూహాలుఁ డగుచున్నాఁడో, యా యా భక్తునకట్టి నమ్మకమునే నిశ్చలమైన దానిఁగాఁ జేయుచున్న వాఁడను) ఇట్టిరూపముల యినను భ్రాంతి విలసితములు కానేరవు; ఏల యన, నితరవస్తువులవలె నివియు నీశ్వరునివల్ల నే సృజింపఁబడుచున్నవి. కోరుట మాత్రమే భక్తుఁడు చేయునది; సృజించుట పరమేశ్వరుని పని.

ఈశ్వరునిచే నంగీకరింపఁబడని పదార్థ మసత్యమగుచున్నది;ఒకపిచ్చివానియొక్క గాని, సన్నిపాత రోగియొక్కగాని, మనోరాజ్య మీశ్వరేచ్ఛకు వ్యతిరేకముగా నుండుటవలన మిథ్యయగుచున్నది. కాని, యుపాస్య వస్తువుగా విగ్రహము భగవంతునిచే నంగీకరింపఁబడుచున్నది. అట్టి యుపాసనయొక్క ఫలముగా నావిర్భవించిన భగవద్రూపముకూడ నాతనికిసమ్మతమగుచు, నాతనిచేతనే నిర్మింపఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి పరమేశ్వర వినిర్మితములయిన భూగో

గాను లెంతసత్యములో భక్తసంప్రత్యక్షము లైన భగవద్రూపములు నంత సత్యములు.

కొన్ని ప్రమాణ వచనములవలన బ్రహ్మమునకు రూపములేదని కొందఱనుచున్నారు. కాని, రూపము నిర్దేశించు వాక్యములుకూడఁ గొన్ని గలవు గావున రూపముగలదని మనమేల గ్రహింపరాదు? చంద్రునకు రూపమున్నది గావున బ్రతిబింబమున్నది. అటులనే జగదీశ్వరునకును రూపములు కొన్ని శాస్త్రసిద్ధములు; కాబట్టి వాని ప్రతిమలను మనము సేవింపవచ్చును.

ఆక్షేపము—చంద్ర ప్రతిబింబ మచ్చముగాఁ జంద్రునిఁ బోలియున్నది. విగ్రహ మన్ననో, భగవద్దేహమునకంటె విలక్షణమైయున్నది. కావునఁ బ్రతిమార్చనము భగవదర్చనము కానేరదు.

సమాధానము—ఛాయాగ్రాహక యంత్రము (ఫోటోగ్రాఫ్) చే గ్రహింపఁబడిన ప్రతిరూపము పూర్ణముగా నొకమనుష్యుని రూపముఁ బోలియుండదు. కొన్ని యంశములందు బింబ ప్రతిబింబములకు భేదమున్నది. ఛాయా

పటమున నొకఁడు మిక్కిలి యందమైన వాఁడు గాఁ దోఁచును. కాని, ప్రత్యక్షముగాఁ జూడఁబడి నప్పుడాతఁ డతికురూపియై పొడకట్టును. అవ్విధంబున, విగ్రహము భగవంతునితో నన్నియంశములందును సమానము గాకపోవచ్చును. అయినను విగ్రహము భగవంతుని వ్యక్తీకరింపఁ గలదు. ఇఱువది వత్సరముల ప్రాయముగల దేవదత్తుఁ డేఁబది వత్సరముల వయస్సుగల దేవదత్తుఁడు కాఁడు. కాని మొదటికాలముననాతఁ డొనరించిన కార్యములకు రెండవకాలమున నాతఁడు బాధ్యుఁడు గాకపోవునా? కావున విగ్రహమునకును బరమాత్మకును నించుక వైలక్షణ్యమున్నను విగ్రహ మారాధనకు యోగ్యమగుచున్నది.

మఱియు, భగవంతుఁ డనంత రూపములఁ దాల్చుటకు శక్తిగలవాఁడు గావున విగ్రహ మాతని యనంత రూపములలో దేనితోఁడను గూడ నేకీభవింపక పోయినను, నయ్యాది యనంతరూపములలో నొకదానితోఁ దుల్యము కాఁగలదు. అనఁగా విగ్రహముయొక్క రూపము భగవంతుని రూపమును బోలును; లేదా,

భగవంతుని రూపము విగ్రహ రూపము ననుక
రించును. కావున శాస్త్ర నిర్ణీత రూపముకంటె
నన్యమైన రూపముతో భగవంతుఁడు గలఁడని
భక్తుఁడొకఁడు తలఁచినను, వానిమనోరథము
ననుసరించియే వానికిఁ బరమేశ్వరుఁడు ప్రస
న్నుఁడు కాఁగలఁడు. కాని, శాస్త్రసిద్ధరూపము
ల నుపాసించుట వలనఁ బరమేశ్వరుఁ డచిర
కాలమునకే ప్రసన్నుఁడగును. కావున శాస్త్ర
ప్రదర్శిత మూర్తులే యుపాసనకు ముఖ్యములు.

మఱియు, నామముఁగూడ నీశ్వరునకు
నిషేధించుట మీకు సమ్మతమగునా? ఏలయన
మీ ప్రమాణవచనములు, రూపముమాత్రమే
కాదు, నామముఁ గూడ నిషేధించుచున్నవి.
వాక్కునకును మనస్సునకును నాతఁడతీతుఁడగు
టవలన నవాఙ్మానస గోచరుఁడనఁబడుచున్నను
నాతనికి నామమును మీరు గ్రహించుచునే
యున్నారు. ఓపరమేశ్వరుఁడా యని పిలుచు
నప్పుడాతనికి మీరాగ నామమిడినవారు గారా?
నామము కాదంచో మీ ప్రార్థనల నెవరికిఁ గట్టి
పెట్టవలయును. ఈశ్వరుఁడా యని మొఱవెట్టుట
కవకాశము లేకపోవును. అయినను జగదీశ్వరు

నకు నామమును స్వీకరించెదరేని, రూపముఁ గూడ స్వీకరింపుఁడు.

ఆక్షేపము:—నామరూపములు గలవని వల్కిన వచనములకును లేవని చెల్పినవానికిని విరోధము లేదా?

సమాధానము—అట్టి విరోధమే లేదు. ఏలయనఁ బరమేశ్వరుఁడుభయాత్మకుఁడై యొప్పచున్నవాఁడు. కొన్ని వాక్యములుసాకారుని నిరూపించుచున్నవి గాన నీశ్వరుఁడు సాకారుఁడగును. మఱికొన్ని నిరాకారుని బోధించుచున్నందున నాతఁడు నిరాకారుఁడునగు. రెండు విధములయిన వాక్యములును బ్రమాణము లే కాఁబట్టి యన్యతర పరిత్యాగము పొసగదు. "నిష్కళం నిష్క్రియం శాంతం నిరవద్యం నిరంజనం" (శ్వేతాశ్వేతరోపనిషత్తు 6-19) మున్నగునవి నిర్గుణశ్రుతులు. ఇవి కళ్యాణగుణ రాహిత్యమును దెల్పునవి కావనియు, హేయ గుణ శూన్యతను మాత్రమేసూచించునవనియు, శ్రీ మదాృమానుజాచార్యులు నుడివియున్నారు (శ్రీభాష్యము 1-1-1)—

“నచనిర్గుణవాక్య విరోధః, ప్రాకృత హేయగుణరహిత త్వాత్తేషాం”

(నిర్గుణవాక్య విరోధములేదు. ఏలయన, నవి ప్రాకృతములైన హేయగుణములు బ్రహ్మమున లేవని దెల్పుటకుద్దేశింపబడినవి)

సగుణబ్రహ్మబోధకవాక్యములు “బహుస్యాం” మొదలైనవి. ఇయ్యవి పరమేశ్వరుని యనంత మంగళ గుణంబులను జేర్కొనుచున్నవని శ్రీరామానుజుల తాత్పర్యము. నిర్గుణవాక్యములు కూడ సగుణపరములే యనుటకంటె, నిర్గుణవచనములు నిర్గుణబ్రహ్మమాత్ర బోధకములనిగ్రహించుటయే మేలని శ్రీశంకరాచార్యుల యభిప్రాయము. రూపమొక వస్త్రము వంటిది. ఈశ్వరుఁడు వస్త్రము ధరించినవానిఁ బోలుచున్నవాఁడు. మనుజుఁడు పుట్టినప్పుడెట్టి వస్త్రముతోడను బుట్టలేదు; అటులనే భగవంతుఁడు స్వభావముచేత రూపరహితుఁడు. కాని, మానవుఁ డిచ్ఛవచ్చిన బట్టను ధరింపఁగలఁడు. అటులనే సర్వేశ్వరుఁడతని కిష్టమైన రూపమును దాల్చి భక్తునికి గోచరుండు కాఁగలఁడు. వస్త్రరహితుఁడను వాక్యమునకును

వస్త్రునమేతుఁడను. వాక్యమునకును విరోధము లేదు; అవ్విధంబున, రూపరహితుఁడను వచనములకును రూపసహితుఁడను వచనములకును విరోధమేమియును లేదు.

అసత్యమునుండి సత్యము.

క్రిందటి రీతిగా నాక్షేపించుచున్నారు. "అసత్యమైనది సత్యము నెట్లు ప్రకాశింపఁ జేయఁగలదు? పరమాత్మకంటె భిన్నమైన విగ్రహము పరమాత్మ నెట్లు దెలుపఁగలదు?" మిథ్యయైన పదార్థముకూడ సత్యమైనదానిని వెల్లడింపవచ్చునని వీరికి సమాధానము. శ్రీశంకరాచార్యులు బ్రహ్మసూత్ర భాష్యమున (2-1-14)—

"కథం త్వసత్యేన హి వేదాన్తవాక్యేన సత్యస్య బ్రహ్మాత్మత్వస్య ప్రతిపత్తి రుపపద్యేత?—ఇతిచేత్"

(అసత్యమైన వేదాంత వాక్యముచేత సత్యమయిన బ్రహ్మాత్మత్వముయొక్క జ్ఞానమెట్లు సంభవించును?)

అని శంకను ప్రారంభించి దానికి సమాధానముగా—

"తథాకారాది సత్యాక్షర ప్రతిపత్తి ర్దృష్టా రేఖానృతాక్షరప్రతిపత్తేః"

(అటులనే రేఖారూపములును మిథ్యాభూతములునగు నక్షరములవలన నకారాది సత్యాక్షరజ్ఞానము చూడఁబడుచున్నది)

అని నుడివియున్నారు.

ఇట్టి జ్ఞానము మిథ్యకాదు. ఏలయన, శ్రీవాచస్పతి మిశ్రులు భామతియను గ్రంథమున నిటుల వచించియున్నారు—

"లౌకికాః నాగఇతివానగఇతివాపదాత్ కుంజరంవాతరుం
వా ప్రతిపద్యమానాః భవంతి భ్రాంతాః"

(నాగమనుపదమువలన గజమును, నగమనుపదమువలన వృక్షమును గ్రహించుచున్న లోకులు భ్రాంతులు కానేరరుగదా)

పరమార్థసత్యములుగాని వస్తువులవలన సత్యములయిన వస్తువుల జ్ఞానముదయింపఁగలదు. వేదములు ద్వైత ప్రపంచమునందంతర్భూతము లగుటచే నపారమార్థికములైనను, పారమార్థికమైన బ్రహ్మమును బ్రకటింపఁజాలును. వేదములు మిథ్యయైనంత మాత్రమునఁ దత్ప్రతిపాదితమైన విషయముకూడ మిథ్యకానక్కఱలేదు. వ్రాయఁబడిన అ, ఇ, మొదలగు గీతలు అ, ఇ, మున్నగు స్వరములను

తెల్పుట లేదా?

మఱియు, స్వప్నానుభవము వాస్తవము గాదు. అయినను స్వప్నములు కొన్ని భవిష్యద్విషయములను సూచించుచున్నవి. కొన్ని గతించిన కార్యములను స్ఫురింపఁ జేయుచున్నవి. ఒకఁడు లాభము నొందినట్లు రాత్రి స్వప్నము వచ్చును. ఆప్రకారమే వ్యాపారమున గొప్ప లాభము చేకూరెనని వార్త పిమ్మటఁ జేరుచున్నది. స్వప్నదృష్టములగు జంతువులు నిజమైనవి గావు. అయినను, కొన్ని జంతువులు స్వప్నమునఁ జూడఁబడినయెడల, నవి సంభవింపఁగల యాపదనుగాని, సంపదనుగాని, తెలియఁజేయుచున్నవని స్వప్న శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు.

మఱియు, బిందు(point) వనఁగా నేమి? సుద్దతో నొకబల్లపై వ్రాయఁబడిన బొట్టు బిందువు కాఁగలదా? బిందువునకు భాగములుగాని, పరిమాణముగాని యంగీకరింపఁ బడుటలేదుగదా. సుద్దతో లిఖింపఁబడిన బొట్టునకన్ననో, రెండును గలవు. కావున, నది బిందువు కాఁజాలదు. కాకపోయినను, నయ్యది బిందువను వ్యక్తము

చేయుచున్నది. బిందువులవలన గీత లేర్పడుచున్నవి. సుద్దతో వ్రాయఁబడిన బిందువులు నిజమైనవి కావు. కాఁబట్టి సుద్దతో వ్రాయఁబడిన గీతలును నిజమైనవి గావు. గీతలు కలసి చతుర్భుజాది రూపము లందుచున్నవి. సుద్దవలనఁ గల్గిన గీతలబద్ధములు గావున సుద్దతోఁ జిత్రింపఁబడిన చతుర్భుజాదులును నబద్ధములైనవే యగును. కాని, ఏని నెల్ల మీరు పరిత్యజింపఁగలరా? విగ్రహములను మాత్రము విసర్జింపనేల? బిందువునకుఁ బరిమాణముగాని, రూపముగాని, లేకపోయినను, నయ్యది సుద్దయొక్క బొట్టుచే సూచింపఁబడఁగలదు; అటులనే బ్రహ్మమునకు రూపాదులు లేకపోయినను, నది ప్రతిమచేత నిర్దేశింపఁదగియున్నది.

అదియునుంగాక, మిథ్యయైన వస్తువు తథ్యమైన ఫలంబు నొసంగఁజాలదనుటతప్పు; ఏలయన, భ్రమవలనఁ జ్వరము పడిచినవారు గలరు, త్రాడు పాముగాఁ దోఁచినప్పు డట్టి మిథ్యాసర్పము వలనఁ గొందఱు భయకంపాములఁ బొందుటలేదా? త్రాడును జూచి పుష్పమాలయని భ్రమపడిన వారికా మిథ్యాస్రజమావా

దమును గూర్పుటలేదా?

మఱియు, శాస్త్రములందుఁ దఱచుగా నొక పదార్థమునకు మొదట నొక నిర్వచనము చూపట్టుచున్నది; క్రమముగా నది మాఱుచున్నది; తుదకు నిశ్చితమైనది పొడకట్టుచున్నది. ప్రథమంబుననే నిశ్చితమైనది ప్రదర్శింపఁ బడినచో నభ్యాసకుల చిత్తంబులు దానిని గ్రహింపలేకపోవచ్చును. స్థూలారుంధతీ న్యాయమును విచారింపుఁడు: అరుంధతి యిదియని పెద్దలు పిన్నలకుఁ దెల్పుచున్నారు. వారు జూపిన పెద్ద నక్షత్రమదియు నరుంధతి గాదు. కాని, క్రమముగా సమీపమునకుఁ జిత్తమాకర్షింపఁబడి, తుద కరుంధతియందే స్థాపింపఁబడుచున్నది. శ్రీ శంకరాచార్యులీ న్యాయము (బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము- అ 1 పా 1 సూ 12) నిట్లు వివరించియున్నారు—

"యథారుంధతీం నిదర్శయిషుర్బహ్వీష్వపి తారాస్వముఖ్యాస్వరుంధతీషుదర్శితాసుయా ప్రత్యంతం దర్శ్యతే, సా ముఖ్యైవారుంధతీ భవతి; ఏవమిహాప్యానందమయస్య సర్వాంతరత్వాన్ముఖ్యమాత్మత్వం"

(అరుంధతీ నిదర్శనమున, వాస్తవముగా నరుం

ధతి నక్షత్రములుగాని యనేక నక్షత్రములు చూపింపఁబడినవైనను, దుదకెయ్యది ప్రదర్శింపఁ బడుచున్నదో, యదినిజమైన యరుంధతియే యెట్లగునో, యటులనే యానందమయ సందర్భమునను నానందమయుఁడే కోశములన్నిటికంటెను లోపలఁగా నుండుటవలన యథార్థమైనయాత్మయగును.)

మొదటనే నిజమైన యరుంధతినిగుర్తించుట కష్టము. కావునఁ గల్పితారుంధతులు కొన్ని చూడఁదగియున్నవి సూక్ష్మమగు నాత్మపదార్థము స్థూలములై పామరజనగ్రాహ్యములైన యన్నమయాది కోశములద్వారమున గ్రహింపఁ గలము. స్థూలపదార్థము ద్వారమున సూక్ష్మపదార్థమును గుర్తింపఁగలము. స్థూలమైన విగ్రహమువలన సూక్ష్మమైన బ్రహ్మంబు మనకుఁ బ్రత్యక్షమగును. విగ్రహమే బ్రహ్మంబు గాకపోవుఁగాక; తత్సాక్షాత్కారమున కది సాధనంబు.

పరిశీలింప ప్రాయమర్శము.

భావ — శబ్దమే 'యర్థముకాదు. అయిన

ను, నయ్యాది యర్థములయొక్క స్థానమున నుపయోగింపఁబడుచు నర్థమును దెల్పుచున్నది. ఒక వస్తువును మఱియొక వస్తువు దెలుపఁగా వనని చెప్పెదరేని, నర్థము నుద్దేశించిన మీకు శబ్దముతో నేమిపనికి పనిలేదు గావున మీరు మూర్తీభావము వహింపవలసివచ్చును. ఘటాది పదార్థజ్ఞానమునకు ఘటాది పదజ్ఞాన మావశ్యకమున్నయెడల, బ్రహ్మజ్ఞానమునకును బ్రహ్మలింగజ్ఞాన మావశ్యకంబు.

అక్షరములు—ధ్వానములకు మాఱుగా స్వరములు వ్రాయఁబడినమాడ్కి, స్వరములకును రేఖలవలంబింపఁబడుచున్నవి. 'అ' యను రూపమున వ్రాయఁబడిన గీఁత 'అ' యను స్వరమును వ్యక్తముచేయుచున్నదిగదా. శ్రవణవిషయంబులయిన శబ్దములు మనోగమ్యంబులైన భావములను బ్రదర్శించునటుల, నయనవిషయంబులైన యక్షరములు శ్రవణగోచరంబులగు శబ్దంబులను బ్రకటించుచున్నవి. కొందఱు వర్ణములు నిత్యములనుచున్నారు; అట్లైనచో, క్షణికములైన కంఠమునఁగలుగుధ్వని విశేషములు శాశ్వతములైన కంఠధ్వనులగాఁగల వర్ణములను

స్వీకరించుటలేదా? అరీతిగా, నశ్వరములయిన పాషాణాది విగ్రహములు శాశ్వతంబగు బ్రహ్మంబు నేల వ్యక్తము సేయనేరవు?

దర్శనము—కంటి కెదురుగానున్న వస్తువు కన్నుయొక్క నల్లని భాగమునం బ్రతిఫలించుననియు. నట్టి ప్రతిబింబ జ్ఞానమువలన బాహ్యవస్తు జ్ఞానముదయించుననియు, నందువలన మనము నిజముగాం జూచునది ప్రతిబింబము మాత్రమేయనియు, బింబము కానేరదనియు, గ్రుడ్డివానికిట్టి ప్రతిబింబము సంభవింపదు గావున నాతని మనకు మునుముంగల పదార్థమును గుర్తింపం జాలడనియుం, జెప్పంబడుచున్నది. ఇప్పుడు, మన విగ్రహవిద్వేషులు నేత్రమునం బ్రతిబింబ మక్కరలేకయే బాహ్యవస్తువును జూడంగలరా? స్థూలమైన పదార్థమును చిలకించుటకే విగ్రహమావశ్యకమైయుండ, సూక్ష్మంబగు బ్రహ్మంబు నెఱుంగుటకు విగ్రహమెంత యావశ్యకమో యూహింపుఁడు.

భావప్రపంచము—నేత్రములను విప్పినప్పుడు మనకొక వ్యతము కనంబడుచున్నది. నయనములను మూసికొనినను మనః[illegible]ంబు

వృక్షాకారంబు భాసించుచునేయుండును. రెంటిలో, నేది బింబ, మేది ప్రతిబింబమో? కొందరు చిత్తగతమైన వృక్షమే వాస్తవము గావున బింబమనియు, బాహ్యవృక్షము మిథ్యగావునఁ బ్రతిబింబమనియు నమ్ముచున్నారు. మఱికొందరు బాహ్య వృక్షమునకే వాస్తవత్వమును, మానసవృక్షమునకు మృషాత్వమును, గ్రహించుచున్నారు. ఎట్లైననేమి? ఒకటిమాత్రమే సత్యము, రెండవది మిథ్యయగుచున్నది. భావప్రపంచము బాహ్యప్రపంచమునకుఁ బూర్వముదయించి దానికి మూలమగునేని, బాహ్యప్రపంచము మిథ్యాభూతమైనను ననుభవయోగ్యం బగుచున్నది. బాహ్యప్రపంచమే ప్రాథమికమై భావప్రపంచ కారణమను పక్షమునఁ గూడ, మృషాత్మకంబగు భావ ప్రపంచమునకుపయోగము గలదు. ఇట్లు, మిథ్యయైనదికూడ లోకవ్యవహారమున కుపయుక్త మగుచుండ, జగదీశ్వరుని విగ్రహము మాత్రముపయుక్తము గాకపోవునా?

చిత్తపరిణామము——మనంబు వస్తుగా వమునఁ జెందుచున్నదనియు, నస్వతంత్రమది మనకుఁ

ప్రత్యక్షమగుననియుఁ జెప్పఁబడుచున్నది. చిత్తము మొదటనొక వృక్షముయొక్క యాకృతినిఁ దాల్చుచున్నది; అటుపిమ్మట నేనొక వృక్షమును జూచుచున్నానని జ్ఞానముదయించును. కొంత తామ్రము కరఁగింపఁబడి యొకమూసమునఁ (లోతైన యచ్చుదిమ్మయందుఁ) బోయఁబడిన మొదల, నది తద్రూపమున ఘనీభవించును. మూస పొడవుగా నుండినఁ, దద్గత తామ్రమును బొడవుగా నేర్పడును; అది వర్తులమైనచో, నదియు వర్తులమగును; అందుకోణములు గలవేని, నిందును నవి సిద్ధమగుచున్నవి. దృశ్యపదార్థమొక మూసవంటిది. చిత్తము కరఁగింపఁబడిన తామ్రమును బోలును: అది చూడఁదగిన వస్తువుల యాకారమును దాల్చుచున్నది. మనంబున కట్టి యాకారమును లేకపోయినను, విషయసాక్షాత్కార మందది ఘటాదులుగాఁ బరిణమించును. ఇవ్విధంబున, బ్రహ్మం బెట్టి యాకృతియు లేనిదయ్యుఁ, జతుర్భుజాదులుగల శరీరములను ధరింపఁగలదు.

స్మృతి—పూర్వమనుభవింపఁబడిన పదార్థము పిమ్మట మనంబునఁ దట్టుట. నిన్న మనము

గృహమున వసియించితిమో, దానిఛాయ మన చిత్తమునఁ బడుచున్నది. మనమీదినమునఁ బ్రాతఃకాలమున దూరముగా నెచ్చటికైనను బోయియున్నను, సాయంకాలమున మరల మనగృహమునకు రాఁగలము. ఇంటియొక్క ప్రతిరూపము చిత్తమున లేనిచో, మనయిల్లేదో తెలిసికొననేరక మనయింటికి మరల రాఁజాలము. మనము మనయింటిప్రక్కనే నడచుచున్నను, నది మనయిల్లను ప్రత్యభిజ్ఞమనకు లేకపోవుట వలన స్వగృహమును బ్రవేశింపలేక పరగృహమును బ్రవేశించినవారమగుదుము! ప్రతిమలు పనికిరావనువారు స్మృతికి సాధనములైన మనోగత గృహాది ప్రతిమలుకూడఁ బనికిరావని యంగీకరింపవలసి వచ్చుటచే లోకవ్యవహారమునకంతకును భంగము గలుగఁజేయువారు కాఁగలరు.

అనుమానము—మన మొక యరణ్యమునఁ బోవుచుఁ బర్వతాగ్రమున ధూమమును జూచి, పూర్వము మనచేఁ జూడఁబడిన యగ్ని ధూమమును స్మరించి, పర్వతమందలి ధూమముతో నగ్నికిఁ గల సంబంధము సాహారచి

యచ్చటఁగూడ నగ్నియుండునని నిశ్చయించు చున్నాము. ధూమముండినపుడెల్ల వహ్నియుం డుటనుగాంచి యుంటిమి. ఈపర్వతమున ధూమము కనఁబడుచున్నది, కావున నిచటఁ గూడ నవశ్యము వహ్నియుండును. ధూమమున్న న మయమునందెల్ల వహ్నియుండుటను మఱచితి మేని, నేతత్పర్వతమున నగ్ని యుండునని యూ హింపఁ జాలముకదా. కావున స్మృతి లేనియెడ ల, ననుమితి సంభవింపదు. ప్రతిబింబము లేని చో, స్మృతి జనియింపదు. కాఁబట్టి ప్రతిబింబ ము లేనిపక్షమున ననుమితియే లేకపోవును.

సంతానము—కొమరుండు తండ్రిరూప మునఁ బుట్టుచున్నవాఁడు. "ఆత్మైవపుత్రనా మాసి" (తానేపుత్రుఁడనఁబరఁగు)అని శ్రుతి. విగ్రహముయెడల ద్వేషముగలవారు పుత్రో త్పాదనము మానవలసి వచ్చును! తామే పితృ రూపముల వెలయుచున్నవారు గావున నాత్మ హత్యఁగూడఁ జేసికొనవలసి వచ్చును! మఱి యు, నొక మంచి మొగగుఱ్ఱము నొక యాడు గుఱ్ఱమున కెదుట నిలువఁబెట్టినయెడలఁ, దక్కు వ వెలగల మఱియొక మొగగుఱ్ఱమువలన నీ

గృహమున వసియించితిమో, దానిఛాయ మన చిత్తమునఁ బడుచున్నది. మనమీదినమునఁ బ్రాతఃకాలమున దూరముగా నెచ్చటికైనను బోయియున్నను, సాయంకాలమున మరల మనగృహమునకు రాఁగలము. ఇంటియొక్క ప్రతిరూపము చిత్తమున లేనిచో, మనయిల్లేదో తెలిసికొననేరక మనయింటికి మరల రాఁజాలము. మనము మనయింటిప్రక్కనే నడచుచున్నను, నది మనయిల్లను ప్రత్యభిజ్ఞమనకు లేకపోవుట వలన స్వగృహమును బ్రవేశింపలేక పరగృహమును బ్రవేశించినవారమగుదుము! ప్రతిమలు పనికిరావనువారు స్మృతికి సాధనములైన మనోగత గృహాది ప్రతిమలుకూడఁ బనికిరావని యంగీకరింపవలసి వచ్చుటచే లోకవ్యవహారమునకంతకును భంగము గలుగఁజేయువారు కాఁగలరు.

అనుమానము—మన మొక యరణ్యమునఁ బోవుచు నొకపర్వతమున ధూమమును జూచి, పూర్వము మనచేఁ జూడఁబడిన యగ్నిధూమమును స్మరించి, పర్వతమందలి ధూమమునకు నగ్నికిఁ గల సంబంధమును స్మరించి

యచ్చటఁగూడ నగ్నియుండునని నిశ్చయించు చున్నాము. ధూమముండినపుడెల్ల వహ్నియుం డుటనుగాంచి యుంటిమి. ఈపర్వతమున ధూమము కనఁబడుచున్నది, కావున నిచటఁ గూడ నవశ్యము వహ్నియుండును. ధూమమున్న నమయమునందెల్ల వహ్నియుండుటను మఱచితి మేని, నేతత్పర్వతమున నగ్ని యుండునని యూహింపఁ జాలముకదా. కావున స్మృతి లేనియెడల, ననుమితి సంభవింపదు. ప్రతిబింబము లేనిచో, స్మృతి జనియింపదు. కాఁబట్టి ప్రతిబింబము లేనిపక్షమున ననుమితియే లేకపోవును.

సంతానము—కొమరుండు తండ్రిరూపమునఁ బుట్టుచున్నవాఁడు. "ఆత్మైవపుత్రనామాసి" (తానేపుత్రుఁడనఁబరఁగు) అనిశ్రుతి. విగ్రహముయెడల ద్వేషముగలవారు పుత్రోత్పాదనము మానవలసి వచ్చును! తామే పితృరూపముల వెలయుచున్నవారు గావున నాత్మహత్యఁగూడఁ జేసికొనవలసి వచ్చును! మఱియు, నొక మంచి యొగగుఱ్ఱము నొక యాఁడుగుఱ్ఱమున కెదుట నిలువఁబెట్టినయెడలఁ, దక్కువ వెలగల మఱియొక యొగగుఱ్ఱమువలన నీ

యొంటుగుఱ్ఱమునకుఁ బుట్టిన పిల్ల తల్లిముందట నున్న మొగగుఱ్ఱమునే బోలియుండునని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. అట్లైనచో, విగ్రహముల శక్తి తెలియఁబడుటలేదా?

అలంకారములు—ముఖము చంద్రుఁడను నప్పుడు స్మృతిపథముననున్న చంద్రుఁడు మాత్రమే పరామర్శింపఁ బడుటలేదా? మఱియు, నొకటి బింబమును మఱియొకటి ప్రతిబింబమును నై యొప్పుటయే యౌపమ్యమునకుఁ బీజమని నుడువవచ్చును. కావునఁ బ్రతిబింబములను దృణీకరించు వారలలంకారముల నేల వాడవలెను? ఆంగ్లభాషయం దలంకారములు Figures of Speech (భాషాప్రతిమలు) అనఁబడుచున్నవి. భాషకుఁ బ్రతిమలుండనోపుఁగాని, పరమేశ్వరునకుఁ బ్రతిమలుకూడవు కాఁబోలు!

ప్రతినిధులు—రాజు స్థానమున మఱియొక పురుషుఁడు వ్యవహరించును. ప్రజలకుఁ గూడఁ బ్రతినిధులుగలరు. ఈశ్వరుని మాత్రమే పూజింపవలయుననియు, నాతనికి మాఱుగా మఱియే వస్తువును బూజింపవలదనియు, ఘోషించువారు రాజాదుల ప్రతినిధులను రాజాదు

లవలె గౌరవించుట యెట్లుపొసగును ?

ప్రతిధ్వని—కొన్ని స్థలములందొకధ్వని మఱియొక ధ్వనిం బుట్టించును. కొన్ని తావులం బ్రతిధ్వనికిం బ్రతిధ్వని చెలంగును.

ప్రతిబింబము— ముఖమద్దమునం బ్రతిఫలించును. ఒకదర్పణమున కభిముఖముగా మఱియొక దర్పణమునుంచిన యెడల ప్రతిబింబమునకుం బ్రతిబింబము చొప్పున దర్పణ పరంపర కానవయ్యెడిని.

ఛాయ—ఛాయవలన గ్రహణములు గలుగునని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. భూమి మున్నగు గొప్పవస్తువులకే నీడగలదు; పిపీలికాదులకును గలదు. మనమేమిచేయుచున్నను, నది మనతోడనే యుండును; మనము పాఱిపోయినను నది మనలను వెంబడించుచుండును. కాంతిగలచోట ముఖమద్దమునం బ్రతిఫలించి ప్రతిబింబ మనంబడుచున్నది భూతలమునం బడి నీడయనంబడుచున్నది. బింబమైన ముఖముయొక్కయాకృతి ననుకరించునదియే గావున నీడయుం బ్రతిబింబ మనందగు.

ఇట్లు, ప్రతిమల నొల్లనివారు, ప్రతిబిం

బములను గొల్లనివారు గావున, లోకవ్యవహారమంతయును లోపింపఁజేసిన వారగుదురు!

సంయమస్థానములు.

ప్రతిమలు కొన్ని స్థూలములు, కొన్ని సూక్ష్మములు. భరతఖండమునఁ బార్థివలింగములు, జలలింగములు, జ్యోతిర్లింగములు, వాయులింగములు, నాకాశ లింగములు వెలసినవి. వీనిలో మొదటివి మిక్కిలి స్థూలములు, తుదివి కడు సూక్ష్మములు, ఈయైదు విధములైన వానిలోఁ బార్థివలింగములకంటె జలలింగములు, జలలింగములకంటె జ్యోతిర్లింగములు, జ్యోతిర్లింగములకంటె వాయులింగములు, వాయులింగములకంటె నాకాశలింగములును, సూక్ష్మతరములు వాక్కును బ్రహ్మముగా నుపాసింపవచ్చును—"వాచంబ్రహ్మేత్యుపాసీత". మనస్సు బ్రహ్మముగా ధ్యానింపఁబడును—"మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీత". కడపట నాత్మ పరమాత్మ యని భావింపవలయును. ఇట్లు, స్థూలపదార్థోపాసన మలవడిన కొలఁది సూక్ష్మపదార్థోపాసన నభ్యసింపనగు. ఉపాసకుని సామర్థ్యమునుబట్టి

యుపాసింపఁదగిన వస్తువు నిర్ణయింపఁబడు. జనులలో ననేకులు స్థూలవిషయములు మాత్రమే గ్రహింపఁగలరు గావున మన దేశమున స్థూల విగ్రహములే పెక్కులు ప్రతిష్ఠింపఁ బడియున్నవి. స్థూలమును జూచుటకు శక్తి లేనివారు సూక్ష్మమును జూడఁజాలరు గావున సూక్ష్మోపాసనము వారికిఁ బనికిరాదు. శ్రీరామానందులు మణిప్రభయను గ్రంథమున నీరీతిగా నుడివియున్నారు—

"నహి స్థూలమసాక్షాత్కృత్య సూక్ష్మం సాక్షాత్కర్తుం శక్యమితి భావః"

(స్థూలమును దర్శింపకయే సూక్ష్మమును దర్శించుట శక్యముగాదు.)

శ్రీపతంజలి యోగ శాస్త్రమున నీవిషయమిట్లు నిర్ధారించియున్నాఁడు (పా ౩-సూ౬)-

"తస్యభూమిషు వినియోగః"

(అనంతరభూములందు సంయమమునకు వినియోగము కర్తవ్యము)

శ్రీ వాచస్పతి మిశ్రులు ధ్యానక్రమమును బోధించు పౌరాణిక శ్లోకముల నుదాహరించెను. ఎట్లన—

“మూర్తం భగవతో రూపం సర్వాపాశ్రయనిస్పృహం।
ఏషావై ధారణాజ్ఞేయా యచ్చిత్తం తత్రధార్యతే॥”

భగవంతుఁడు సాకారుఁడు నిరాకారుఁడునగు. మొదట సాకారునియందును పిమ్మట నిరాకారుని యందును జిత్తమును నిలుపవలయును. ఇట్లొక విషయమందు నిశ్చలముగా మనంబు నుంచుటయే ధారణయనఁబడు. ఇట్టి ధారణ యెప్పుడు పరిపక్వమైనదన —

“తావద్ధ్యానవద్దృఢీభూతా తత్రైవ నృపధారణా...
నాపయాతి యదాచిత్తం సిద్ధాంమన్యేత తాంతదా”

(ఓనృపుఁడా, యొకఁడుపాసనయందు మగ్నుఁడైనను నితర వ్యాపారములందు వేనియందైన వ్యావృతుఁడైనను, నాతని చిత్తము లక్ష్యమునందు మాత్రమే దృఢముగా నిలచి యన్య విషయములకుఁ బాఱిపోవనిచో ధారణ సాఫల్యము నందినదని యెఱుంగునది)

ఆయుధములు, భూషణములు, మున్నగువానితో శోభించుచున్న భగవంతుని యుపాసనము ముందు కర్తవ్యము. అనంతరము సూక్ష్మోపాసనము కార్యము. కావున శ్రీవాచస్పతిమిశ్రు లిట్లానతిచ్చియున్నారు—

"స్థూలవిషయా సంతత్తి సిద్ధాసత్వాం, పురానేతత్ర్తదాయుధ భూషణాపనయేన నాత్మ్య విషయః సమాధిరవతారితః"
(స్థూలవిషయములందు సమాధి సిద్ధించినపిమ్మట నాయా యాయుధములును భూషణములును విడువఁబడి కేవల స్వరూపమందు సమాధి పురాణమునఁ బ్రదర్శింపఁ బడుచున్నది)

ఈ శ్లోకమున శంఖాది రహితమైనరూపము నిరూపింపఁబడుచున్నది—

"తత్శంఖగదాచక్రశార్ఙ్గాది రహితంబుధః।
చింతయేత్ భగవద్రూపం ప్రశాంతం సాక్షసూత్రకం"॥
(పిమ్మట శంఖగదాచక్ర శార్ఙ్గాది విహీనమైనట్టియు, శాంతమైనట్టియు, భగవద్రూపమును బుధుఁడు ధ్యానింపవలయును.)

అనంతరము కిరీటాది భూషణములు విసర్జింపఁ బడుచున్నవి—

"యదాచధారణా తస్మిన్నవస్థానవతీతతః।
కిరీటకేయూర ముఖైర్భూషణై రహితంస్మరేత్"॥
(ఆయుధరహితమై పరిశాంతమైనరూపమునందు ధారణాస్థైర్యముఁజెందినప్పుడు, కిరీటకేయూరాది భూషణములు లేని పరమాత్మను స్మరింపనగు)

ఇప్పుడద్వైతభావనకు దారి చూపఁబడు చున్నది—

"తదాపీశాయుధం దేవం, సోహంచేతిపునర్బుధః।
తర్యాత్తతో ధ్యాయామితిప్రణిధానపరో భవేత్॥"

(ఆయుధాలంకార విహీనమైన రూపమునఁ జిత్తము నిలచినపిమ్మట నేకావయవుఁడగు దేవుని ధ్యానింపవలయు. తరువాత వాఁడే నేనను భావన సేయునది. తుదకు నేనను బుద్ధిమాత్రమే మిగులునట్లు ధ్యానమున నిమగ్నుఁడు కావలయు)

ఈ విషయమును శ్రీ నాగేశభట్టు తన యోగసూత్రవృత్తి యందిటుల సంగ్రహించి యున్నాఁడు—

"సభూషణ సాయుధ చతుర్భుజమూర్తౌ సమాధిసిద్ధౌ ఆయుధపరిత్యాగేన, తస్యాపిసిద్ధౌ భూషణరహితే, తతఃసోహమితి"

శ్రీ వాచస్పతి మిశ్రులీ యుపాసనయొక్క క్రమము నిటులఁ జూపియున్నారు—

"స్థూలవిషయే సవితర్కే సమాధావశీకృతే సూక్ష్మే ఏవ, సంయమస్య అవిజితేనిర్వితర్కావినియోగః తస్మిన్నపివశీకృతే, సవిచారేవినియోగః ఏవం నిర్విచారేవినియోగః"

(స్థూలరూపము లక్ష్యముగాఁ గల్గినట్టియు వితర్కముతోఁ గూడినట్టియు సమాధి సంయమము చే స్వాధీనము చేసికొనఁబడిన పిదప నింకను స్వాధీనముగాని నిర్వితర్కమందు సంయమము యొక్క వినియోగ మావశ్యకము. అదికూడ వశీకృతమైనచో, సవిచారమందు వినియోగ ము. అదికూడ సాధింపఁబడినయెడల, నిర్విచార స్వరూపమందు సంయమము వినియోగింపఁ బడవలయును)

ధారణ, ధ్యానము, సమాధి, యను నీ మూఁడును నేకవిషయమందే సమావేశమగు నెడల నీమూటికిని సంయమమను సంజ్ఞగలదు.

సమీపదేశమును జయింపకయే దూర దేశమును జయింపఁ జూచుటవలె, స్థూలోపా సన సిద్ధించుటకుఁ బూర్వమే సూక్ష్మోపాసనఁ బ్రారంభించుట నిష్ఫలమగును. కాఁబట్టి వాచ స్పతి మిశ్రులిటుల వ్రాసియున్నారు—

"నహి శిలాహ్రదాద్గంగాం ప్రతిప్రస్థితః అప్రాప్య మేఘ వనంగంగాం ప్రాప్నోతి"

(ఒకఁడు శిలాహ్రాదమునుండి గంగానదికిఁ బయ నమై మధ్యనున్న మేఘవనమును ద్రొక్కకయే

గంగను బొందఁజాలఁడుగదా.)

మాఘుకవి కృష్ణునియొద్దకు నారదుఁడాకసము నుండి దిగివచ్చుటను నిట్లు వర్ణించెను. (స 1- శ్లో 3)

"చయస్త్విషామిత్యవధారితం పురా
తతశ్శరీరీతి విభావితాకృతిమ్।
విభుర్విభక్తావయవం పుమానితి
క్రమాదముం నారద ఇత్యబోధి సః॥

(ఆ విభుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు, మొదట తేజస్సముదాయము మాత్రమే యని నిర్ధారింపఁబడి, పిమ్మట నిరూపింపఁబడిన యాకారము గలదానిఁగాఁ జేసి శరీరధారిగా నో భావింపఁబడినట్టియుఁ, దరువాత వేఱువేఱుగా విభజింపఁబడిన యవయవములు గలిగియుండుటచే పురుషుఁడని తలంపఁబడినట్టియు, నీ వ్యక్తి విశేషమును నిట్లు క్రమముగా నారదుఁడని గుర్తించెను.)

మున్ను కృష్ణునికి వేరి జ్ఞానముగాని లేదు; జ్యోతిస్స్వరూపము కలుగలేదు; వ్యాప్తమగు భవము మాత్రమే గలదు. తరువాత నొక వస్తు

వుగలదను జ్ఞానము జనించుచున్నది. పిమ్మట నావస్తువు సూర్యునివలె, లేక, చంద్రునివలెఁ బొడకట్టును. అటుపిమ్మట నందలి కన్ను, ముక్కు మున్నగు భాగములు కనఁబడుటచే నిట్టి పదార్థమొక పురుషుఁడై యుండునని దోఁచును. ఇంకను సామీప్యము వలన బాగుగా గోచరించుటచే నట్టిపురుషుఁడు నారదుఁడను నిశ్చయము గలుగును. ఈపద్యమున, జ్ఞానము ప్రాకృతమాత్రానుభవముతోఁ బ్రారంభింపఁబడి, బాహ్యవస్తువుయొక్క విశేషజ్ఞానమందుఁ బర్యవసన్నమగుచున్నది. కావునఁగా, సూక్ష్మవిషయ జ్ఞానము ద్వారమున స్థూలవిషయ జ్ఞానముదయించుచున్నది; ఎట్లనఁగా, గృహస్థుని యాత్మ సూక్ష్మము, నారదుని దేహము స్థూలము. ఈయుపాసనయందట్లుగాదు: ఇక్కడ స్థూలమునుండి సూక్ష్మమునకుఁ జిత్తము నడుచును. ఎట్లనఁగ, ముందటి నాలుగు ధాతులుగల మూర్తియొక్క జ్ఞానము కలుగుచున్నది; తుది నాత్మ జ్ఞానముదయించును. జ్ఞేయమైన నారద శరీరమొక స్థూలపదార్థము గావున జ్ఞానమునకు సూక్ష్మముతోఁ బ్రారంభము, స్థూలమందుఁ

పర్యవసానము. జ్ఞేయమగు బ్రహ్మము సూక్ష్మమగుటచే స్థూలములోఁ బ్రారంభము, సూక్ష్మమందుఁ బర్యవసానము.

నారదుఁడు కృష్ణుని యొద్దఁ గూర్చుని సంభాషణముఁగావించి, పిదప నొక పక్షివలె నాకసమున కెగసి యదృశ్యుఁ డయ్యెను పక్షమున నీ యుపాసనకు నిదర్శనము లభించెడిని ఎట్లనఁ గృష్ణుని చిత్తమప్పు డగోచరుఁడైన నారదునుండి మరలి స్వాత్మయందే విశ్రాంతినొందఁగలదు. ఒకపక్షి మనయొద్దనుండి వెడలు నాడల, నది దూరముగాఁ బోయినకొలఁది సూక్ష్మతరమగుచుఁ దుదకదృశ్యమగును, గాన మన దృష్టి పక్షినిఁకి వెంబడించుటమాని వెనుకకు మరలి మనయందే నిల్చునగదా.

ఇట్లు, సర్వేశేషాత్మ జ్ఞానమునకు సవిశేష దేవతా విగ్రహజ్ఞానము గావలయును.

అల్ప బుద్ధులు

ఉత్తరగీతా గ్రంథమునుండి కొందఱీ శ్లోకమును (అ. 3 శ్లో 7) బ్రదర్శించి, ప్రతిమార్చనము తెలివిలేమిని వెల్లడించుననియు,

దెలిపిగలవారు బ్రతిమలను పనర్చింప వలయుననియు, వాదించుచున్నారు—

'అగ్నిర్దేవో ద్విజాతీనాం, మునీనాంహృది దైవతం|
ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనాం, సర్వత్రసమదర్శినాం||"

(ద్విజాలకగ్నియే దేవుఁడు. మునులకు హృదయపుండరీకమున దైవతముగలదు. అల్పబుద్ధివారికి విగ్రహమే పరమేశ్వరుఁడు. సమదృష్టిగల జ్ఞానులకన్ననో, లోకము నందెల్ల నాతఁడున్నాఁడు)

'సర్వత్రవిదితాత్మనాం' అని పాఠాంతరము. ఈపద్యమునందలి స్వల్పబుద్ధులెందులకును బనికిరానివారనియు, నట్టివారిచేఁ జేయఁబడుటచే విగ్రహారాధనము హేయమైనదని మనమూహింప వలయుననియుఁ, జెప్పరాదు. ఒక్క విగ్రహమును మాత్రమే బ్రహ్మమని భావించినవాఁడు మూఢుఁడైనచో, జగత్తును సర్వంబును బ్రహ్మమని తలంచు జ్ఞాని యెంతమూర్ఖుఁడో! మఱియు, 'బుద్ధిహీను లన్యుల సొమ్ము నపహరింతురు', 'బుద్ధిహీనులు ప్రతిమార్చనము సేయుదురు',—ఈ రెండు వాక్యములందలి భావము నొక్కటిగాదు. మొదటి దానియందు,

నిషేధమభిప్రేతము. రెండవదానియందు, నిషే
ధము లేదు. ఆత్మజ్ఞానముకంటెఁ బ్రతిమార్చన
మునీహనమైనది; కాని, పరిత్యాజ్యమైనదిగాదు.
దానిని జ్ఞానులు పరిత్యజించినను జ్ఞానహీనులు
పరిత్యజింపఁ గూడదు. కావున, రెండవ వాక్య
ముచే జ్ఞానప్రాశస్త్యము మాత్రమే సూచింపఁ
బడుచున్నది. విగ్రహారాధకులు వివేకహీను
లుగారు. ఒకింత వివేకముగలవారు గావుననే
విగ్రహముయందైనను భక్తిఁ జూపుచున్నారు;
వివేకము లేనివారైనచో, నాస్తికులుగా నుం
డియుందురు, పరుల ధనాదుల నపహరించి యుం
దురు. ఎవ్వరు బుద్ధిహీనులనఁ, దమకధికారము
లేకపోయినను నిర్గుణోపాసనకు సిద్ధపడినవారు!
నిరాకార బ్రహ్మోపాసకులగు జ్ఞానులెంత తెలివిగల
వారో, సాకారోపాసకులైన యజ్ఞానులు నంత
తెలివిగలవారు, వారెట్లు కృతార్థులో, వీ
రును నట్లే కృతార్థులు. పక్షివలె నొక్కసారి
సౌధాగ్రభాగమును బొందఁజాలనివాఁడు సోపా
నక్రమము నవలంబించుచనేని, నాతఁడు నిందా
ర్హుఁడగునా?
మఱియు నీపద్యము పురుషులు నాలుగు తెఱంగులని

తెల్పుచున్నది. కొందఱుకర్మకును, గొందఱుయో
గమునకును, గొందఱుభక్తికిని, గొందఱుజ్ఞానమున
కును, నర్హతగలవారు. ఎవ్వరుకర్మాధికారులో
వారలు ప్రతిమార్చనమునుమానినమానుదురుగా
క, కాని, వారుయథావిధిగా కర్మలననుష్ఠించు
వారై యుండవలయు. యోగమున కర్హులు
విగ్రహములను విసర్జింపనిండు; కాని, వారు
యమ నియమాదులలోఁ బ్రకాశింప వలయు.
జ్ఞానమార్గమునం దధికారము గలవారు విగ్ర
హారాధనము విడిచిన విడువనిండు; కాని, వా
రలు సాధనచతుష్టయ సంపన్నులరయి బ్రహ్మ
వలోకనంబుఁ జేయవలసియున్నది. ఇప్పుడెవ్వరి
మూఁడు విధములయిన వారిలోను జేరరో, వా
రలకుభక్తిమార్గము మాత్రమే మిగిలియున్నది;
అప్పుడుఁ బ్రతిమార్చనము ముఖ్యముగా ను
న్నయది. కావున, నట్టివారి లలాటమున విగ్ర
హారాధనము విధాతచే వ్రాయఁబడియున్నది;
అది వారి కిష్టముగుఁగాక, ఇష్టము గాకపోవుఁ
గాక! లోకములో నధికసంఖ్యాకు లీమార్గము
నకు మాత్రమే యర్హులగుచున్నారు. ఏలయన
వారలందఱును స్వల్పబుద్ధులు; మేము మహా

శయులమని ప్రగల్భవచనములు పల్కుటవలన నేమిలాభము?

అదియునుంగాక, ప్రతిమార్చన వలనఁ బాపము ప్రాప్తించుననిగాని, మఱియే యుపద్రవమైన సంభవించుననిగాని, యుత్తరగీతలం దెచ్చటనైనఁ దెల్పఁబడినదా? జ్ఞానము స్తుతింపఁబడుట సత్యము. కాని యందలియభిప్రాయము విగ్రహములు విసర్జనీయములనియా? అ. శ్లో 6 విగ్రహ విసర్జనమును విధించుచున్నదందు లేని,

"ఉల్కాహస్తో యథాకశ్చిద్ద్రవ్య మాలోక్య తాంత్యజేత్।
జ్ఞానేన జ్ఞేయ మాలోక్య పశ్చాత్ జ్ఞానం పరిత్యజేత్॥

(కొఱవి హస్తమునఁగల నరుఁడొకఁ డభిమత వస్తువును జూచినవాఁడై పిమ్మట నాకొఱవి తన కక్కఱలేదు గావున దాని నెట్లు విడిచిపెట్టునో, యట్లు జ్ఞానముచేత జ్ఞేయమైన బ్రహ్మమును దెలిసికొనినపిదప జ్ఞానమును విడిచి పెట్టవలెను.—అ 1 శ్లో 21)—

మొదలగు వాక్యముల ననుసరించి వేదమును, జ్ఞానమార్గమును, విసర్జింపుఁడు. ఆత్మసాక్షాత్కారమునకుఁ బూర్వము వేదాదు లావశ్యకములన్న యెడల, విగ్రహారాధనముకూడ

నొక యనన్వయము నావశ్యకమని గ్రహింపఁదగు. కావుననే, గౌడపాదాచార్యులు "అగ్నిర్దేవో" (అ 3 శ్లో 7) అను శ్లోకము నీరీతిగా నవతరించి యున్నారు—

"యోగినః సర్వగం బ్రహ్మదర్శనమేవ ఇత్యేతత్ అధికారి భేదేనోపపాదయతి"

(యోగి కంతటను బ్రహ్మదృష్టియే యను విషయము నధికారి భేదముచేత నుపపాదించుచున్నాఁడు)

ఈశ్లోకమునఁ జెప్పఁబడిన మార్గములు నాలుగు నగునవిగాఁ గర్మ, యోగ, భక్తి, జ్ఞానములం దభినివేశము గలవారికి యోగ్యము లగుచున్నవని తాత్పర్యము ఇది—

"తీర్థాని పుణ్యాని, దేవాయతనాన్యపి చ।
యోగినో న ప్రపద్యంతే, ఆత్మధ్యానపరాయణాః"॥

(ఆత్మధ్యాన పరులైన యోగులు నగరములలో నుండెడి తీర్థములను, దాయి మన్న పుణ్యములగు క్షేత్రములలో నిర్మింపఁబడిన దేవతాగృహములను సేవింపరు) (అ 8. శ్లో 6)

అను శ్లోకముయొక్క వ్యాఖ్యయందు స్పష్టమగుచున్నది—

"తీర్థస్నానాదినా దేవతాపూజాదినా చ అధ్యాత్మసమాధౌ సిద్ధే. పునస్తైః కిం ప్రయోజనమితి భావః"

(తీర్థస్నానాదికముచేతను దేవతాపూజాదికముచేతను నధ్యాత్మసమాధి సిద్ధింపఁగా, పిదప తీర్థస్నానాద్యుపాయములతో నేమి ప్రయోజనము అని భావము)

తీర్థస్నానాదు లధ్యాత్మసమాధికి సాధనములు గావున నధ్యాత్మసమాధి నపేక్షించువారు తీర్థాదులను సేవింపవలయు నని తేలుచున్నది. ఆత్మసాక్షాత్కార పర్యంతము నీతిమార్గాదులను జేయుము అని బోధించు శ్లోక మొకటి యుదాహరింపఁబడుచున్నది—

"అనంతకర్మశౌచంచ, జపో యజ్ఞస్తథైవచ। తీర్థయాత్రాభిగమనం, యావత్తత్త్వం న విందతి"—అ 3. శ్లో 42.

(ఒకఁడు బ్రహ్మభావంబు నెంతకాలము నందకుండ నుండునో, యంతదనుక వివిధకర్మలును, శౌచంబును, జపంబును, యజ్ఞంబును, తీర్థయాత్రాదిగమనంబును, గావలసియున్నవి)

దీనిని గౌడపాదు లిట్లు సంగ్రహించి యున్నారు—

"బ్రహ్మజ్ఞానపర్యంతః అనుష్ఠేయం, జ్ఞాతేతుసర్వంవ్యర్థం"

(బ్రహ్మజ్ఞాన ముద్భవించుదాఁక కర్మాదు లనుష్ఠేయములై యున్నవి. బ్రహ్మంబు దెలియఁబడిన పిమ్మట నివి యన్నియును నిష్ఫలంబులగును)

కాఁబట్టి యజ్ఞానావస్థయందు విగ్రహారాధనము వలన లాభమేగలదు.

మఱియు, ద్విజులగ్నిని సేవించుచున్నారు. దానికి వినాశాదులు గలవు బ్రహ్మంబు శాశ్వతమైనది, అగ్నియే బ్రహ్మంబుగాదు. కావున వీరు విగ్రహారాధకులు. యోగులు హృదయపరిచ్ఛిన్నమూర్తిని ధ్యానించుచున్నారు. బ్రహ్మ మనంతమైనది. హృద్గతమూర్తియే బ్రహ్మంబు కానేరదు; కావున వీరును విగ్రహారాధకులే. స్వల్పబుద్ధులు పాషాణాది ప్రతిమలనర్చించుచున్నారు ఇవి జాడ్యాది దోషములఁ గలిగియున్నవి. పరమేశ్వరుఁ డనంత కళ్యాణ గుణోపేతుఁడు. ప్రతిమ యీశ్వరుఁడు కాఁడు. కావున వీరు విగ్రహారాధకులు. సమదృష్టిగల జ్ఞానులు లీ విశ్వమంతయును బ్రహ్మ మయమని భావించి యానందించుచున్నారు. బ్రహ్మము

నిర్వికారమై నిరంజనమైనవస్తువు. విశ్వమే బ్ర
హ్మాండంబుగాను. ఈ వ్రుని వీరును విగ్రహారాధకు
లగుదురు. ఇట్లు కర్మమందును, యోగమందు
ను, జ్ఞానమందును గూడ విగ్రహారాధనము ను
స్యూతమై యున్నది, ఒక్క భక్తియందే కాదు;
ప్రతిమలందు దేవతాబుద్ధిగలవారిని మాత్రమే
పరిహసింపనేల?

మఱియుఁ బుణ్యాత్ములు కర్మానుష్ఠింప
వలసివచ్చినప్పుడు, "మేముకర్మిష్ఠులముగాము,
యోగులము" అని కర్మలబాఱిసుండి తొలఁగ
వచ్చును. ప్రాణాయామాది యోగాంగముల
నభ్యసింపనవసరము ప్రాప్తించినచో, "మేము
యోగులముకాము. మాది జ్ఞానమార్గము" అ
ని బొంకి యోగాభ్యాస క్లేశమునకు దూరముగా
నుండఁగలరు. సర్వసంగ పరిత్యాగాదులుగల
జ్ఞానమార్గము ప్రసక్తించఁబడినయెడల, "మా
కు జ్ఞానముతో నేమిపని? మేము యోగనిష్ఠాగ
రిష్ఠులము" అని తీక్ష్ణ జ్ఞానాగ్ని బాధను నశింప
గాకుండ నుండఁజాలియున్నారు. ప్రతిమార్చ
నము విధింపఁబడిన సమయంబున, "మేము
స్వల్పబుద్ధిగలవారము కానేరము. లోకమంత

యును గాక బ్రహ్మం బగుచున్నది." అని దేవతాసేవ దప్పనట్టి సహంబ్రహ్మాస్మియను చుందురు. ఈరీతిగా నొకమార్గము మాటవచ్చి నప్పుడు మఱియొక మార్గ మవలంబింపఁ బడు చున్నది. కాని, నిక్కముగా వీరికి నొక్క మార్గమేగలదు, వ్యామోహమార్గము; వీరలొందు గతియు నిదియ! జ్ఞానధురీణులన నిట్టివారేగదా? వీరికేల తుచ్ఛమైన ప్రతిమార్చనంబు?

నివేదన.

కొందఱిట్టి ప్రశ్నలు వేయుచున్నారు— "ఈశ్వరున కాఁకలియున్నదా? అతఁడు చలిచేత వడఁకుచున్నాఁడా?" వీరికి సమాధానమిది:—

(1) అన్నము, వస్త్రము, మొదలగునవి సమర్పించుటవలనఁ బరమేశ్వరునకు మన ముపకారముఁ జేసినవారమైనను గాకపోయినను, మనకే లాభమును సంపాదించినవారమగుదుము. అట్టి వస్తువులాతని కక్కఱలేక పోవచ్చును. కాని, యావిషయ మాలోచించుట మన పనిగాదు. మన మొసఁగిన పరిచర్య నాతఁడు సంతసించి మనలను రక్షించును. ఒక

బీదవాఁడైన కర్షకుఁడు రాజునకొక ఫలము ని
చ్చును. ఐశ్వర్యసంపన్నుఁడైన భూమీశ్వరున
కీ యల్పుఁడు ఫలము నొసంగనిమొదల నది లేక
పోయినదా? సర్వేశ్వరున కెట్టిలోపమును లేదు
గాన నాతని కెట్టి కానుకయు నర్పింపఁగూడదను
వారు రాజునకు దారిద్ర్యము లేనందున నాతని
కిద్రవ్యమైన నొసఁగరాదని చెప్పవలసివచ్చును.
ఇది సరియైనది కాదు. కావునఁ బరమేశ్వరునకుఁ
బత్రపుష్పాదులను సమర్పించి భక్తిని వెల్లడిం
చుట మనకుఁ దగియున్నది.

(౮) సమర్పితమైన పదార్థము నాతఁడు
స్వీకరించినను స్వీకరింపకున్నను, సమర్పించుట
మాత్రము మనకృత్యమై యున్నది. ఇఁక, స్వీ
కరింతునని భగవంతుఁడే వాగ్దానము జేసియుం
డ, సమర్పణము నిష్ఫలమగునని శంకింపనేల?
శ్రీకృష్ణుఁడిట్టుల వచించియుండలేదా? (భగవ
ద్గీ 9-26)—

"పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి।
తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః॥"

(ఆకుగాని, పూవుగాని, నీరుగాని, యెవ్వఁడేని
నాకు భక్తితో సమర్పించునెడల, భక్తిపూర్వ

కముగా నీయఁబడిన యోగసమాహిత చిత్తుని పదార్థము నత్యంతాదరముతో నేను భుజించు వాఁడను)

ఈశ్లోకమున భక్తియను పదము రెండు మాఱు లుపయోగింపఁబడుటచే, సమర్పితమైన వస్తువుకంటె సమర్పకుని భక్తి యొక్కటే విలువగలదని సూచింపఁబడినది. ఇట్లు, నాకు చేయు సత్కారమున కెంతయు సంతసింపఁగల నని తానే ఘోషించుచుండ, నాతఁడు సంతోషింపనేరఁడని పేర్కొంట నవ్వును బుట్టింపదా? “నాకడుపు నిండినది, నాకుఁ దృప్తి కలిగినది” యని యొకఁడు చెప్పుచున్నను “నీకడుపు నిండదు. నీకుఁ గడుపే లేదు. నీకుఁ దృప్తి లేదు. కావున మేము నీకేమియు నీయనక్కఱలేదు” అని చెప్పుట యెట్లున్నది?

(౩) ఈశ్వర పాదపద్మములకడఁ బెట్టఁబడిన పదార్థము ప్రసాదమగును. నారికేళమునకు నారికేళత్వము నశించును. అన్నమున కన్నత్వము పోవును. స్థూలమైన నారికేళాదికము సూక్ష్మమైన ప్రసాదముగాఁ, బరమేశ్వరుని దయగాఁ, బరిణమించెడిని. ఇట్లున్నట మనశాస్త్రము

లందున్న యప్పుడది నారికేళాదికమే యైయుండి నను, సర్వేశ్వరునకీఁబడి వెండియు మనచే గ్రహింపఁబడిన సమయంబున నయ్యది నారికేళాదికము గాక, మనయెడ భగవంతునికిఁ గల్గినదయయై మనకు లభించుచున్నది. ఇక్కడ స్థూలము సూక్ష్మమగుచున్నది. అటులనే సూక్ష్మము స్థూలముగా మాఱవచ్చును. ఎట్లన, నొకబాలుఁడు విష్ణుప్రసాద నామముతో నొప్పుచున్నాఁడు. మఱియొకనికి శివప్రసాద నామధేయ మొసఁగఁబడుచున్నది; విష్ణుని ప్రసాదము (కటాక్షము) బాలుఁడై యుదయించినది. ఈతఁడు విష్ణుదత్తుఁడు. శివుని ప్రసాదము మఱియొక బాలుఁడై జనించినది. ఈతఁడు శివదత్తుఁడు. కావున సూక్ష్మమైన ప్రసాదము స్థూలమైన యర్భకుని రూపము దాల్చినదని చెప్పవచ్చును. క్రైస్తవులో రోమను కేతలికులు వారు కొంత పిష్టపదార్థమును మధుపానీయమును దెచ్చి, మొదటి నిజముగాఁ గ్రీస్తుయొక్క మాంసమగుచున్నదనియు రెండవది యాతని రక్తముగా మాఱుచున్నదనియు నమ్మి, వానిని సేవించుచున్నారు. ఇది స్థూలము స్థూలమగుట. ఈ

శ్వరునకు నివేదింపఁబడిన నారికేళఫలము వా
స్తవముగా నారికేళఫలము గాదనియు, సర్వాది
పరమేశ్వరుని ప్రసాదమే (కటాక్షమే) యగుచు
న్నదని యు విశ్వసించువారిఁ బరిహసింపనేల?

(4) ఈశ్వరుఁడు తినఁగలఁడాయనఁ, దినఁ
గలఁడనియే యొఱుంగునది. ఆతనికి శరీరముగల
దాయెన, నీవిశ్వమంతయు నాతనికి శరీరమనియు,
పచ్చటనే యది జీర్ణమగుచున్నదనియు సమా
ధానము. మఱియు నీశ్వరుఁడు దాని నాస్వాదిం
చుట లేదని యెట్లు చెప్పఁగలరు? తినఁబడిన యెడ
లఁ బదార్థములకు బరువు తగ్గవలయుఁగదా యని
యాక్షేపించెదరేమో. తగిన తులయందుఁ దూ
చవలయుఁగదా? మఱియు సామాన్య ప్రాణుల
చేఁ దినఁబడిన పదార్థములకు లఘుత్వము గలుగు
ను; ఈశ్వరునిచే భుజింపఁబడిన దానికి గౌరవము
హెచ్చును. ఎవ్వఁడు దినునో వాఁడే దానిలా
భమందుట లోకములోఁ జూడఁబడుచున్నది;
కాని, పరమేశ్వరుఁడు తినువాఁడు, భక్తులు
కృతార్థులగువారు. నివేదితా నివేదిత వస్తువుల
కిట్టి భేదమొప్పుచున్నది. విశ్వరూపమును ధరిం
చిన పరమేశ్వరునకిది పొసగుఁగాక, ఒక చిన్న

ప్రతిమకిది సంభవమగునా?'-అని యొక ప్రశ్న రావచ్చును. ప్రతిమ తినుటగాని తినకపోవుట గాని భక్తుని భక్తి విశేషమును బట్టి యుండునని యుఁ, ప్రతిమలు కొన్ని తినుచుండె ననుటకుఁ బ్రమాణములు గలవనియు, దానికిఁ బ్రత్యుత్తరంబు.

(5) మఱియు, మనకిష్టమైన పదార్థమును మనకిష్టమైన వారికి పంపించుట స్వభావమువలనఁ గలుగుచున్నది. ద్వారమున కెదురు ప్రశస్తమైన వస్తువు కనఁబడినప్పుడు మాత్ర సేవము గా లోనికిఁబోయి తననుతు నెత్తికొని వచ్చి వానిఁ జూపించును. కాఁబట్టియే శ్రీ కాళిదాసు విన యభిజ్ఞాన శాకుంతలము (4-8) న నిట్లు వర్ణించియున్నాఁడు.

పాతుం న ప్రథమం వ్యవస్యతి జలం యుష్మాస్వపీతేషు యా "

(ఏ దయామయి మీకు మొదట ద్రావనఁగాని జలంబును ద్రావుటకుఁ బ్రయత్నింపదో, యట్టి శకుంతల యిప్పుడు మిమ్ములను వదలి భర్తృగృహమునకు బోవుచున్నది. అందఱిచేతను సను మొదింపఁబడుఁగాక.)

అనుగ్రహహేతుత్వము.

కొందఱీరీతిగా నాక్షేపించుచున్నారు-- విగ్రహములు భగవంతునిగా భావించి పూజించుటవలన నతఁడు మనపైఁ గోపమును వహించును. ఈశ్వరుఁడు పరిపూర్ణుఁడు; విగ్రహము పరిచ్ఛిన్నము. ఈశ్వరుఁడు చైతన్యము గలవాఁడు; విగ్రహము చేతనమైనది. అసహ్యమైన రూపమున నొక ప్రతిమను జేసి దానిని రాజుగా నెంచి యుత్సవాదులు చేయుటవలన రాజునకు మనయెడలఁ గ్రోధముత్పన్నము కాదా? కాని యీ యాక్షేపంబు నిలువదు; ఏలయన:—

(1) ఈశ్వరుఁడు మానవునివలె గర్వమునకు వశుఁడగువాఁడు గాఁడు. 'పాప మీ భక్తుఁడు నాసత్యమైన స్వరూపంబు నెఱుంగలేక మృన్మయంబగు విగ్రహమే నేనని తలంచి దాని నారాధించుచున్నవాఁడు. వీని భక్తికి సంతసించితిని. వీనియందు నాకు జాలి కలుగుచున్నది; వీనికి నా నిజస్వరూపంబుఁ బ్రదర్శించెదను.' అని దయామయుఁడగు సర్వేశుఁడు విచారించి భక్తునికి శ్రేయో మార్గమును

గర్వించును శ్లాఘనఁ బ్రీతిమార్చిన దయను బుట్టించును, గోపమునుగాను. మఱియు, రాజునకుఁ గోపము వచ్చుననుట సరిగాదు; ఏలయన రాజులు కొందఱు కోపితులయినను, సద్బుద్ధిగల భూపాలురు గోపంబు నందరు.

(2) ఈశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు గావున విగ్రహారాధకుని హృదయము నెఱుంగఁ గలఁడు. విగ్రహారాధన మీశ్వరుని సత్కరించుటకు మాత్రమే జరుగుచున్నదనియు, నాతనిఁ బరిహసించుటకుఁ గాదనియు, నాతఁ డెఱింగినవాఁడై యారాధకునిఁ గటాక్షించును. ఆరాధనయొక్క పద్ధతి నంతగాఁ బాటింపఁడు. పృథ్వీపతియైనను బ్రజల భావము నెఱుంగఁ గలవాఁడయినచో, 'ఇతఁడే మామహారాజు' అని ప్రజలొక హేయమైన ప్రతిమకుఁ జేయు సమ్మానమునకుఁ గోపింపఁడు. మానవుఁడగు రాజు కించిజ్ఞుఁడు గావున నొకప్పుడు తనవారి యాశయమును గనుఁగొనలేక, వారు తనదైన గౌరవము గలవారమునను లాఘవముఁ జూపుచున్నారని భ్రమించి, వారిని బాధింపవచ్చును. కాని, యీశ్వరుఁడు సర్వము నెఱింగినవాఁడగుటచే నిట్టి భ్ర

మకుఁ జిక్కువాఁడు కాఁడు మఱియు, న్యాయ స్థానమునందు, మన కార్యము మాత్రమేగాక, మనము దాని నెట్టి యుద్దేశముతోఁ జేసి యుంటిమో యదికూడ గమనింపఁబడుచున్నది. ఒకఁడు వీథిలోఁబడిపోయినప్పుడు సమీపముననున్న మఱియొకఁడు జలంబును దట్టముగా వానిముఖమునఁ గొట్టిన, నాజలంబువలన శ్వాసమునిరోధింపఁబడి వాఁడు మృతినందినయెడల, నుపకారముఁ జేయఁ దలఁచి యపకారముఁ గావించిన వానికిఁ గఠినశిక్ష విధింపఁబడుచున్నదా? కావున విగ్రహ మీశ్వరధిక్కారార్థమైనచో, విగ్రహారాధకుఁడు దండార్హుఁడగు; అది పత్కారమునకై కల్పింపఁ బడినప్పుడు, వాఁడనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడగు. శిశుపాలుఁడు పల్లెరము భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణునికి నిడిచెను; ప్రతిమార్చకులును నిడుచుచున్నారు. శిశుపాలుని హృదయ మొకటి; ప్రతిమార్చకుల హృదయము మఱియొకటి: కాఁబట్టి ఫలములు భిన్నములు.

(8) సైనికులు పతాకమును బహూకరించుచున్నారు. అది శాశింపఁగలదా? యుద్ధ

రంగమునకుఁగాని, గృహమునకుఁగాని, పంపఁగ
లదా? ఆహారాదులను సమకూర్పఁ జాలునా?
జయించినవారికి బహుమానంబును, మృతినొం
దనవారి కంత్య సంస్కారంబును, నొసఁగింప
నోపునా? మఱియు మన మొకని చిత్రపటమును
గొప్ప యుత్సవముతోఁ బట్టణమునఁ ద్రిప్పుచు
న్నారము. అది దీపములు, మేళములు, తాళ
ములు మున్నగువాని ననుభవించుటకు సమర్థ
మైయున్నదా? అయినను సైనికులు పతాకము
ను గౌరవించుచున్నారు. దానికొఱకుఁ దమప్రా
ణములనైనఁ గోల్పోవుచున్నారు. ప్రజలుచిత్ర
పటమును వైభవముతో నగరమునఁ ద్రిప్పుచు
న్నారు. అటులనే విగ్రహారాధకులును విగ్ర
హమును దమ శిరమునఁ దాల్చి కృతార్థులగు
చున్నారు. పతాకాదులు సత్కారమును గ్ర
హింపఁగలవా, గ్రహింపలేవాయను మీమాం
సకవసరములేదు. గ్రహించినను గ్రహింపకు
న్నను, నయ్యవి మనహృదయములందత్యంతో
త్సాహంబు నుద్భవింపఁ జేసి, కార్యదీక్షను
బుట్టించును.

(4) అసాధ్యమైనది విధింపఁబడదు. శిరీ

షకుసుమముతో వజ్రమును భేదించుట, వింధ్య పర్వతమును సాగరమునఁ దేలునట్లు చేయుట, మొదలయిన పనులు మనకు సాధింపఁబడుట లేదు. మిక్కిలి కష్టముగా సాధింపఁదగిన కార్యములు నుపాదేయములు కానేరవు. సముద్రము నీఁది యావలిగట్టును బొందుట సాధింపఁదగిన కార్యముగాదు. ఆకాశగమనము నిట్టిదే. అట్లనే నిరాకార బ్రహ్మంబు ద్వైతబుద్ధిగలవారికి లొంగునది కాదు గావున నుపాసనయందు నిరాకారము మాత్రమే యుపయోగింపఁబడవలయునను నియమమున కవకాశము లేదు

ఆక్షేపము—సగుణంబు సాధ్యమగును గాన సగుణోపాసన య[illegible]దు విధింపఁబడు; విగ్రహంబు నిషేధింపఁబడును.

సమాధానము—రూపరహితమైన సగుణబ్రహ్మంబు నిర్గుణబ్రహ్మమంత క్లిష్టమైనది గాకపోయినను, రూపవిశిష్టమైన సగుణ ప్రతిమాదికముకంటెఁ గష్టతరమగుటవలనఁ, బామర జనంబులకు సాధింపఁబడదు. 'ఓ దయామయుఁడా!' అని పిల్చుట సుకరము; భావము సులభమైనదిగాదు. ఇట్లు, రూపరహితోపాసన

విధింపఁబడలేదు గావున రూపసహితోపాసన వంకఁ బ్రత్యవాయంబు కలుగదు; ప్రత్యవాయంబు లేక పోవుటచేత, సాకారోపాసన మీశ్వరుని కోపంబునకుఁ గారణంబుగాదు.

ఈశ్వర సాదృశ్యము.

ఈశ్వర ప్రతినిధి నారాధించుటవలన నీశ్వరునకుఁ బ్రీతి కలుగును. రాజప్రతినిధిని గౌరవించుట రాజును గౌరవించుట యగును. అట్టి ప్రతినిధిచేతనుండు మాత్రమే మైయుండవలయునను నియమము లేదు. భరతుఁడు శ్రీ రాముని పాదుకలను బీఠమున నిడి రాముని యట్లు పూజించెను. రాముఁడు భరతునిభక్తికి సంతోషింపలేదా? కావున విగ్రహము చైతన్యము లేనిదైనను నారాధనకు యోగ్యమగుచున్నది. మఱియు, మహేశ్వరుఁడు స్థాణుశబ్దవాచ్యుఁడగుటవలనఁ జలనములేని ప్రతిమ యాతనికిఁ బ్రతినిధిగా నుండుట కర్హమగుచున్నది. అతఁడు నిశ్చలుఁడు; ప్రతిమయునట్టిదే; అను రూప్యము లేదనుటతప్పు.

ఆక్షేపము—ఒక వృతముగాని, పర్వ

తముగాని, నిశ్చలమై యుండును. కాని, చైత
న్య శూన్యమగుటవలన మనపార్థన నది గ్ర
గ్రహింపఁజాలదు. అటులనే పరమేశ్వరునకును
పాషాణ విగ్రహమునకును నైశ్చల్యము సమా
నధర్మమయి యున్నను చైతన్యాంశమున వైధ
ర్మ్య ముండుటవలన, విగ్రహమునకు గ్ర
హీతృత్వంబు నేమింజేసి యనుగ్రాహకత్వం
బు లేదు.

సమాధానము— ఈశ్వరుఁడు భక్తుల
ననుగ్రహించువాఁ డయినచోఁ జాంచల్యము
గలవాఁ డగును. ఏలయన, ననుగ్రహించుట
యొక వ్యాపారము. చలనము లేని వ్యాపార
ము లేదు. అచలుఁడగు మహేశ్వరుఁడు శిష్టరక్ష
ణాది కార్యంబుల నెట్లు నిర్వహింపఁగలఁడు?
కలఁడేని, యచలమగు విగ్రహంబునునట్టి పను
లను జేయఁగలదు. అచలత్వంబునకును భక్త
సంరక్షణాది కర్తృత్వంబునకును శాస్త్రప్రమా
ణమువలన విరోధము లేదంచు రేని, పిగ్రహ
విషయంబునను విరోధాభావంబుగ్రహింపుఁడు.
మీ యీశ్వరుఁడు కదలకయే కార్యములను
సాధించును. మా విగ్రహమును నటులనే ప్రస

తించును. ఏయీశ్వరుఁడు సమయము వచ్చి నప్పుడు స్పందము నొందఁజేసి, మావిగ్రహం బును నట్లు చేయఁగలఁడని నమ్ముదుము. మఱియు, మునులు తొల్లి బ్రహ్మతత్త్వంబు నుపదేశింపు మనియీశ్వరునిఁ బ్రార్థింప నాతఁడు దక్షిణామూ ర్తిరూపమున నవతరించి మౌనముద్రచేతనే వారికిఁ దత్త్వోపదేశంబుఁ జేసెనని పురాణముల వలనఁ దెలియుచున్నది. ఆతఁడు "మౌనవ్యా ఖ్యా ప్రకటిత పరబ్రహ్మతత్త్వః" (మౌనవ్యా ఖ్యచేఁ బరబ్రహ్మ స్వరూపంబును బ్రకటించిన వాఁడు) అనఁబడుచున్నాఁడు. "స్వాత్మానం ప్రకటీకరోతి భజతాం యోముద్రయా భద్ర యా" (మంగళకరమైన మౌనముద్రచే నాత్మ యాథాత్మ్యమును స్పష్టముఁ జేయుచున్నవాఁ డు) అని శ్రీ శంకరాచార్యులు దక్షిణామూ ర్తిని వర్ణించియున్నారు. ఇట్టి నిశ్చలమైన బ్ర హ్మవస్తువును బ్రకటించుటకుఁ బాషాణాది ప్ర తిమలు సమర్థములు కావా? మఱియుఁ, బ్రతి మలందుఁ జైతన్యము పూర్తిగా లేదనవలదు; ఏలయనఁ, జైతన్యములో శోభించు జంతువుల కున్న చైతన్యము ప్రతిమలందు లేకపోయినను,

బ్రహ్మమునకుఁ గల చైతన్యము వానియందు లేకపోలేదు. సదంశము వ్యక్తమయినట్లు చిదంశమును నానందాంశమును పాషాణాది ప్రతిమలందభివ్యక్తములు గాకపోయినను, నవిద్యమానములు కాఁజాలవు. అవిద్యమానములే యైనచోఁ జిదానందములపరిపూర్ణములు గావలసివచ్చును; ఏలయన, నవి జంగమములందు మాత్రమే యుండుటచేతను స్థావరములందు లేకపోవుటచేతను బరిచ్ఛిన్నము లనవలసియుండును. ఏక దేశమునందు మాత్రమే వ్యాపించిన పదార్థములు పూర్ణత్వము గలవి కానేరవుగదా. కావునఁ బాషాణాదులఁ జిదంశమును సుఖాంశమును బ్రకాశించుటలేదని శ్రీ విద్యారణ్యులచేఁ బంచదశిలో నుడువఁబడిన మాట కిందఁవలన భంగము కలుగదు. అప్రకాశ మభావముకాదుగదా. మఱియుఁ, బ్రతిమకుఁ గల్పింపఁబడిన కరచరణాద్యవయవములుఁ జక్రాద్యాయుధములును జైతన్య మాహాత్మ్యమును వెల్లడించుచున్నవి: అదియచేతనమైనచో హస్తాదులునిష్ప్రయోజనములగు. కాని, యవి ప్రయోజనము గలవి. కావునఁ బ్రతిమకుఁ జైతన్య మంగీకరిం

పఁబడుచున్నది. అటులనే భోగసామర్థ్యంబు నూహ్యంబు. ఇట్లు, సచ్చిదానందము లీశ్వరునకును బ్రతిమకును సమానంబులు. మఱియు, నీశ్వర గుణములతోఁ గలిసియు గుణంబులు ప్రతిమయందుఁ బ్రత్యక్షసిద్ధములు—ఉదాహరణమస్తిత్వము. ఏలయన, నీశ్వరున కునికిగలదు, ప్రతిమకును గలదు. కొన్ని లింగములవలన గ్రాహ్యములు. ఎట్లన, నాయుధములవలనదుష్టశిక్షణము తెలియఁబడుచున్నది. ఒక హస్తమువలన, నభయప్రదానము సూచింపఁబడుచున్నది. సాంద్రమేఘదర్శనమువలన సామాన్యముగా భావివర్షం బనుమానింపఁబడును. అటులనే గదాద్యాయుధదర్శన మీశ్వరుఁడు శిక్షింపఁగలవాఁడను జ్ఞానమునకు హేతువు కాఁగలదు. కొన్ని గుణంబు లాగమమువలన విగ్రహమునందారోపింపఁ బడుచున్నవి. ఎట్లన, సర్వగతత్వమీశ్వరునకుఁ గలదు; విగ్రహమునకుఁ గనఁబడుటలేదు; అయినను, నది సర్వగతమని మనము భావింపవలయు. అటులనే సర్వశక్తిమత్త్వము శాస్త్రమువలన లభించుచున్నది. ఇట్లు, ప్రత్యక్షానుమానాగమములవలన నీశ్వర గుణ

ములన్నియును విగ్రహములకు సిద్ధించుచున్నవి. కావున విగ్రహ మీశ్వరస్థానమున నుండఁదగ దను మాట నమ్మవల్లదు.

పదార్థస్వత్వము

కొందఱిట్లు వాదము సేయుచున్నారు—ప్రతిపదార్థమును బరమేశ్వరునిచేతనే సృష్టింపఁబడినది. అది యాతనికిఁ జెందియున్నది. ఆతని వస్తువు నాతని కిచ్చుటకూడదు. అతనిది కాని దాతనికి సమర్పింపఁబడుఁగాక; కాని, యట్టిదెద్ది యును లోకమున లేదు గావునఁ బత్రపుష్పాదుల నాతనికి సమర్పణము సేయుటతప్పు. ఇప్పుడు వీరికిఁ బ్రత్యుత్తరము నిచ్చుచున్నాఁడను—

(1) అట్లైనచో, భగవంతుని కారాధనయే పొనగదు. మనము జిహ్వతో నెట్టి ప్రార్థనలను జేయఁగూడదు; తద్విషయమునై మన జిత్తంబు తలంపవలదు; ఏలయన, జిహ్వాదులన్నియును నీశ్వరనిర్మితములైనవే. ఒకని గుఱ్ఱము నాతని వశముచేయుట దానముఁ జేయుటయగునా? ఏ పదార్థమును మనది కానిచో, సర్వేశ్వరున కెట్టి సపర్యయుఁ జనిశెాదు. కాని, అదినఫలముగు

వని ప్రతివారు లంగీకరించుచున్నారు. కావున, మన పదార్థములు కొన్ని గలవని యంగీకరింప వలయును. అట్టివి గలవు కాఁబట్టి వానిని సమర్పించుట తప్పుగాదు.

(౨) ఒకనియొద్ద మనము కొంత ద్రవ్యమును ఋణముగా గ్రహించి యుండినయెడల, నయ్యది మరల వానికిఁ జెందఁజేయఁదగదు! ఆ ద్రవ్యము నపహరింప రాదందురేని, సర్వేశ్వరుని ద్రవ్యమును మాత్రమాతని కిచ్చుటయును చితమా? ఋణమిచ్చిన వానికా ద్రవ్యమును వడ్డితో నిచ్చునటుల, నీశ్వరునుండి మనము స్వీకరించిన పదార్థములను మరలవానికి వడ్డితోఁ, గృతజ్ఞతతో, సమర్పింపవలయుఁగదా.

(౩) కుమారుఁడు తండ్రికి సాయమొనరింప వలయునా? కూడదా? కూడునేని, మన మెవని యొద్దనుండి వస్తువును స్వీకరించితిమో వానికద్దాని నిచ్చుట మంచిదేయగును. పుత్రునకు దేహాదుల నొసఁగువాఁడు జనకుఁడు కాఁడా? జనకునిచే సంపాదింపఁ బడినదేమైనను నొకఫంము గృహమునుండి గ్రహింపఁబడి తనయుద్దు కొడుకునిచేఁ దండ్రిహస్తమున విడువఁబడినవస్తు

శాశ్వతధర్మికమైన సంతోషంబు నబ్బదుట లేదా? మఱియుఁ ధరిత్రి (పుత్త్రిగాత్రి) పవిత్ర్యంగ సుఖంబును' గైకొనఁడా?

(4) సంవత్సరమున కొకింత ధనమిచ్చు నటుల నేర్పాటుగావించి యొక భూస్వామి యొక కృషీవలునకుఁ దనభూమిని వశపఱచుచున్నాఁడు. అతఁడా భూస్వామికడ కేఁగునప్పుడొక ఫలంబును దీసికొనిపోయి యాతనికి సమర్పించును. అది తన భూమియందే పండినందున నాభూస్వామి ఫలంబునకుఁ గడుసంతసమొందుట లేదా?

(5) దేవాదులకు మనము జలాదుల నర్పింపవలయునా? కూడదా? అర్పణమనుచితంబని ప్రతిఘటులవలసియుందు; ఏలయన, జలాదులు దేవాదులవల్లనే మనకుఁ బ్రాప్తించుచున్నవి. కాని, యర్పణ మనుచితమన్నట్ల యర్పణను విధించు గీతావాక్యమునకు విరుద్ధంబగు. ఇట్టివిరోధ మసమంజసంబు. కావున దేవాదులకు జలాదిదానము సమీచీనమై యగుచున్నది. ఇప్పుడా గీతావాక్యము నుదాహరించుచున్నాఁడను (3-12)

"ఇష్టాన్భోగాన్హి వో దేవాదాస్యంతేయజ్ఞభావితాః।
తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యోయోభుంక్తే స్తేనఏవసః॥"

(యజ్ఞముచేత సత్కరింపఁబడినవారై దేవతలు మీకు నిష్టములయిన భోగముల నొసంగఁ గలరు. వారలచేత నీయఁబడిన వానిని వారలకుఁ గ్రమ్మఱ సమర్పింపకయే యెవ్వఁడనుభవించునో వాఁడు నిశ్చయముగా దొంగయే యగును.)

(6) ఇచ్చుటయు స్వీకరించుటయు లోకవ్యవహారమునఁ జూపట్టుచున్నవి. మనకుస్వత్వమే లేదు గావున దానమే ఘటింపదని ప్రతిపక్షులుచేయు నాక్షేపంబునకు, స్వత్వము లేదను హేతువు సిద్ధించుటలేదు కాఁబట్టి దానము సంభవింపఁగలదని సమాధానము. పత్రిపుష్పాదులు మనపదార్థములే యెట్లయినవనఁ, బురాకృత పుణ్యవశమున మనకవి లభించుచున్నవని యెఱుంగునది. అవి శ్రీహర్షుఁడు వచించిన రీతిగా "పూర్వపుణ్యా విభవవ్యయ లబ్ధములు". మనము ధనము వ్యయముచేసి యొక ఫలమును గొనినట్లులఁ బుణ్యకర్మం బాచరించి భోగ్యవిషయంబులను సంపాదించుచున్నారము. అవి మనవి

కావున మనయిష్టమునుబట్టి దానిని కుసుము వినియోగింపవచ్చును. అయ్యా పరమేశ్వరునకు సమర్పింపఁ బడునెడల దోషమేమి? నావస్త్రములనే నాకు సమర్పించుట మంచిపని యగునాయని భగవంతుఁ డాక్షేపింపఁ జాలఁడు; ఏలయన, నయ్యవి పుణ్యమునకుఁ బ్రతిఫలముగా మనకు సంక్రమించినవి; ఇఁక నాతనివిగావు. మఱియు, నాతనిధ్యేయమైనవని మనమంగీకరించినను, "మాది మాకిచ్చుట మదిమాన్యము లిచ్చుట" అను న్యాయము చొప్పున వాని సొమ్మును మరల వానికే సమర్పించుట గుణమేయగును గాని దోషముగాదు. అదియునుంగాక, ఫలాదులను 'దుష్పూరోదర పూరణము' నకు వినియోగించుట కంటెను, బుష్పాదులచే వారవనితాది గాత్రముల నలంకరించుట కంటెను, బరమేశ్వర స్థానీయమైన విగ్రహమున కట్టివస్తువులను దానము చేయుట మేలుకాదా?

(7) సూర్యుఁడు వర్షోదకమును సముద్రములకు నిచ్చుటగస్సు! ఏలయన, "సహస్రగుణముత్స్రష్టు మాదత్తే హిరసంరవిః" (వేయి పాళ్ళుగుణము కలంతలను వసూలుంచుటకేగదా

సూర్యుడు సరిత్సముద్రములనుండి వానిఁ గ్రోలుచున్నవాఁడు) అను రఘువంశ (1-స.) వాక్యానుసారము ప్రతిసంవత్సరంబునను సంభవించుచున్న వర్షములు మన దేవానాం ప్రియుల యాజ్ఞననుసరించి లోకమున నిఁక లోపింపవలసి వచ్చును.

(8) పదార్థములన్నియును బరమేశ్వరుని వైనచో, వానికిఁ దత్సమర్పణంబుచితమే యగును. అవి యాతనివి కాదఁగ నేని, మనవే యగుటం జేసి మనము సమర్పించుట కర్హులమే కాఁగలము, ప్రతి గ్రహించుటకును నాతఁడర్హుండు.

(9) ఒకవస్తువు నిజముగా మనసొమ్మే కావచ్చును, అట్లుగాకపోవచ్చును. ఎట్లయినను, బరమేశ్వరునకర్పించిన వస్తువునకు మనము చేయునడమేమి? భోజనము చేయుటగాని ధర్మ సమర్పణహేతువు. మానవులఁ బ్రసాదింపఁబడిన కరచరణాది కరణంబు లీశ్వరునకై సత్కర్యము చేసినయెట్లు సార్థకములో, యవ్విధంబునఁ బత్రపుష్పాది సత్కారంబులును బరమేశ్వరునకు సమర్పితంబులగుచు సాఫల్యంబు వడయఁగలవు.

ఇంద్రియ సంతర్పణము.

నిరాకారోపాసనము—చిత్తము మిక్కిలి చంచలమైనది. వాయువేగముకంటెను మనోవేగ మధికతరమని లోకములోఁ బ్రసిద్ధి. ఇంద్రియ విషయములపై మనంబు పరువిడుచుండును. అతీంద్రియుండగు నీశ్వరునందు హృదయంబు లగ్నమగుట యెట్లు? కనులను మూసినమాత్రమున రూపముల ధ్యాస చెడలేదు. కర్ణములఁ గప్పియుంచినమాత్రిన శబ్దముల శబ్దమంతరింపలేదు. "ఓ దేవుఁడా!" యనియనినతోడనే దేవుండు దివమునుండి యూడిపడలేదు. ఇట్టి వా[illegible]లాభముండదు. విషయాస్వాదనలోలవమగు డెందము నొక్కమాఱుగా నిర్విషయ మొనరింపఁగ నీశ్వరుఁ జేరుననుట వెఱ్ఱిమాట. కాన నిరాకారోపాసన మంత మంచి మార్గముకాదు.

భగవద్విషయాసక్తి—మఱి సరియగు మార్గ మెద్దియన, సాకారోపాసనము. దీనియందు విషయములనే మనము నాకర్షించి [illegible]ముగా శబ్దాది వ్యతిరిక్తునందుఁ బ్రవేశపెట్టవచ్చును. "నేత్ర సుందరములగు

రూపములు, రుచ్యములగు పదార్థములు మొదలగునవి కావలయును. అవాఙ్మానసగోచరుండగు భగవంతుఁడు మాకెందుకు?" అని మొరలిడుచుండు నింద్రియముల నిట్లు సమాధాన పఱుపవచ్చును: "ఓ యింద్రియములారా! భయపడకుఁడు. మీకుఁ గావలసిన విషయములనిచ్చెదను. దేవాలయములోని యీ దివ్యమంగళ విగ్రహముఁ జూడుఁడు: శ్రావ్యములగు భగవన్నామ కీర్తనముల నాలింపుఁడు. రుచిగల యీ ప్రసాదమును స్వీకరింపుఁడు.

అప్పు డింద్రియములు సంతసించును. విలయున విగ్రహములు, అలంకారములు, దీపములు మొదలగునవి నయనేంద్రియము నాకర్షించును. అగరు మొదలగు సుగంధద్రవ్యముల ధూపములును, తులసీదళాదులును, జాజిజాతాది పుష్పములును ఘ్రాణేంద్రియమును సంతోషపెట్టును. పండ్లు మొదలగునవి నివేదనచేసి స్వీకరించుటచే రసనేంద్రియము సంతసించును. గీతములఁ బాడియు, స్తవములఁ బఠించియు శ్రవణేంద్రియమును తృప్తినొందింపవచ్చును. విగ్రహమూర్తులకు పాదములను స్పృశించుటయు

ష్నానాద్యుపచారముల నిర్వర్తించుటయు స్పార్శనిక సుఖ మొసంగును. మూర్తిని ధ్యానించుటచే మనంబున కానందము గల్గును. మధురమైన యనుపానముతో మందును బాలుఁడు గ్రహించును. అటులనే బాహ్యములగు విషయములతో భగవంతుఁడు మనకు గ్రాహ్యుం డగును.

మారేడు, తులసి మొదలగునవి వాయువును బరిశుద్ధము చేయును. ధూపాఘ్రాణము, దీపసందర్శనము లోనగునవి మనస్సునకు వికాసముఁ దెచ్చి దేహమున కారోగ్యము సమకూర్చును.

విషయాంతరనివృత్తి.--ఒకవస్తువునందే చిత్తమును నిల్పుటచే నేకాగ్రత యలవడును. దృష్టిపథంబునఁ బడిన వస్తువులెల్లఁ జూడనభిలషించిన నేత్రేంద్రియ మిష్టదేవతయందు మాత్రమే లగ్నమగును. శ్రోత్రపుటములందట్టిన శబ్దములెల్ల నాకర్ణింపఁ గాంక్షించిన కర్ణద్వయంబు భగవన్నామము శ్రవణాసక్తమగు. సమీపించిన వస్తువులెల్ల స్పృశింప స్పృహఁగొన్న స్పర్శనేంద్రియ చరణామృత ప్రవణంబగు

మధ్యమగు పదార్థములెల్ల నుదరమధ్యాగ్నిమున
బడ వేయఁజూచిన జిహ్వ పరమేశ్వరునకు నివేది
తమైనఁగాని యాస్వాదింప నభిలషింపదు. పరి
మళములెల్ల నాఘ్రాణింప నమకట్టిన ముక్కు
మొదట నీశ్వరునకు సమర్పింపఁగోరును. ప్రతి
సంకల్పమును జేసిన చిత్తము భగవత్సంకల్ప
ములను మాత్రమే చేయును. అనేక ధ్యేయ
యముల నాలోచించు నలవాటుగలబుద్ధి యిష్ట
దేవతా రూపాదులనే స్మరించుచుండును. ఇట్లు
క్రమక్రమముగాఁ జిత్తము బాహ్యప్రపంచమం
దుఁ గొంతవఱకే వ్యాపించుచుండును. విషయ
వలయము సంకుచితమగుచుండును. చిత్తము
తదున్ముఖమగుచుండును; అంతర్ముఖమైన చిత్త
మాత్మయందుఁ బరమాత్మనవలోకింపఁగల్గును.
కాఁబట్టియే. "జిహ్వే కీర్తయ కేశవం, మురరి
పుం చేతో భజ, శ్రీధరం పాణిద్వంద్వ సమర్చ
య, చ్యుతకథాం శ్రోత్రద్వయ త్వంశృణు
కృష్ణం లోకయ లోచనద్వయ, హరేర్గచ్ఛాంఘ్రి
యుగ్మాలయం, జిఘ్రఘ్రాణముకుంద పాదతుల
సీం, మూర్ధన్నమాధోక్షజం" (ఓనాలుకా! కే
[illegible]ంపుము. [illegible]మా! [illegible]ని [illegible]

జింపుము. హస్తద్వంద్వమా! శ్రీధరు నర్చింపుము. కర్ణద్వయమా! అచ్యుతకథను నీవాకర్ణింపుము. నేత్రద్వయమా! కృష్ణునవలోకింపుము. పాదద్వంద్వమా! హరియొక్క యాలయమున కేగుము. ఘ్రాణమా! ముకుందపాదతులసి నాఘ్రాణింపుము. శిరమా! అధోక్షజు నమస్కరింపుము) అని కులశేఖరుండను భక్తుఁడు స్వకీయ జిహ్వాదులను సంబోధించెను. ఇటులనే భాగవతమునఁ జెప్పఁబడియె —

సీ॥ చిత్తంబు మధురిపు • శ్రీపాదములయంద
పలుకులు హరిగుణ • పఠనమంద
కరములు విష్ణుమం • దిరమార్జనములంద
శ్రోత్రములు హరికథా • శ్రోత్రమంద
చూపులు గోవింద • రూపవీక్షణమంద
శిరము గేశవనమ • స్కృతులయంద
పదములీశ్వరగేహ • పరిసర్పణములంద
కామంబు చక్రికైం • కర్యమంద

తే॥గీ॥ సంగ మచ్యుత నిజగుణ • సంగమంద
ఘ్రాణ మసురారి భక్తాంఘ్రి • కమలమంద
రసన తులసీదళములంద • రతులు పుణ్య
సంగతులయంద యారాజ • చంద్రమునకు.

పనిఁ గల్పించుట—మఱియు, జీవేంద్రియము లూరక యుండవు. అవి యేదో పని చేయుచుండవలెను. లౌకిక కార్యములందు వ్యాపృతము లగుటకంటెఁ బారమార్థిక కార్యములందు వ్యాపృతము లగుటమేలు. లేనిచోఁ జిత్తము పాపచింతనము నైనఁ జేయుచుండును. "An idle brain is the workshop of mischief" (పని లేని బుద్ధి దుష్కర్మల కాగారము) నిరుపయోగా లోచనము లైనఁ జేయుచుండును. జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియముల చర్యయు నిట్టిదే. కాఁబట్టియే జపము చేయునపుడు తులసీమాలికను ద్రిప్పుచున్నను ద్రిప్పకున్నను నిర్దిష్టమైన స్థానమునందే హస్తముండవలెను. అధ్యయనము చేయునపుడు యజ్ఞోపవీతమును హస్తములో నుంచు నాచారమును జూచుచునే యున్నారము. "Habit is second nature" (అలవాటు రెండవ స్వభావము) పై రీతిని మనోవాక్కాయము లాచరించుచు వచ్చినయెడల భగవద్భావమయ ప్రవృత్తియు, విషయాంతర నివృత్తియు స్వాభావికములై యయత్న సిద్ధములగును.

ఏకాగ్రత.

విగ్రహారాధనము చిత్తైకాగ్ర్యము కొఱకు నిర్ణయింపఁబడినదనియుఁ, జిత్తమున కేకాగ్రతయలవడినవారు విగ్రహారాధనము విసర్జింప వలయుననియుఁ గొందఱు చెప్పుచున్నారు. వీరి పలుకులు భక్తులెవ్వరును నమ్మఁజాలరు. ఏలయన—

(1) భక్తి యేకాగ్రత కంగముగాదు. ఏకాగ్రతయే భక్తికి నంగముగా బోధింపఁబడుచున్నది. అట్టి భక్తియందుఁ బ్రతిమార్చనంబు గర్భితమగుచున్నది. కావునఁ బ్రతిమార్చనంబువలన మానసంబు నిత్యమును నిశ్చలముగా నిల్చుట సంభవించినను, నయ్యది యానుషంగిక ఫలంబగును గాని ప్రధానఫలంబు కానేరదు. ఒక చూతవృక్షము భూమిపై నాటఁబడుచున్నది. అది పండ్లకొఱకే యుద్దేశింపఁబడినది; దానివలన నీడకూడఁ గల్గును. అయినను నీడ ముఖ్యఫలంబుగాదు. అటులనే విగ్రహారాధనవలనఁ జిత్తచాంచల్య ముడుగవచ్చును; అంతమాత్రముచే చాంచల్యాభావమే ప్రతిమార్చనయొక్క

కార్యమని చెప్పఁగలమా? మఱియు, భగవద్భ
క్తితో సంబంధములేని చిత్తస్థైర్యము పారమా
ర్థికమైనది కాదు; విలుకాండ్రు మున్నగువారి
కౌశలముకంటె నిందేమి యాధిక్యమున్నది?
గుఱిగొలుపు విగ్రహమనువారు గుఱియందు నే
ర్పరులైన బోయలు మల్లులు మొదలగువారిని
మహాత్ములని పిలిచి పూజించుటయేగాక, కుక్క
లు, పిల్లులు, బల్లులు మొదలైనవానిఁగూడ
మహాత్ముల గణంబునఁ జేర్చి యారాధింపవలసి
వచ్చును. మఱియు, గుఱికే స్థూలమైనను కాలి
యుండ, భగవద్విగ్రహమే మేల కావలయు?

(2) ఒక పదార్థముమీఁద మనంబును
స్థాపించినచోఁ బురుషార్థము సిద్ధింపఁగలదా?
అవిచ్ఛిన్నముగా "ఘటోయం, ఘటోయం"
(ఇది కుండ, యిది కుండ) అని ధ్యానము చేయు
వానికి మోక్షము చేకూఱినను లేకపోయినను
కుండలోనున్న మోదకమైన నాలికకొటకైన
బడుచున్నదా?

(3) విగ్రహారాధకునికి మాత్రమే కా
గత యుక్తులేదాయని కొందఱడుగవచ్చును.
[illegible]

తరము నుద్దేశించియున్నది. ఔషధపాన మనుపా
నార్థముకాదు, ఔషధము కొఱకు. అటులనే
యేకాగ్రత భక్తినిమిత్త మేర్పడినది. భక్తుఁడు
పరమేశ్వరు నెల్లప్పుడును స్మరించి యారాధింపఁ
గోరును. ఒక్క నిమిషమైనను భగవదను సం
ధానము లేనిచో దుర్భరంబగు. ఎల్లప్పుడు సర్వే
శ్వరుని స్మరించి యారాధించుట, చిత్తమాతని
పై నిలువనియెడల సంభవింపదు. కావున, భ
క్తి స్మరణ నపేక్షించుచున్నది; స్మరణ యేకా
గ్రత నపేక్షించును.

(4) విగ్రహారాధన లక్ష్యసిద్ధికినియమిం
పఁబడినది కాదు. అభ్యాసార్థమయిన లక్ష్యమొ
క వ్యాఘ్రముగాఁగాని, పక్షిగాఁగాని యెన్నటి
కిని మాఱునది కాదు. లక్ష్యవేధ నాభ్యాసము
(target practice) వలన నొక బిందువును
(లేక, వస్తువును) గొట్టుట మాత్రమే యలవ
డును. అట్టిబిందువుగాని, వస్తువుగాని, యభ్యా
సదశయందు నిర్ణయింపఁబడిన బిందువునకుఁగాని
వస్తువునకుఁగాని బాహ్యముగా నుండును; ఏల
యన, నిజమైనది శత్రువుయొక్క శిరముగాని,
వ్యాఘ్రముయొక్క హృదయముగాని, యైయుండ

వచ్చును. విగ్రహమట్టిదికాదు. అది యొకటి సభ్యాసకుని లక్ష్యమువలె బధిరమై మూకత్వము గల్గి, చైతన్యశూన్యమై యెంచబడినను, భక్తి యతిశయించిన కొలది వినుటకును, మాటలాడుటకును, నడుచుటకును సమర్థమై భక్తుల ననుగ్రహింప వచ్చును. సామాన్యమైన లక్ష్యమైనచో, నట్టి యద్భుతకార్యములను చేయగలదా? కావున విగ్రహారాధనము గురిని జూచుటవంటిది కాదు. 'నేనింతకాలము గురికై విగ్రహము నారాధించి చిత్తమునకు గురి ధ్యేయము మాత్రమే నైశ్చల్యముతో నుండుటను సంపాదించినాను. నాకు నిప్పుడు గురికుదిరినది. కావున విగ్రహము నిక సముద్రమున బడవైచి యాత్మాన్వేషణమునకై హిమవత్పర్వతమున కేగి యచ్చట జ్ఞాననిష్ఠచే కృతార్థుడ నయ్యెదను' అని చెప్పు మహానుభావులు విగ్రహారాధకులు గారు.

(5) ధ్యాన మనేకాంశములు గలది. మనము విగ్రహమును నిరంతరము ధ్యానింప వలయును. విగ్రహము విగ్రహమని ధ్యానింపరాదు. విగ్రహమే పరమేశ్వరుడని ధ్యానింప

వలెను. ఇతరవిషయ చింతనముమాని విగ్రహ
మును మాత్రమే స్మరించుట చిత్తైకాగ్ర్యమనఁ
బడును; అది యొక బోయవాఁడు తనమనంబు
నొక విహంగంబునం దుంచినట్లుండును. విగ్రహ
మే యీశ్వరుఁడని భావించుట ధ్యానముగును.
ఈ విగ్రహము మన్నుతోఁ జేయఁబడినది. దీని
పొడవు మూఁడంగుళములు, వెడల్పు రెండంగు
ళములు, రంగు నల్లగానున్నది. ఆకృతి మానవ
ుని యాకృతినిఁబోలును; ఇది మాటాడలేదు,
వినలేదు. ఇంకను విశేషములు గలవా? అని
తలంచుటతో విగ్రహారాధకుఁ డున్నఁడైనను
దృష్టినందఁగలఁడా? విగ్రహముయొక్క ప్రత్య
క్ష సిద్ధములయిన రూపాదులు పేక్షణీయములని
మొదట నుపదేశింపఁబడలేదు; కావున నట్టి
రూపాదులను మనము స్మరించుచునే యుండ వ
చ్చును. కాని, వానితో భగవద్గుణగణంబును
గలుపవలెనని బోధింపఁబడుచున్నది. ప్రత్యక్ష
గోచరములయిన జాడ్యాదిగుణంబులు శాస్త్ర
ప్రోక్తములయిన సర్వజ్ఞత్వాది గుణంబులను
తిరస్కరింపకుండునట్లు విగ్రహారాధకుఁడు జాగ
రూకుఁడై యుండవలెను. ఇప్పుడు భక్తికివచ్చు

చమత్కారము; ఇదియే ప్రతిమార్చనకుఁ బ్రధాన
మైన యంశము. అనఁగా, మన మొక పదార్థ
ము మఱియొక పదార్థమని తలంచుటతోఁ దని
విపొందక, యట్టిభావము హృదయారూఢమగున
ట్లు చేసికొనవలయు. ఇట్లు నిర్దిష్టమయిన విగ్ర
హము సత్కృష్టమయిన భగవత్పదార్థమని వి
శ్వసించి గాఢానురాగంబుతో సేవించుట భక్తి
యనఁబడుచున్నది. కావున, విగ్రహమును స్మ
రింపుము కాని, యట్టి స్మరణంబు చాలదు,
విగ్రహమే పరమేశ్వరుఁడని చిరకాలమవిచ్ఛిన్న
ముగా ధ్యానింపుము. అట్టి ధ్యానమయినను
చాలునది కాదు, ఏలయన, నయ్యది మానసక్రి
య మాత్రమే యగును, కావున హృదయపూ
ర్వకముగా విగ్రహమే భగవంతుఁడని నమ్మి
యారాధింపుము; ఇట్టిభక్తియే మనుజుని రక్షిం
చునది, పురాతనములైన యంశము లిందు
లకై వచింపఁబడినవి. విగ్రహమందు విగ్రహా
దర్శనము మొదటి యంశము. విగ్రహమునం
దీశ్వరబుద్ధి రెండవది. విగ్రహమునం దీశ్వరభక్తి
మూఁడవది. అట్లు గావున చిత్తమేకాగ్రమగు
చుట విగ్రహముం గల్పింపఁబడినదనుట కల్ల.

పరిశీలక ప్రశ్నము

విగ్రహము పరాత్పరుని ఆవాహనస్థానమని యు, విగ్రహమే పరాత్పరుఁ డనుటకు వీలులేదని యు, వాదించు వారికి క్రింది యుత్తరము లిచ్చుచున్నాఁడను.—

(1) ఈశ్వరునకు ఆవాహనము కూడఁ గలదా? సర్వవ్యాపకుఁడయిన విష్ణువొక దేశమున నుండువాఁడును దేశాంతరమున లేనివాఁడును నగునా? శ్రీ శంకరాచార్యులాత్మబోధ యను గ్రంథమున "వ్యాప్య వ్యాపకతా మిథ్యా సర్వమాత్మేతిశాసనాత్" (జగత్తు సర్వంబును ఆత్మయని వేదమానతిచ్చి యుండుటం జేసి, దేశాదికము వ్యాపింపఁబడునదిగాను, ఆత్మ వ్యాపించునదియుఁ గానేరదు.) అని తెల్పియున్నాఁడు. ఒక గోవొక గృహమును బ్రవేశింపఁగలదు, ఏలయన, గోవును గృహంబును భిన్నపదార్థములు. గోవు గోవునుగాని గృహము గృహంబునుగాని ప్రవేశింపఁగలదా? అటులనే సర్వంబును వాసుదేవమైనప్పుడది వ్యాపించునది వ్యాపింపఁబడునది యెట్లు? కాన [illegible] బ్రహ్మ

శించుట సంభవింపదుగదా.

(౨) వ్యాప్తి సిద్ధాంత మబద్ధమని యంగీకరించువారు విగ్రహమే యీశ్వరుఁడగునా యని యచ్చెరువొందుట యేలకో! మాయభేద సిద్ధాంతమును మీ వ్యాప్తి సిద్ధాంత మెట్లు మ్రింగివేయఁ గలదు? మేము చెప్పునదియే సత్యమున కెక్కువగా సమీపముననున్నది, ఏలయన, బ్రహ్మంబును విగ్రహంబును భిన్న వస్తువులు కావు.

(౩) ఉపనిషత్తులందుఁ బ్రతీకోపాసన మనఁబడునది రెంటికి నభేదమునే యపేక్షించుచున్నది. బ్రహ్మంబు ప్రతీకమందు, సింహంబు గుహయందుఁ గూర్చుండునటుల, దాగియుండునని ధ్యానింపఁబడుట లేదు. ఈశ్వర చిహ్నమయిన ప్రతీకమే యీశ్వరుఁడని భ్రమపడవలదనియుఁ, బ్రతీకాంతర్గతుఁడయిన వానిని మాత్రమే యీశ్వరుఁడని ధ్యానింపవలయుననియు, మన ప్రతిపక్షులు వాదించుచున్నారు. ఇది సరిగాదు, ఏలయనఁ, బ్రతీకమే బ్రహ్మమని ధ్యానింపఁ దగినదని శాస్త్రము, ప్రతీకమందు నిండియున్న వస్తువు మాత్రమే బ్రహ్మముకాదు. ప్రతీకమే

బ్రహ్మమని తలంచుటా, లేక, బ్రహ్మమే ప్రతీకమని తలంచుటా, యని మీమాంస; ప్రతీకాంతర్గతమయినది బ్రహ్మమా, బ్రహ్మాంతర్గతమయినది ప్రతీకమా, యనికాదు; ప్రతీకమే బ్రహ్మమా, లేక, తన్నిష్ఠము బ్రహ్మమా యనియును గాదు. కాఁబట్టియే శ్రీశంకరాచార్యులు బ్రహ్మసూత్రభాష్యమున, నాల్గవ యధ్యాయము యొక్క ప్రథమ పాదమందలి యైదవ సూత్రము క్రింద, నిటుల నిష్కర్షగా నుడివియున్నారు—

"ఆదిత్యాదీన్ బ్రహ్మేతి ప్రతీయాత్"

(సూర్యుఁడు, మనస్సు, వాక్కు మున్నగు ప్రతీకములనే బ్రహ్మమని భావింపవలెను.)

(4) ప్రతిమార్చన మతిప్రాచీనము, సర్వజనీనము, నసందిగ్ధమునై విలసిల్లుచుండుటంజేసియే శ్రీ శంకరాచార్యులుపనిషదుక్త ప్రతీకోపాసనమును ప్రతిమార్చనముచేఁ బ్రకాశింపఁ జేసిరి—

"ఈదృశంచ అత్ర బ్రహ్మణః ఉపాస్యత్వం, యత్ప్రతీకేషు తద్దృష్ట్యధ్యారోపణం, ప్రతిమాదిష్వివ విష్ణ్వాదీనాం"-

(ఇచ్చట, బ్రహ్మముపాస్యింపఁదగియుండుటయన,

నిట్టిదే. ఎట్టిదనఁ, బ్రతిమలందు విష్ణ్వాదుల భావమువలెఁ బ్రతీకములందును బ్రహ్మదృష్టి నారోపించుట.)

ముఖము చంద్రుని వంటిది. ఇవ్విధం బునఁ బ్రతీకోపాసనము ప్రతిమార్చనమును బోలియున్నది. సుప్రసిద్ధమయిన వస్తువు నిదర్శనముగాఁ బ్రదర్శింపఁబడును. కావున విగ్రహారాధకుఁడు విగ్రహమును బరమేశ్వరుఁగా భావించునటులఁ బ్రతీకోపాసకుఁడును బ్రతీకంబును బ్రహ్మంబుగా భావింపవలయునని వచించిన శ్రీ శంకరులకు విగ్రహమును భగవంతునిఁగా ధ్యానించుట సుప్రసిద్ధమగుటంజేసి సమ్మతమగుచున్నదని స్పష్టమైనదిగదా.

(6) 'మనోబ్రహ్మ' (చిత్తమే బ్రహ్మము) అను శ్రుతివాక్యమునందు మనస్సునకును బ్రహ్మంబునకును సామానాధికరణ్యము వలన నభేదము తెలియఁబడుచున్నది. కాని, యీ రెండును భిన్నవస్తువులు, వానికి సామానాధికరణ్యమెట్లు? 'ఘటము పటము' అను వాక్యమునందలి ఘటపటములు రెండును నభిన్నములు కాఁగలవా? 'ఆవు గుఱ్ఱమగుచున్నది' అను

నప్పు డావు నిజముగా గుఱ్ఱము కాఁగలదా? కావున మనంబను శబ్దము మొదట వచ్చునది కాన దానికిముఖ్యార్థమును గ్రహింపవలెను, బ్రహ్మమను శబ్దము మొదటిదానితో నేకీభవించుటకై దానికి లాక్షణికార్థమును స్వీకరింపవలయును. ఇట్లు మనస్సుబ్రహ్మమని ధ్యానింపనగు.

(6) మఱియు, 'మనోబ్రహ్మ ఇతి ఉపాసీత' అను వాక్యములో 'మనః' అను పదమునకు 'ఇతి' అనునది లేదు. 'బ్రహ్మ' అను దానికది కలదు. 'ఇతి' అను శబ్దమునకు 'అని' అని యర్థము. 'బ్రహ్మఇతి' అనుదానికి 'బ్రహ్మమని' అర్థము. ఏది బ్రహ్మమని? మనస్సు బ్రహ్మమని. మనస్సు బ్రహ్మమని యేమిచేయవలెను? ధ్యానింపవలెను. కావున బ్రహ్మపదము 'ఇతి' అనుదానినంతమునఁ గల్గియుండుటచే మనంబున బ్రహ్మప్రతీతి విధింపఁబడుచున్నదని దెల్పుటకు శ్రీశంకరులు శుక్తికారజతప్రతీతిని దృష్టాంతముగాఁ బ్రదర్శించి యున్నారు—

"తతశ్చ శుక్తికాం రజతమితి ప్రత్యేతీత్యత్ర, శుక్తివచన ఏవశుక్తికాశబ్దః, రజతశబ్దస్తు రజతప్రతీతిలక్షణార్థః. ప్రత్యేత్యేవహి కేవలం రజతమితి,నతుతత్రరజతమస్తి."

(అందువలన, 'శుక్తికను వెండియని తలంచుచున్నాఁడు' అను వాక్యమునందలి శుక్తికాపదము శుక్తిని మాత్రమే పలుకుచున్నది. రజతపదమన్ననో, రజత జ్ఞానమను లాక్షణికార్థముఁ గల్గినది. ఏలయన, వెండియనితలంచుచున్నాఁడేగాని యచ్చట నిజముగా వెండిలేదు.)

ఆక్షేపము—ప్రతీకమందు బ్రహ్మదృష్టికి శుక్తియందు రజతదృష్టి దృష్టాంత మగు నెడలఁ, బ్రతీకమును బ్రహ్మమని భావించుట భ్రమయగును గాన గ్రాహ్యంబు కానేరదు.

సమాధానము—శుక్తిరజతబుద్ధి విధింపఁబడుటలేదు; భ్రమవలననొకనికది పుట్టుచున్నది; దానివలన లాభమును గలుగదు. కాని, ప్రతీకమును బ్రహ్మమని తలంచుట విధింపఁబడుచున్నది; అది శాస్త్రమువలన లభించునది; దానివలన ఫలంబును జేకూరుచున్నది. కావున నీరెండు వాక్యములును నెల్ల యంశములందును సమానములు గావు. ఒక వస్తువును మఱియొక వస్తువుఁగాఁ దలంచుటయందుసామ్యము. తలంచుటా, తలంపకుండుటా, యను విషయ మిచ్చట వివక్షితముగాదు. ఇత్యంతముకాని ప్రథ

మ పదమునకు ముఖ్యార్థమనియు, నిత్యాంతమయిన రెండవపదమునకు లాక్షణికార్థమనియుఁ, బ్రథమపదార్థమును ద్వితీయపదార్థముఁగా భావించుట ప్రతీకోపాసనమందు విధింపఁబడుచున్నదనియు నెఱుంగునది.

(7) ఉపాసింపఁదగినది ప్రతీకమేయని వాక్యశేషము నందలి ద్వితీయావిభక్తివలనఁ గూడఁ దెలియుచున్నది. ఎట్లన, 'వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే' అను దానియందు 'వాచం' (వాక్కును) అను పదము ద్వితీయాంతమగుటం జేసి వాక్కనునది యుపాసించుటయను క్రియకుఁ గర్మయగుచున్నది: దేని నుపాసించుట? వాక్కును. ఏమని? బ్రహ్మమని.

ఇట్లు వాక్కు, మనస్సు, మొదలయిన ప్రతీకములనే బ్రహ్మమని తలంచుట విధింపఁబడుచున్నది కాఁబట్టి పాషాణాది ప్రతిమలనే బ్రహ్మమని భావించుట వలన దోషమేమి? ప్రతిమల లోపలనున్న వస్తువుమాత్రమే బ్రహ్మమన నేల? ప్రతీకములలోదాఁగియున్న వస్తువుమాత్రమే బ్రహ్మమని తెల్పఁబడినదా? కావునఁ బ్రతీకమే బ్రహ్మము, ప్రతిమయే బ్రహ్మము.

విగ్రహ విభజనము

విగ్రహమును మనమారాధింప వలెను. కాని, యేకకాలమున విగ్రహమును సర్వంబును గ్రహించుట కష్టము. విగ్రహముయొక్క భాగములెల్ల నొక్కసారి స్మరించుట దుర్బలమయిన బుద్ధికి సాధ్యమగునదికాదు. బాహ్యపూజయందయినను బ్రతిమయొక్క శిరంబునఁ బుష్పములను వైచినచో, భుజములందవి పడకపోవచ్చును, ప్రతిమను సర్వంబు నొక్క సమయంబునఁ గుసుమంబులతోఁ గప్పుట సుకరము కాదుగదా. మఱియు, విగ్రహమంతయు నేక కాలమున నర్చించుట సాధ్యమయినను, గొండొక కాలమునకు విసుగుకలుగును.

కావున నొక్కొక్క భాగము చొప్పున నారాధన కర్తవ్యము. మొదట పాదములను బుష్పాదులచేఁ బూజించి, పాదసౌందర్యమును జింతనముచేసి, శాస్త్రముచే నారోపింపఁబడిన గుణవిశేషంబుల నాలోచించి, కొంతకాలము చనినపిదప పాదములను విడిచి సమీపమున నున్న మఱియొక యవయవమును స్వీకరింపవలెను. ఇట్లు వరుసగాఁ బ్రతిభాగమును నారాధిం

చుచు వెళ్ళి తుదకు శిరంబు నర్చింపవలయును. ఇది యాశోహాపక్రియ. శ్రీశంకరాచార్యులచే రచియింపఁబడిన శివపాదాది కేశాంతవర్ణనము ను విష్ణుపాదాది కేశాంతవర్ణనమును దీని నవలంబించి యున్నవి. భగవంతుని ధ్యానించునప్పుడిదియే తలచుగా నాదరింపఁబడుచున్నది. కాఁబట్టియే శ్రీమద్భాగవతమున—

"సంచింతయే ద్భగవతశ్చరణారవిందం"

(భగవంతుని పాదపద్మములను ధ్యానింప వలయును.)

అని చెప్పఁబడినది. అటులనే జగన్నాధ పండిత రాజు తన భామినీ విలాసముయొక్క కడపటి భాగమందు భగవన్మూర్త్యుపాసన యొక్క క్రమము నిటుల సూచించియున్నవాఁడు (శ్లో 16)-

"ప్రథమంచుంబితచరణాజంఘాజానూరునాభిచక్రాణి।
ఆలింగ్య భావనామే ఖేలతు విష్ణోర్ముఖాబ్జశోభాయాం"

(నాచిత్తవృత్తి మొదట విష్ణునియొక్క ముద్దు పెట్టఁబడిన పాదములుగలిగి తరువాత వరుసగా జంఘములను, జానువులను, నాభిమండలమును గౌఁగిలించికొని యటుపిమ్మట ముఖపద్మముయొక్క సౌందర్యమందుఁ గ్రీడించుఁగాక.)

ఒకానొక నాయిక ప్రథమంబున వినయముతో నొక్క నాయకుని పాదములపైఁబడి యాతని యనుగ్రహమును సంపాదించి, పిమ్మటఁ బరిరంభాదులను యథేచ్ఛముగా ననుభవించి, కడపట ముఖవిలాసవిలోకనమందు విశ్రాంతి నొందుభంగి, భక్తుని భావనయు నొనరించునని కవి యాశయము. మఱియు, శిరమునుండి క్రిందికి దిగుచుఁ, గంఠము, వక్షఃస్థలము మున్నగువాని వర్ణించుచు, మరలఁ బాదములకు వచ్చుట యవరోహపద్ధతి. శ్రీ శంకర విరచితమైన శివకేశాది పాదాంత వర్ణనమిట్టిదియ. కావున సౌకర్యార్థము విగ్రహమును విభాగించి తత్తద్భాగములను వేఱువేఱ సేవింపనగు.

రెండవ ప్రయోజన మేమన, విసుగునందక యారాధనమునందు దీర్ఘకాలము మనము మగ్నులము కాఁగలము. ఒక భాగమయిన తరువాత మఱియొకభాగము, దాని యనంతరమింక నొకటి-ఇవ్విధంబున శ్రమంబు నందకుండ నర్చనము సాగింపనోర్తుము.

మూఁడవ లాభమారాధనము నెచ్చటఁ బ్రారంభింపవలయునో యేక్రమంబున నిర్వర్తిం

పవలెనో యది మందమతికిఁగూడఁ దెల్లముగాట. అయోమార్గమున శకటము త్వరితముగాఁ బరుగిడునుగదా. పట్టలు లేనిచోఁ జక్రములు భూమిని దిగఁబడుటగాని, పక్కలకుఁ బోవుచుండుటగాని, కలుగును; సారథియు దారితెలియనివాఁడై కష్టపడును. కావున విగ్రహమునవాద్ధులకు నుపయోగమున్నది.

నాల్గవఫల మెట్టిదన, విగ్రహ విభజనమువలన విశేషానుభవము కలుగును. శరీరజ్ఞానము నపేక్షించిన బాలురు కొందఱు పాఠశాలయందు మొదట నొక్క యవయవంబును మాత్రమే ఖండించి బాగుగాఁ బరీక్షించి యందలి నరములు మున్నగు వాని తత్త్వము నెఱిఁగినవారయి పిమ్మట మఱియొక యవయవమును బరీక్షించి దానివిషయమై కూడ జ్ఞానము సంపాదించినవారై తరువాత నిఁక నొక యంగమును గ్రహించినవారయి, యిట్లు మొత్తమున దేహంబు సర్వంబును నెఱింగినవా రయ్యెదరుగదా. పృథక్కరణము(specialisation) వలన లాభము లేదా?

ఇఁక నైదవ యుపయోగ మెద్దియన,

సౌందర్య వైచిత్ర్యము వలన సంతోషబాహుళ్యము. నేత్రముల కొక విధమైన యందము న్నది, హస్తములకు మఱియొకటి, పాదముల కింకనొకటి, ఇట్లు, విగ్రహావయవంబులెల్ల రమణీయంబులు గాన భక్తుని చిత్తంబున నానందంబు నంకురింపఁ జేయుచుండును. ఇట్టి లాభంబు లాలోచించియే మన పెద్దలు "ఉదరం పూజయామి" (ఉదరమును బూజించుచున్నాఁడను) "కంఠం పూజయామి" (కంఠమును బూజించుచున్నాఁడను) అని పూజావిధానమున నుడివియున్నారు.

విశ్వరూపము

శ్రీరామానుజాచార్యుల మతమున భగవంతుఁ డుభయాంశములతో నొప్పుచున్నాఁడు. లోకములోని ప్రాణుల జీవాత్మ లన్నియును జిద్భాగము, జీవములేని పదార్థములన్నియును జడభాగము. ఈ రెండును గలసి పరమేశ్వరునకు శరీర మగుచున్నవి. మానవదేహమున జీవాత్మ నిండియుండిన చందమున, నీశ్వరదేహమందును నీశ్వరుఁడాత్మయై భాసించుచున్నాఁడు.

ఆతఁడు చిదచిద్విశిష్టుఁడు, చరాచరవస్తుజాల మాతనికంటె వ్యతిరిక్తంబుకాదు, కావున శ్రీ రామానుజులమతము విశిష్టాద్వైతమనఁ బడు చున్నది. గీతాభాష్యమున (అ. 11- శ్లో 40) శ్రీ రామానుజు లిటుల వక్కాణించిరి—

"తతఃసర్వోసి-యతస్త్వం సర్వం చిదచిద్వస్తుజాతమాత్మ తయా సమాప్నోషి, అతస్సర్వస్య చిదచిద్వస్తుజాతస్యత్వ చ్ఛరీరతయాత్వత్ప్రకారత్వాత్ సర్వప్రకారస్త్వమేవసర్వ శబ్దవాచ్యోఽసీత్యర్థః"

(అందువలన నీవు సర్వము నయి యున్నావు: చిదచిద్వస్తు సముదాయమయిన సర్వంబును నాత్మగా వ్యాపించియున్న హేతువుచేతఁ జిద చిద్వస్తు జాతమంతయును నీ శరీరమే గావున సర్వాకారుఁడవగు నీవే సర్వశబ్దవాచ్యుఁడ వగు చున్నావని యర్థము)

శ్రీ శంకరులు గీతాభాష్యమున నీ రీతి గా వాకు్రిచ్చియున్నారు (అ. 11- శ్లో. 40)-

"త్వయావినాభూతం నకించిదస్తీత్యభిప్రాయః"

(నీవుగాని దెద్దియును లేదని భావము)

అట్లగుటంజేసి, యొక ప్రతిమ పరమే శ్వరునికి భాగమగుచున్నది. అన్యపదార్థ మెద్ది

యు నర్చింపఁబడుటలేదు. పరమేశ్వరాభిన్నమ యున విగ్రహమును సేవించుటవలన నాక్షేప మేమి?

ఆతని దేహముపాసనకు యోగ్యమైనది కాదా? ఆతని యాత్మమాత్రమే యుపాసింపఁ దగినదా? కాని, యాతని దేహమునకును నాత్మ కును సంబంధము నిత్యమని యంగీకరింపఁ బడు చున్నది గాన రెంటిని వేఱుజేయుటయెట్లు? దేహమును విసర్జించి యాత్మనుమాత్రమే గ్ర హించుట మీకు సాధ్యమగునా?

మఱియు, నాతని శరీరమును బరిత్యజిం పవలసినంత యవసరమేమికలిగినది? అదిచేసిన పాపమేమి? మననేత్రాదులకు గోచరించునది యది, మన కామితముల నొసంగునదియు నదియ కానొప్పు. కరతలగతమయిన పాయసమును బాఱవైచి చేతిని నాకుట యేల? తనకు సందిన పరమేశ్వరుని దేహమును దృణీకరించి వాగాదుల కతీతమయిన యాత్మనుబట్టుకొనుట కు యత్నించు పామరుఁ డున్నతపురుష లభ్య మయిన ఫలమునందలి యాశవలన నుద్బాహుఁ డయిన వామనునిరీతి ("ప్రాంశులభ్యే ఫలేలోభాదు

ద్భావారివిహనః") నవ్వఁదగినవాఁ డగుచున్నాఁ
డు. నైశ్చల్యాదులు గల యాత్మయనుగ్రహా
దులను నిర్వర్తించుననుటకంటెఁ జలనాదులు
గల శరీరమే యట్లు చేయునని తలంచుట కూ
డనిదా?

శంకరు లొక పదార్థమును బరీక్షించి
దానికి నామరూపములను నిషేధించి బ్రహ్మత్వ
మును జెప్పుచున్నారు. రామానుజులా పదా
ర్థమునకే పారమార్థికత్వమును గ్రహించి
భగవదంశత్వమును బల్కుచున్నారు. ఉభయ
పక్షములందును బ్రపంచము బ్రహ్మముయొక్క
విలాసమే యగును గాన నుపాస్యమగుచున్నది.
"గరిమఁ స్వర్ణమనేక, ..." అను భారత
పద్యమున బంగార మనేక భూషణములై కన్ప
ట్టు చందంబునఁ బరమాత్ముండఖిల ప్రపంచమ
యుఁడై భాసించు హేతువుచేత సురసిద్ధాదు
లశ్రాంతము సంభావింపఁ దగియున్నారని తెల్పఁ
బడినదికదా?

మఱియు, శ్రీకృష్ణుఁడర్జునునకు విశ్వరూ
పంబును బ్రదర్శించెను. లోకమునందలి వస్తు
వులన్నియు నందుఁ జూడఁబడియె. అక్కడ ను

న్నవే లోకమున నున్నవి, అచ్చట లేనివి యెచ్చటను గానరావు. కావున, స్త్రీ విశ్వమే యారూపము

మానవుని బుద్ధి తలచుగా నేకత్వమును గాని, బహుత్వమునుగాని, చూడఁగలదు. ఏకమందు బహుత్వముఁగాని, బహుపదార్థములందేకత్వముఁగాని, గ్రహింపఁజాలదు. మొదటిది యెట్లన: సంగీత శాస్త్ర పరిచయము లేనివారు రాగ, తాళాది భేదములను గుర్తింపనేరరు; వారికి రాగములన్నియు నేకవిధములయి తోఁచును, తాళములెల్ల నొక్కరూపమున నుండును. శాస్త్రజ్ఞుఁ డట్టిభేదముల నెఱుంగును; అనఁగా నాతఁడభేదమందు భేదము నవలోకించును. అటులనే రసాయన శాస్త్రజ్ఞానము లేనివారు పదార్థములన్నియు సజాతీయంబులని భావించెదరు, జ్ఞానముగలవారు వాని వైజాత్యమును దిలకింపఁగలరు. వైద్యమునఁ బ్రవేశము లేనివా రెల్లరోగములు నేకరోగమేయని తలంచి యన్నిటికినిఁ గరక్కాయ పొడుమునే ప్రయోగించెదరు! ఇవి యభిన్నములందు భిన్నత్వదర్శనమునకు నుదాహరణములు. ఇఁక, భేదమం

దభేదమును గ్రహించుట యెట్టిదన: వ్యాకరణా నభిజ్ఞుఁడనేక ప్రయోగములకుఁ దగిన సూత్రమునుగనుఁగొనలేఁడు, తదభిజ్ఞుఁడుకనుఁగొనును. ఒకఁడు వజ్రము వేఱనియు, బొగ్గు వేఱనియు, నమ్మును. ఉభయము నెఱింగినవాఁడు వస్తుభేదము లేదనితలంచును. ఇప్పుడు, విశ్వరూపమున నర్జునుఁ డీ రెండు భావములను గలిగి యుండెను. ఏలయన, నతఁడు వివిధ వస్తువులను జూచుటయేగాక సర్వంబునేకమనిగ్రహించెను.

ఉపనిషత్తు "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" (ఈ సకల ప్రపంచమును బ్రహ్మమేగదా) అని యుద్ఘోషించుచున్నది. శ్రీకృష్ణుఁడును నర్జునునకు దీనినే బోధించెను. కాని, భిన్నలక్షణములు గల బ్రహ్మప్రపంచములు రెండును నభిన్నములనుట సందేహమును గలిగించెను. అప్పుడు విశ్వరూపము ప్రదర్శింపఁబడెను. దానిఁ జూచిన పిమ్మట నర్జునుఁ డీ సిద్ధాంతమును నమ్మువాఁడాయెను. ఒకవస్తువు ప్రత్యక్షముగాఁ బ్రదర్శింపఁబడినప్పుడు దృఢజ్ఞాన ముదయించునుగదా. ఇది వస్తుప్రదర్శన పూర్వకముగా బోధించు పద్ధతి (Object lesson).

ఆక్షేపము—విశ్వరూపమంతయు నుపాసింపఁబడుఁగాక. కాని, తద్భాగములయిన పాషాణములు ప్రత్యేకముగా నుపాసనకు యోగ్యములు కానేరవు. కావునఁ బ్రతిమార్చనము తప్పు.

సమాధానము—భక్షింపవలెనన్న, భక్ష్యంబు సర్వంబును భక్షింపఁ బడవలయును గాని తద్భాగ మొక్కటియు భక్షింపఁ దగినది కాదు! కంఠావరోధము కలిగి ప్రాణాపాయము సంభవించినను మంచిదియ! శక్తిగలవారు సకలంబును గబళింపవచ్చును. కాని, లోకములో నధిక సంఖ్యాకులు శక్తివిహీనులే. జగదీశ్వరుండగు శ్రీకృష్ణునికిఁ బ్రియశిష్యుండగు పార్థుండే సామర్థ్యంబు చాలనివాఁడై యుండ, నస్మదాదుల మాటఁజెప్పనేల? చర్మచక్షువుల మయిన మనకు విశ్వరూపంబును దర్శించు భాగ్యంబు పట్టనేపట్టదు—అర్జునునకు దివ్య చక్షువు ప్రసాదింపఁబడి యుండుటచేతనేగదా యాతఁడు విశ్వరూపంబును జూడఁ గల్గెను. మఱియు, నెట్లో దివ్యనేత్రంబును సంపాదించి విశ్వరూపంబును దిలకించుట సంభవించినను మనకుఁ దద్దర్శన

సుఖంబును జిరకాలమనుభవించుట కష్టము. బాలకుఁడు మధ్యాహ్న మార్తాండుని ప్రచండ తేజంబును సహింపఁజాలఁడు. అర్జునుండు విశ్వరూప ప్రభావంబునకుఁ దాళనేరక, తద్రూపంబును జాలించుటకును మరలఁ బరిచితమయిన సౌమ్యరూపంబు నందుటకును గృష్ణునిఁ బ్రార్థింపవలసినవాఁడయ్యెనుగదా. మనశూరాగ్రేసరుని దశ విలోకింపుఁడు (భ. గీత అ 11)—

"సగద్గదంభీతభీతః" "ప్రసీదదేవేశ"

దివ్యనేత్రమయినను వీని కెట్లు సంప్రాప్తమయినది? భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణుని మానుషాకారమును భక్తితో సేవించుటవలనఁ బార్థుండు భగవదనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుండై దివ్య చక్షువును సంపాదించెను. కావున, నర్జునుండు మొదటఁ బరిచ్ఛిన్నమైన విగ్రహంబునే యారాధించి యున్నవాఁడు. ఒక్కస్వల్పమయిన ప్రతిమనయినను ధరింపఁజాలని యొకని చిత్తమీవిశ్వంబు సర్వంబును భరింపఁగలదా? మల్లవిద్య నభ్యసించువారు మొదటఁ దేలికైన ముద్గరంబును స్వీకరించి, క్రమముగా నెక్కువ బలువుగల ముద్గరంబుల నెత్తుచుఁ ద్రిప్పుచుం

దురు. లఘువు తరువాత గురువు, దానిపిమ్మట గురుతరము—ఇట్లు, లఘుతరానంతరము గురుతరము.

మఱియు, విశ్వరూప మనంతమైనది. అర్జునుఁడు "అనంత" అనియు, "అనంతబాహో" అనియు, విశ్వరూపునిఁ బిలిచి యున్నాఁడు. అనంతమయిన వస్తువును గ్రహించుట యెంతకష్టము! మిక్కిలి చిన్నదియగు పదార్థము నెఱుంగుట సులభము కాదు—ఉదాహరణము, పరమాణువు. మిక్కిలి పెద్దదైన దానిని గ్రహించుటయును సులభమైనది కాదు—ఉదాహరణము, విశ్వరూపము. ప్రాకృత మానవులకుఁ బరమాణువు సాకల్యంబుగా నప్రత్యక్షంబు, విశ్వరూపంబు కొంత గోచరించుటలేదు. ఘటాది వస్తువులు కొన్ని తెలియఁబడుచున్నవి గాన నేకదేశ గ్రహణంబు లోక వ్యవహారంబునఁ జూపట్టుచున్నది. కాని, యది సర్వవస్తుగ్రహణంబు కానేరదు, కావున, విశ్వరూపోపాసనంబు లోకులందఱికిని సాధ్యమగునది కాదు, కొందఱికిమాత్రమే తగియున్నది. అంతముగల ప్రతిమ నర్చించుట యనంతమ

యిన విశ్వరూపంబు నుపాసించుటకంటె సుకరంబు కాదా?

మఱియు, నాకారముఁ గల్గిన విశ్వరూపునియుపాసనమే యింత దుర్లభమయియుండ, నిఁక నిరాకారమయిన బ్రహ్మంబు నుపాసించుట యెంత దుర్లభమయి యుండునో యూహింపుఁడు.

పాషాణ విగ్రహాదులను విసర్జించివిశ్వంబు నవలంబించినచో, విగ్రహ బాధ తప్పిపోవునని కొందఱు భ్రమపడుచున్నారు. కాని, విశ్వమే విగ్రహము. పాషాణవిగ్రహము చిన్నది, విశ్వవిగ్రహము పెద్దది—భేదమంతియే. విగ్రహశబ్దము జగత్తున కెట్లు వర్తించుననిన, రూపాదులఁ గల్గియుండుటచేతనని యెఱుంగునది. పాషాణ ప్రతిమకును రూపాదులున్నవి, జగత్తునకును నవిగలవు. రూపము పోయినదా? పాశ్చాత్త్యులలోఁ బ్రసిద్ధిఁజెందిన 'కార్లైల్'(Carlyle) అనువాఁడు కూడ జగత్తునకుఁబ్రతిమాత్వమును గ్రహించియున్నాఁడు, మానవదేహమే భగవంతునికిఁ బ్రతిమయని చెప్పియున్నాఁడు, ఎట్ల —

"The Universe is but one vast symbol of God. What is man himself but a symbol of God?

(ఈలోకమంతయు నీశ్వరునకు విశాలమయిన యొక ప్రతిమయై యొప్పుచున్నది. మానవుఁడు సైతము భగవంతునికి నొక ప్రతిమయయి యున్నాఁడు.)

కావున విశ్వరూపోపాసనంబును విగ్రహారాధనంబ.

అవతారములు.

కొందఱవతారముల కపార్థముం గల్పించుచున్నారు. సామాన్య మానవులకంటె నొక్కింత సామర్థ్యముగల వారలవతార పురుషులుగాఁ బరిగణింపఁబడిరనియు రామకృష్ణాదులట్టివారే యనియు వీరివాదము.

(1) సంసార కూపమునఁబడి కొట్టుకొనుచున్న వారిలో నెవ్వఁడేని శక్తి నధికముగాఁజూపి తాను పైకి లేచివచ్చుటయేగాక యితరులఁ గూడ లేవనెత్తిన పక్షమున, నట్టివాని కవతారపదము చెల్లదు. సృష్టియందభివృద్ధి క్రమము

(Natural course of evolution)న వికాసించినవాఁడు ఘనతముఁడయినను రామకృష్ణాదులతో సముఁడు కానేరఁడు. సంసార కూపపతితులఁజూచి దయార్ద్రహృదయుఁడై తాను లోనికి దుమికి వారి నుద్ధరించునట్టి భగవంతునకే యవతారశబ్దము వర్తించుచున్నది. ఇది క్రింద నుండి పైకిలేచుట (ascent) ను సూచించునది కాదు; పై నుండి క్రిందికి దిగుట (descent) ను సూచించును. అవతారమను శబ్దమే యీయర్థమును స్ఫురింపఁ జేయుచున్నది. అట్లవతరించు వారు సామాన్యమానవులు కానేరరు; ఏలయన వీరింతకుఁ బూర్వమే కూపమునఁ గ్లేశము నందుచున్నారు.

(2) ముక్తులు మరల జన్మము నందుట యవతరించుట యందురేని, వీరియందీశ్వరత్వము రూఢముకాదు, జగన్నిర్మాణాది సామర్థ్యంబును సంపూర్ణంబుగాదు, గావున వీరిజన్మమీశ్వరావతారము కాఁజాలదు. భగవంతుఁడు జన్మము నందినప్పుడు మాత్రమే భగవదవతారమని గ్రహింపవలయును.

(3) ఆతనికి జన్మమున్నదోయను శంకకు

"పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే" అను గీతావాక్యము సమాధానము.

(4) జన్మవలన సంసారిత్వ ప్రసంగము కాదా యను శంకకు 'ఆత్మమాయయా' అనునట్లు మాయను దనవశమందుంచుకొనుటయే సమాధానము: సామాన్యులు మాయకు లోఁబడుదురు; మాయ భగవంతునకు లోఁబడును. కాన నీశ్వరునకు జన్మచే నష్టములేదు.

(5) మఱియు సామాన్యులజన్మకుఁ గర్మకారణము. పరమేశ్వరుని పుట్టువుసకది కాదు. లోకానుగ్రహబుద్ధియే కారణంబు. మనలో ఘనులయిన వారవతార పదవాచ్యులనుట సాహసము.

(6) అవాప్త సర్వకాముఁడైన భగవంతుఁ డవతరించుటకుఁ బ్రయోజనమేమని ప్రశ్నించిన యెడల, సాధుపరిత్రాణాది మూలముగా ధర్మసంస్థాపనమని ప్రత్యుత్తరము! కాని మనజన్మలు కర్మఫలంబుననుభవించుటకొఱకు. అస్మదాదులును రామాదులును జేయునట్టి పను

లు విలక్షణములు. అందువలన మనకును బర మేశ్వరునికిని వ్యాపారమునందును భేదమున్నది. ఇట్లు, రెండుజన్మలునొక్కవిధమైనవికానందున సర్వేశ్వరుని పుట్టువు మాత్రిము యవతారము.

(7) దానాదులందు వీరులైనవారిని వీరు లను (heroes) గాఁ బరిగణింతుముగాక. కర్ణుఁ డు దానవీరుఁడైనను నవతారపురుషుఁడు కాఁ డుగదా. కార్లైల్ నెపోలియన్ బోనాపార్టు మున్నగువారిని 'Heroes and Hero-Worship' అను గ్రంథమున వర్ణించియున్నాఁడు. వీరిలో నొక్కఁడును నవతారసంకేతమునకుఁ దగఁడు. ఆధిక్యమున్నమాత్రమున నవతారమందుమేని, రావణుఁడు, హిరణ్యాక్షుఁడు మొదలుగాఁగల రాక్షసవీరు లవతారపదమునకు యోగ్యులు కావలసివచ్చును. మానవులు చేయఁజాలని కృ త్యములఁ బిశాచాదులు నిర్వహించుటకలదు. కాఁబట్టి పిశాచాదుల నవతారము లనవలసి వచ్చును. కాని యిది హాస్యాస్పదము గనుక నాధిక్యము మ్రాత్రిమే యవతారమును వ్యక్త ము సేయనోపదు.

(8) మఱియు, నాధిక్యమునకు నవధి (limit) లేనికతమున నవతారానన్త్యము సంభవించును. లోకములో నొకనికంటె మఱియొకఁడు విద్యయందుగాని ధనమందుగాని బలమందుగాని యధికుఁడగుట గలదు గనుక వీరందఱును నవతారకోటిఁ బ్రవేశింపఁ దగినవారగుదురు. కాని యిది పొసఁగదు. కాఁబట్టి విద్యాదులందలి యాధిక్యముచే నవతారము నిర్ధారింప నెంచుట తప్పు. ఆస్తికులు నాస్తికుల మాటలు నమ్మి రామ కృష్ణాదులను మనుష్య మాత్రులనుగాఁ జూడక వారియందు భగవదవతారబుద్ధిని వృద్ధి నొందించి కృతార్థులగుదురుగాక.

ఇట్లు, పరమేశ్వరునకు రామకృష్ణాది శరీరములు సిద్ధించుచున్నవి గావునఁ బ్రతిమార్చనంబు సమంజసంబ యగును.

రామాదిదేవత్వము.

పూర్వపక్షము:—రామాయణము యొక్క యుద్ధకాండమునందలి 117 వసర్గలో

శ్లో॥ 'ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజం।
సోహం యశ్చ యతశ్చాహం భగవాంస్తద్బ్రవీతు మే॥'

(నన్ను దశరథుని పుత్త్రునిఁగాను, రాముఁడను పేరుగలవానిఁగాను, మనుష్యులలో నొకనిఁ గాను భావించుచున్నాను. అట్టి నేను నిజముగా నెట్టివాఁడనో యెందుండి వచ్చితినో యావిషయ మును నాకు భగవంతుఁడవగు నీవు తెలియఁ జేయుదువుగాక -)

అని శ్రీరాముఁడు బ్రహ్మతోఁ జెప్పెను. ఇట్లు శ్రీరాముఁడు తాను భగవంతుఁడను గాన నియు మనుష్యుఁడనగుచున్నాననియు స్వయము గానే ఘోషించుచుండ నాతని భగవంతునిఁగా గ్రహించుట యసంగతముకాదా? కాన నతఁడు పరమేశ్వరుఁడు కానేరఁడు.

సిద్ధాంతము — కాదు, ఏలయన, (1) శ్రీరా ముఁడు వినయధర్మమును లోకమునకు బోధిం చుటనిమిత్తమే యావాక్యముం బల్కెను, కించి జ్ఞత్వముచేఁగాదు.

"సర్వజ్ఞస్యాపి శ్రీరామస్య మహాదేవబ్రహ్మేంద్రాదిదేవా నాం సన్నిధౌ 'ఆత్మానం మానుషం మన్యే' ఇత్యాదివచనేన 'దేవానాం సన్నిధౌ మనుష్యేణ వినయఏవ కర్తవ్యః, నతు ప్రాగల్భ్యం కర్తవ్యం, తథాసతి మనుష్యస్యానర్థోభవేత్', ఇతియాపరమేశ్వరకృతా మర్యాదా, సా శ్రీ రామేణ పరిపాలితా"

(వాస్తవముగా సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణోపేతుఁ డగు పరమేశ్వరుఁడైనను శ్రీరాముఁడు రుద్ర బ్రహ్మేంద్రాది దేవతలయెదుట 'నేను మను ష్యమాత్రుఁడను' అని పల్కినమాట సత్యము. కాని, యట్లు పలుకుటచే, దేవతల సన్నిధిని మానవుఁడు వినయము నవలంబింపవలయును: విఱ్ఱవీగుట తగదు; విఱ్ఱవీగెనేని, నుపద్రవము వాటిల్లితీరును' అని తనచే నేర్పాటుచేయఁ బడెనో యది శ్రీరామునిచేఁ బరిపాలింపఁబడిన దాయెను.)

అని సిద్ధాంతలేశ·సంగ్రహవ్యాఖ్యానము.

2. మఱియు, నీవాక్యముచే శ్రీరాముఁడు బ్రహ్మవిద్యోపదేశ సంప్రదాయమును బ్రదర్శించెను, 'తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా' అను గీతావాక్యము దెల్పినరీతిగా బ్రహ్మవిద్య సద్గురువులనుండి గ్రహింపవలయునని యిందువలన సూచింపఁబడినది.

"ఏవమన్యా అపిమనుష్యాణాం హితార్థాయ గురుశిష్యసంప్రదాయాదిలక్షణా మర్యాదాః పరమేశ్వరేణకృతాః, తాస్సర్వా అపితదాతదా శ్రీరామకృష్ణాద్యవతారైర్హితార్థాయానుష్ఠితాః"

(ఇట్టి గురుశిష్య సంప్రదాయాది రూపములైన మఱికొన్ని మర్యాదలు కూడ లోకహితము కొఱకు పరమేశ్వరునిచే నేర్పాటు చేయఁబడి యున్నవిగదా. అవన్నియు నురామకృష్ణాదులచే నప్పు డప్పుడు లోకానుగ్రహార్థ మనుష్ఠింపఁ బడినవి.)

అని సిద్ధాంత లేశసంగ్రహ వ్యాఖ్య.

"అథబ్రహ్మనుగ్రహో దేవ బ్రహ్మవిద్యాన్మ్యఖ్యస్య శ్రుత్యాదిసిద్ధతయా, తద్యాన్మ్యఖ్యస్య 'ఆత్మానం నావబుధ్యసే' ఇతి బ్రహ్మణైవకృతత్వాత్, తజ్జిజ్ఞాసుతివస్వీయానాంస్వస్వరూపబోధనాయ బ్రహ్మాణం, గురుమజ్ఞ ఇవ, ఉపాసదహాదిత్యా"

(బ్రహ్మనుగ్రహమువలన బ్రహ్మవిద్యయందాసక్తి పొడమునని శ్రుత్యాదులందుఁ దెల్పఁబడినది. నిన్ను నీవెఱుఁగవాయని బ్రహ్మ యట్టియాసక్తిని శ్రీరాములందుఁ గలుగఁజేసెను. అందువలన నిజముగా నాత్మను దెలిసికొనఁ గోరువాని భంగి, నజ్ఞాని గురువునడిగినట్లు, రాముఁడు బ్రహ్మనడిగెను.)

అని తిలకమను రామాయణ వ్యాఖ్యానము.

13. మఱియు, శ్రీరాముఁడు తాను భగవదవతారమని స్వయముగాఁ దెల్పుటకంటె బ్రహ్మాదులచేఁ బల్కించినచో లోకులకా విషయమందెక్కుడు విశ్వాసముదయించును గాన నట్లుజేసెను. బ్రహ్మాది దేవత లొక్కసారి వచ్చి శ్రీరాముని నిజస్వరూపమును బ్రకటించుటవలన నిఁక దనవారి కెవ్వరికిని దనవిషయమున సందేహము కలుగనేరదని భావించి శ్రీరాముఁడు కించిజ్జ్ఞత్వాదికము నభినయించెను. కాఁబట్టియే-

'తజ్జిజ్ఞాసురివస్వీయానాం స్వస్వరూప బోధనాయ'

(రాముఁడు తనతత్త్వమును నెఱింగినవాఁడయ్యుఁ, దనవారికిఁ దనవాస్తవమయిన స్వరూపమును దెలియఁజేయఁదలఁచి, తన్నుఁదాను నిజముగాఁ దెలిసికొనఁ గోరినవానివగిదిఁ దన విషయమై బ్రహ్మదేవునడిగెను).

అని తిలకము. ఇట 'ఇవ' (వలె) అను నదిపరికింపుఁడు.

ఈ హేతువులచే శ్రీరాముఁడు మనుష్యమాత్రుఁడు కానేరఁడు.

అజ్ఞత్వాద్యభినయము

పూర్వపక్షము— శ్రీరాముఁడు సీతా వియోగాదులందు దుఃఖాదులొందెనని రామాయణాదులందున్నది. మనుష్యలక్షణము లాతని యందున్నవి. భగవల్లక్షణములైన సర్వశక్తిమత్త్వాదు లాతనియందుఁ గన్పట్టవు. కాఁబట్టి చర్యను బట్టి విచారించినను నాతఁడు భగవంతుఁడు కాఁడు.

సిద్ధాంతము— కాదు. (1) ఏలయన నాతని చర్య తన యుద్దేశము ననుసరించియే యున్నది; అది నటన.

"నచపరమేశ్వరస్య రఘునాథాద్యవతారే అజ్ఞత్వదుఃఖ సంసర్గాది శ్రవణాన్ముక్తానా మీశ్వరభావే పునర్బంధాపత్తిః. తస్యవిప్రలాపామోఘత్వాదిస్వకృతమర్యాదా పరిపాలనాయకథంచి ద్భృగుశాపాది సత్యత్వం ప్రత్యాయయితుం నటవదీశ్వరస్య తదభినయ మాత్రపరత్వాత్"

(పరమేశ్వరునకు శ్రీరామాద్యవతారమున నజ్ఞత్వదుఃఖిత్వాదులు రామాయణాదులందు వర్ణింపఁబడి యున్నందున ముక్తుల కీశ్వరత్వము ప్రాప్తించినను దుఃఖాదులతోఁ గూడిన బంధము మరల సిద్ధము కాఁగలదని తలంపవలదు.

ఏలయన, 'బ్రాహ్మణ శాపము తప్పునదికాదు' మొదలగు స్వకృత వ్యవస్థలను నిల్పుటకొఱకు, భృగుశాపాదు లీశ్వరుఁడైన తనకే తగిలినవి యిఁక మానవులమాటఁ జెప్పనేల యని లోకమునకు నమ్మకముఁ గల్గింపనెంచి, నాటకరంగమున నొకఁడు మఱియొకని వేషముఁదాల్చి యాతని చర్యను బ్రదర్శించునటులనే యీశ్వరుఁడు శాపాద్యనుభవము నభినయించి సీతావియోగ దుఃఖాదులను నటించెనని తెల్పుటకే రామవిషాదాది వర్ణన లుద్దేశింపఁబడినవి)

అని సిద్ధాంతలేశసంగ్రహము (అ.4)న వ్రాయఁబడియున్నది.

ఇట్లే సంక్షేప శారీరకము (అ. 3. శ్లో. 182) న నిర్ణయింపఁబడియున్నది:—

శ్లో. "సంకల్ప పూర్వకమభూద్రఘునందనస్య
'నాహంవిజాన' ఇతి కించన కాలమేతత్ ।
బ్రహ్మోపదేశ ముపలభ్య నిమిత్తమాత్రం
తచ్చోత్ససర్జ స కృతే సతి దేవకార్యే ॥"

(నేనెఱుంగనని పల్కుట మొదలుగాఁగల చర్యయంతయును శ్రీరామునికి స్వేచ్ఛాపూర్వకంబయినది. అదియును స్వల్పకాలమువఱకే యుం

డెను. మఱియు, దేవాదిహితార్థము స్వీకరింపఁబడిన రావణవధాదికార్యంబు నిర్వహింపఁబడిన తరువాత, బ్రహ్మవలన నుపదేశంబును నిమిత్తమాత్రింబుగాఁ బరిగ్రహించి, తదజ్ఞత్వాద్యభినయంబును రాముండు విసర్జించెను.)

'తచ్చోత్పన్నసర్వజ్ఞత్వజ్ఞానవిసర్జనేస్వాతంత్ర్యందర్శయన్, ప్రాకృతస్య ఇవ అజ్ఞతానటనమేవ ఇతి దర్శితం'

(పై శ్లోకమున నజ్ఞత్వాదికము రాముని విడిచెనని లేదు, రాముఁడే యజ్ఞత్వాదికమును విడిచెనని నుడువఁబడినది. అందువలన నజ్ఞత్వాది విసర్జనమందు రామునికిఁగల స్వాతంత్ర్యము వ్యక్తమగుచున్నది. సామాన్య మానవులట్లు గాదు. వారజ్ఞత్వాదికమును విడిచిపెట్టఁగోరినను, నది వారిని విడిచిపెట్టదుగదా. కాన వీర జ్ఞానాది పరతంత్రులు, పరతంత్రులు గాన వారిది నటన కానేరదు. ఇట్టి భేదము గలదు గాన శ్రీరాముఁడు ప్రాకృత మానవులవలె నభినయించెనేగాని వాస్తవముగా నజ్ఞతాదులు గలిగి యుండ లేదని ద్యోతించుచున్నది)

అని మధుసూదన సరస్వతి యొక్క వ్యాఖ్య. మఱియు, 'నిమిత్తమాత్రిం' అనుట

వలన 'నిమిత్తమాత్రం భవసవ్యసాచిన్' అను న్యాయముచొప్పున, బ్రహ్మయుపదేశించినను నుపదేశింపకుండినను గూడ శ్రీరాముఁడుసర్వజ్ఞుఁడేయని ద్యోతించుచున్నది.

ఇప్పుడు మధుసూదన సరస్వతియొక్క మాటలతోడనే పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములను బ్రదర్శించెదను. ఎట్లన,

పూర్వపక్షము—

'నన్వేవం సతి రఘునాథాదేః కథమజ్ఞత్వాదిపురాణప్రసిద్ధముపపద్యతే?

(శ్రీరాములు ఈశ్వరావతారులైనచో, వారి కజ్ఞానాదు లుండకపోవలెను. కాని పురాణములందు వారి కజ్ఞానాదులుండెడివని వర్ణింపఁబడియున్నది. కాన వారీశ్వతాదులు కానేరరు. లేదా, పురాణము లబద్ధములు కావలెను.)

సిద్ధాంతము—

"తస్మిన్నేవపురాణేతస్య నిరవగ్రహైశ్వర్యశ్రవణాత్తస్య సర్వజ్ఞత్వేఽపి, స్వీకృత మనుష్యవటనాం ప్రదర్శయితుం విషయిణాం గతించ స్వేచ్ఛయైవాహంకంచిత్కాలం నవిజాన ఇతి సంకల్పపూర్వక మజ్ఞత్వాభినయః సీతాపహారాది నిమిత్తశోకాది ప్రకటనం చేత్యాశయేనాహ సంకల్పేతి"

(పురాణమున వక్కాణింపఁ బడియున్నందున సర్వజ్ఞత్వాదికమును స్వీకరింతువేని, నేతత్పురాణమునందే శ్రీరాముఁడు సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణ సమన్వితుఁడగు నీశ్వరుఁడని నిర్ణయింపఁబడియున్నందున నాతఁడీశ్వరుఁడేయని గ్రహింపవలయును. కానిచో, నీశ్వరాభిధాయక పురాణవాక్యముల కప్రామాణ్యము ప్రాప్తించును. అట్లయినచో సర్వజ్ఞత్వాద్యసర్వజ్ఞత్వాది వాక్యసమన్వయ మెట్లన, రావణ వధాది నిర్వాహమునకొఱకు మానవదేహముఁ దాల్చెను గాన మానవ జీవితము ననుకరించుటకును కాన్తావిరహసంతప్తుల గతి యెట్లుండునో జూపుటకును 'నేను కొంతకాలమువఱకు నిజస్వరూపమును మఱచి సంసారివలెఁ గించిజ్ఞత్వాదులనే ప్రదర్శించెదనుగాక' యని తాను స్వయముగా నిశ్చయించుకొని యజ్ఞత్వాదులను స్వేచ్ఛగా నభినయించెననియు సీతాపహారాదులవలన దుఃఖాది వికారములు గనఁబడెనని యీ శ్లోకమునందలి మొదటి రెండుపాదముల యభిప్రాయము.)

పూర్వపక్షము—

"నస్త్యేవంసతి తస్య బ్రహ్మోపదేశాద్యనర్థకం,
నహిసర్వజ్ఞే ఉపదేశో ఽర్థవాన్ నిత్యశంక్యః"

(సర్వజ్ఞుఁడైనచో బ్రహ్మోపదేశమేల గావల సివచ్చినది? కాని, బ్రహ్మోపదేశమపేక్షించెను గాన రాముఁడు మనుష్యమాత్రుఁడు. మనుష్య మాత్రుఁడుగాఁడని స్వీకరింతుమేని, నిష్ప్రయోజనముగా నుపదేశముం గాంక్షించె ననవలసి వచ్చును.)

సిద్ధాంతము—

"సోపి తస్య స్వేచ్ఛా స్వీకృతమనుష్యవ్యాపార,
ఇత్యాశయే నాహ బ్రహ్మేతి"

(మానవుఁడు గురువునొద్ద నుపదేశము గ్రహించునట్లే రాముఁడును బ్రహ్మయొద్ద నుపదేశమును గ్రహింప సంకల్పించుకొనెను. అభిప్రాయముద్దేశింపఁబడినది గాన రాముని యుపదేశ స్వీకారము నిరర్థకము గాఁజాలదు.)

ప్రశ్న—అభినయమాత్రమని యంగీకరింపమేని, నష్టమేమి?

ఉత్తరము—

"అన్యథా, తస్య నిత్యజ్ఞానశక్త్యాది నిరవగ్రహ స్వాతంత్ర్య సమాభ్యధిక రాహిత్యాది శ్రుతి విరోధాత్"

(అభినయమాత్రమేయని యంగీకరింపని పక్ష
మున, నాతఁడు నిత్యముక్తుఁడు నిరవగ్రహ
స్వాతంత్ర్యముగలవాఁడు, తనతో సముఁడుగాని
తనకంటె నధికుఁడుగాని లేనివాఁడు- ఇవి మొద
లుగాఁగల శ్రుతివాక్యములకు విరోధము సంభ
వించును. కాని, శ్రుతి స్మృతులకు విరోధము
కనఁబడినప్పుడు స్మృతికంటె శ్రుతి బలీయమను
న్యాయమునను సరించి, శ్రీరాముఁడుసర్వజ్ఞత్వా
దీశ్వరధర్మములతో నొప్పెనను శ్రుతివాక్యము
లు ప్రమాణమనియుఁ, గించిజ్జ్ఞత్వాది మానవ
ధర్మములతో నుండెనని తెల్పిన పురాణవాక్య
ము లుపేక్షణీయములనియుఁ బురాణవాక్యము
లకును శ్రుతివాక్యములకును నిజముగా విరో
ధము కలదని తలఁచు వాఁడంగీకరింప వలసియు
న్నది. విరోధమే లేదనువాఁడు శ్రీరాముని చరి
త్రము నభినయ పరముగా గ్రహింపక తీరదు.
మఱియొక మార్గము లేదు.)

అని సిద్ధాంత లేశసంగ్రహము. శ్రుతు
లందు మాత్రమే కాదు, రామాయణాదు లందుఁ
గూడ శ్రీరాముఁడు పరమేశ్వరుఁడని పలుతా
వుల నిర్ణయింపఁబడి యున్నది.

కాఁబట్టియే,

“అహర్నిశం బ్రహ్మేశాది స్తుత్యత్వ దేవదేవత్వాది ప్రతిపాదక రామాయణవచనైరేవ శ్రీమహావిష్ణోర్లోకహితార్థాయ శ్రీరామరూపేణావతీర్ణస్య తమస్విత్వాది శ్రవణమభినయమాత్ర పరమితి భావః”

(అహర్నిశము బ్రహ్మేశాదిస్తుత్యత్వ దేవదేవత్వాదులను బోధించు రామాయణ వచనముల చేతనే లోకానుగ్రహార్థము శ్రీరామరూపమున నవతరించిన శ్రీ మహావిష్ణువునకు నజ్ఞానాదు లుండెడివనుచూట నటనమాత్రమే దెల్పుట కుద్దేశింపఁబడినది, నిజముగా నజ్ఞానాదు లుండె నని దెల్పుటకుఁగాదు.)

అని విస్పష్టముగా సిద్ధాంతలేశ సంగ్రహ వ్యాఖ్యానమునఁ దెలుపఁబడినది. శ్రీకృష్ణాద్యవతారముల తత్త్వము నిట్లనే గ్రహింపవలయును.

ఆంధ్రభాగవతము (స్కంధము 10) నుండి యొక పద్యముతో నీ వ్యాసము ముగించుచున్నాఁడ.

ఉ. “పుట్టువులేనినీకు భవ • పుష్టిక్రీడయొకాన పుట్టుచే
గిట్టెడువారి భవాదిదశ • లెల్లను జేయుచుందువిద్యదా

బుట్టుచునుందుఁ గాని నినుఁ బుట్టివదింబలేఁ బొందసుర్తిడియుం
బట్టఁగలేని త్రిక్రియలఁ జొక్కనియొక్కటివాఁడవీశ్వరా!"॥

(అవతరించుట పరమేశ్వరుని కింద్రజాల విద్య వలె వినోదమేయనియు మాయా కార్యములా తనికిఁ దగులఁజాలవనియు భావము.)

త్రిమూర్తులు.

కొంద ఱింద్రాది దేవతలకును బరబ్రహ్మంబునకును భేదము లేకపోయినను బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులకు ముగ్గురికిఁ బరస్పర వస్తు భేద మున్నదని వాదింతురు. కాని, యిది తగదు. ఏలయన, శ్రీమద్భాగవత దశమస్కంధములోని మూఁడవ యధ్యాయమందలి 20 వ శ్లోకమున వసుదేవుండు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ నిట్లు స్తుతించియున్నాఁడు—

శ్లో. "సత్వంత్రి లోకస్థితయేస్వమాయయా।
భిభర్షి శుక్లంఖలువర్ణమాత్మనః।
సర్గాయరక్తంరజసోపబృంహితం।
కృష్ణంచవర్ణంతమసా జనాత్యయే॥"

(అట్టి పరబ్రహ్మస్వరూపుండవగు నీవు త్రిలోకముల సంరక్షించుకొఱకు సత్వగుణప్రధానం

బగు తెలుపువర్ణమును; జగత్తుల సృష్టించుట కై రజోగుణముచేఁ బ్రిచుఱింపఁబడిన యెఱుపు వర్ణమును; లోక ప్రళయము నిమిత్తము తమోగుణముచేత నలుపువన్నెను; స్వమాయా బలంబున ధరింతువు.)

ఇట్లు తెలుపువన్నెను ధరించినపరమేశ్వరుని విష్ణువందురు. ఎఱుపువన్నె ధరించినయాయీశ్వ రునే బ్రిహ్మయనిచెప్పుదురు. నలుపువన్నె ధరిం చినప్పుడురుద్రుఁడందురు. అనఁగా,నొకభగవం తుఁడేభిన్నమూర్తుల, లేక, వేషములఁదాల్చి సృష్టిస్థితి లయాదులఁ జేయుచు బ్రిహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులని వరుసగాఁ బిలువఁబడుచున్నాఁ డు. కాఁబట్టి త్రిమూర్తులకు వస్తు భేదము లేదు. వేషములు భిన్నంబులైన మాత్రిన్నఁ బురుషులు కూడ భిన్నులనుట యుక్తమా? కానేరదు.

కాళిదాస కృతమయిన రఘువంశ కావ్య మున విష్ణుఁడెటుల స్తుతింపఁబడియె. (సర్గ. 10. శ్లో. 16.):—

శ్లో. ॥నమోవిశ్వసృజే పూర్వంవిశ్వం తదనుబిభ్రితే।
అథవిశ్వస్య సంహర్త్రే తుభ్యంత్రేధాస్థితాత్మనే

(మొదట విశ్వమును సృజించునట్టియుఁ, పిమ్మట విశ్వమును పోషించు నట్టియు, నటుపిమ్మట విశ్వమునకు సంహార మొనరించు నట్టియు, నిట్లు సృష్టిస్థితి సంహారకర్తృత్వముచేత మూఁడు తెఱంగులఁ జెలంగుచున్న స్వరూపముగల నీకు నమస్కారము.)

మల్లినాథుని టీక—

"తస్మైబ్రహ్మవిష్ణుహరాత్మనేతుభ్యంనమః"

(బ్రహ్మ విష్ణు శివాత్మకుఁడవైన నీకొఱకు నమస్కారము.)

మఱియు నీకవి తన కుమారసంభవమున నిట్లు వర్ణించియున్నాఁడు (సర్గ. 2. శ్లో. 4)—

శ్లో. "నమస్త్రిమూర్తయేతుభ్యం ప్రాక్సృష్టేః కేవలాత్మనే।
గుణత్రయవిభాగాయ పశ్చాద్భేదముపేయుషే॥"

(ఓ భగవంతుఁడా! సృష్టికిఁ బూర్వమేకరూపుఁడై నట్టియుఁ, పిమ్మట సృష్టిప్రవృత్తి కాలమందు సత్త్వాది గుణత్రయముచే విభజింపఁబడినట్టియు; సత్త్వాది భేదమునందునట్టియు, నందువలన బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రరూపుఁడ వయినట్టియు నీకొఱకు నమస్కారము)

మఱియు, 6 వ శ్లోకమును గనుఁడు—

శ్లో. "త్రిసృభిస్త్వమవస్థాభిర్మహిమానముదీరయన్।
ప్రళయస్థితిసర్గాణామేకః కారణతాంగతః॥"

(సృష్టికిఁ బూర్వమునఁ గేవలుఁడవయ్యుఁ గుణమయములైన హరిహరబ్రహ్మలను మూఁడవస్థల చేతను స్వశక్తిని విజృంభింపఁజేసి, జగదుత్పత్తిస్థితి సంహారములకుఁ గారణుండవగుచున్నావు.)

మల్లినాథుఁడు 'తిసృభిరవస్థాభిః' అనుదానికి "త్రైగుణ్యమయీభిః హరిహరబ్రహ్మస్వరూపాభిః" అని టీకను వ్రాసియున్నాఁడు.

ఈవిషయమే తిక్కనసోమయాజికృతంబైన నిర్వచనోత్తరరామాయణంబున నీవిధముగా నిరూపింపఁబడినది—

"సత్త్వరజస్తమోగుణావస్థితిఁ గైకొని లీలనీవ బ్రహ్మత్వముఁ దాల్చి లోకములకన్నిటికింజనకంబౌదువు విష్ణుత్వముఁ దాల్చి వానికిమనోజ్ఞతరస్థితి వృత్తి సేతువు రుద్రత్వముఁ దాల్చి వాని నుచితంబుగ సంహృతిఁ గూర్తువు రాఘవా!"

రుచిభేదము.

విష్ణ్వాదులందఱు నొక్క యీశ్వరుని మూర్తులేయైనచో నేకేశ్వరారాధనంబుఁ జేసినఁజాలదా యనేక దేవతారాధనంబువలనఁ బ్రయోజనంబేమని యాక్షేపించిన యెడలఁ, బ్రయోజనంబు కద్దని సమాధానము. 'లోకో భిన్నరుచిః' అను న్యాయము చొప్పున జనసముదాయమందు రుచిభేదము కలదు. కొందఱికి మధుర రసమందు మక్కువ యెక్కువ. మఱి కొందఱికిఁ గారమునందు మిక్కిలి కోరిక. సమస్త జనులు నొక్కరసమే స్వీకరింపవలెననుట యెట్లు లాభకరము కాదో, యేకస్వరూపుండైన యీశ్వరునే సేవింపవలెననుటయు నట్లే. మఱియు, షడ్రసములఁగూడ నెట్లు స్వీకరింపవచ్చునో, షణ్మతములట్లె స్వీకరింపనగు. అంతేకాదు, తన దేహతత్త్వమునకు సరిపడని పదార్థముఁ బుచ్చుకొనినప్పుడు తనకునష్టము కలుగురీతిఁ దన బుద్ధితత్త్వమున కనుకూలముకాని భగవద్విగ్రహమును సేవింపఁబోయిన నది సరిపడక శ్రేయోమార్గ మాటంకపడిపోవును. ఇట్టి విషయము లాలోచించియే శ్రీశంకరా

చార్యులు, శైవము, వైష్ణవము, గాణాపత్యము, శాక్తేయము మొదలుగాఁగల మతములను స్థాపించి షణ్మతస్థాపనాచార్యులను బిరుదంబునంది దిగంతవిశ్రాంతకీర్తులైరి. అంతియే కాని, యుదాసీంతన మతసంస్కారులం బోలె నేకేశ్వరారాధనంబు మాత్రమే యుండవలెనని మెంచి తదితర మూర్త్యుపాసనంబుల ధ్వంసంబుఁ జేయ సమకట్టియుండలేదు. శంకరాచార్యులు హరిమీడేస్తోత్రమునం దివ్యర్థంబున నీశ్వరుని స్తుతించియుండిరి:—

శ్లో॥ "బ్రహ్మా విష్ణూ రుద్రహుతాశౌ రవిచంద్రా
వింద్రో వాయుర్యజ్ఞ ఇత్థం పరికల్ప్య ।
ఏకం సంతం యం బహుధాహుర్మతిభేదా
త్తం సంసారధ్వాంతవినాశం హరిమీడే॥"

(యథార్థముగా నొక్కఁడే యున్నప్పటికి దానిని, బ్రహ్మ, విష్ణువు, రుద్రుఁడు, అగ్నిహోత్రుఁడు, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, ఇంద్రుఁడు, వాయుదేవుఁడు, యజ్ఞేశ్వరుఁడు, అనియనేకవిధముగాఁగల్పించినమతభేదములవలనఁ బెక్కుభంగుల విద్వాంసులు వక్కాణుదురో, యట్టి సంసారాంధకారము నశింపఁజేయు శ్రీహరిని, సేవించుచు

న్నాఁడు) పుష్పదంతుఁడు మహిమ్న స్తోత్రంబున నిట్టి యభిప్రాయమునే చూపియున్నాఁడు. ఏశ్లోకమునందన—

శ్లో. "త్రయీ సాంఖ్యం యోగః పశుపతిమతం వైష్ణవమితి
ప్రభిన్నే ప్రస్థానే పరమిదమదః పథ్యమితి చ।
రుచీనాం వైచిత్ర్యాదృజుకుటిల నానాపథజుషాం
నృణామేకో గమ్యస్త్వమసి పయసామర్ణవ ఇవ॥"

(వేదత్రయము, సాంఖ్యము, యోగము, పాశుపతము, వైష్ణవము—ఇట్లు ప్రస్థానత్రయమొక్కదానిఁ బరమని, యిది మంచిదనియు, నిది పథ్యమనియుఁ దలంచుచు, రుచివైచిత్ర్యముచే ...న్నది వంకరదైనది, ఈ విధముగా నానామార్గము లవలంబించు మానవులకు, నదులన్ని ప్రవాహములకు సముద్రమువలె, నీ వొక్కఁడవే గమ్యస్థానమై యున్నావు)

ఈ శ్లోకమునందలి 'రుచివైచిత్ర్యము' 'నీవొక్కఁడవే' యను వాని గమనింపుఁడు.

మఱియు, భర్తృహరి వైరాగ్యశతకంబున నిట్లు ప్రశంసించియున్నాఁడు:—

"మహేశ్వరే వా జగతామధీశ్వరే జనార్దనే వా జగదన్తరాత్మని
న వస్తుభేదప్రతిపత్తిరస్తి మే తథాపి భక్తిస్తరుణేన్దుశేఖరే"

(జగదీశ్వరుండై న శివునియందుఁగాని జగత్తుల కంతరాత్మయైన విష్ణునందుఁగాని వస్తుత్వము విషయమై భేదబుద్ధి నాకెంతమాత్రమును లేదు. ఐనప్పటికి, నాకు భజనానురాగము చంద్రావతంసుఁడగు శివునియందే యున్నది.)

లీలాశుకుండు శైవసంప్రదాయములోని వాఁడైనను విష్ణుభక్తుఁడై శ్రీకృష్ణకర్ణామృత మను గ్రంథమందు—

శ్లో. "శైవావయం నఖలుతత్ర విచారణీయం
పఞ్చాక్షరీ జపపరా నితరాంతథాపి
చేతో మదీయమతశీకుసుమావభాసం
స్మేరాననం స్మరతిగోపవధూకిశోరం॥"

(పంచాక్షరీమంత్ర జపమందాసక్తులమైన మేము శివసంబంధులము. ఆవిషయమందు సంశయమున కవసరములేదు. ఐనను ఐనప్పటికి నామనంబు నల్లని యవిసెపువ్వుయొక్క కాంతి వంటి కాంతి గలవాఁడును నగుమొగముఁ గల వాఁడును గోపస్త్రీ పుత్రుఁడునగు శ్రీకృష్ణునే యెంతయు స్మరించుచున్నది.)

ఇష్టదేవతాభక్త్యతిశయముం దెల్పు కథ లనేకములు కలవు.